

Friedrich Miess

Braşov | 2014

CONSILIUL
JUDEȚEAN
BRAȘOV

MUZEUL
DE ARTĂ
BRAȘOV

EXPOZIȚIA RETROSPECTIVĂ

Friedrich Miess (1854–1935)

RETROSPEKTIVE
FRIEDRICH MIESS
(1854 - 1935)

EDITURA
MUZEULUI DE ARTĂ BRAȘOV

2014

Expoziția retrospectivă Friedrich Miess (1854-1935), 25.07 - 28.09.2014, Muzeul de Artă Brașov - Director Bartha Árpád / Retrospektive Friedrich Miess (1854-1935), 25.07 - 28.09.2014, Kunstmuseum Kronstadt - Direktor Bartha Árpád

Catalog finanțat de Consiliul Județean Brașov / der Katalog wurde vom Kreisrat Kronstadt finanziert

Expoziție organizată în colaborare cu / Die Ausstellung entstand in Zusammenarbeit mit:

Muzeul Național Brukenthal Sibiu - Director General Prof. dr. Sabin Adrian Luca / dem Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt - Direktor Prof. Dr. Sabin Adrian Luca

Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră - primpreot Christian Plajer / der Evangelischen Kirchengemeinde A.B. Kronstadt, Schwarze Kirche - Stadtpfarrer Christan Plajer

Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C. A. din România, Centrul de dialog și cultură Friedrich Teutsch al Bisericii Evanghelice C.A. din România din Sibiu - Director Gerhild Rudolf / dem Landesconsistorium der Evangelischen Kirche A.B. in Rumänien, Begegnungs- und Kulturzentrum Friedrich Teutsch der Ev. Kirche A. B. in Rumänien, Hermannstadt - Leitung Gerhild Rudolf

Colecții particulare / Privatsammlungen:

Colecția Ioan Georgescu, Brașov / Sammlung Ioan Georgescu, Kronstadt; Colecția Rohtraut Wittstock, București / Sammlung Rohtraut Wittstock, Bukarest; Colecția Depner - Philippi - Wittstock, Brașov / Sammlung Depner - Philippi - Wittstock, Kronstadt;

Mulțumim colecționarilor particulari care au dorit să rămână anonimi / Wir danken auch allen privaten Leihgebern, die nicht namentlich genannt werden wollten.

Mulțumim colaboratorilor expoziției / Wir danken für die Zusammenarbeit: Dr. Iulia Mesea (Muzeul Național Brukenthal Sibiu / Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt), Gernot Nussbächer, Thomas Șindilariu (Arhiva și Biblioteca Bisericii Negre Brașov / Archiv und Bibliothek der Honterusgemeinde Kronstadt), Ioniță Andron (Muzeul de Etnografie Brașov / Ethnografisches Museum Kronstadt), Dr. Ágnes Bálint (Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră / Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche), Wolfgang Wittstock (Forumul Democrat al Germanilor din Județul Brașov / Demokratisches Forum der Deutschen im Kreis Kronstadt), Manfred Wittstock (Arhiva artiștilor plastici și meșteșugarilor artiști sași, secția Sibiu / Archiv der bildenden Künstler und Kunsthandwerker, Sektion Hermannstadt), Dr. Markus Lörz (Muzeul Transilvănean Gundelsheim / Siebenbürgisches Museum Gundelsheim), Ioana Ciocoiu (Galeriile Artmark / Artmark Galerien), Günther Horvath, Georg Coulin, Peter Dehmel, Adolf Gärtner, Gisela Jäntschi, Manfred Huber, Hermann și / und Helgard Kraus, Fritz Schiel, Hans Schiel, Walter Schiel, Gerhild Klein, Birgit și / und Konrad Klein (Germania / Deutschland), Hans Eckart Schlandt (Brașov / Kronstadt), Paul Niedermaier (Sibiu / Hermannstadt)

Curatorul expoziției / Kurator der Ausstellung: Radu Popica

Conservare / Konservierung: Delia Marian, Simona Tătaru (Muzeul de Artă Brașov / Kunstmuseum Kronstadt), Daniela Moroșanu, Lucia Dumitrescu (Muzeul Național Brukenthal Sibiu / Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt)

Restaurare / Restaurierung: Vasile Godici, Andrei Popa (Muzeul Național Brukenthal Sibiu / Nationalmuseum Hermannstadt), Radu Tătaru (Muzeul de Artă Brașov / Kunstmuseum Kronstadt)

Concept și coordonare catalog / Gestaltung und Koordinierung: Radu Popica

Autori texte / Autoren der Beiträge: Dr. Iulia Mesea, Radu Popica, Günther Horvath

Traducător / Übersetzung: Sunhild Galter

Fișe de catalog / Katalog: Radu Popica

ISBN 978-606-93529-7-7

Corectură / Korrektur: Simona Tătaru, Andreea Pocol, Thomas Șindilariu

Fotografii / Fotos: Alexandru Olănescu (Muzeul Național Brukenthal Sibiu / Nationalmuseum Hermannstadt), Radu Tătaru (Muzeul de Artă Brașov / Kunstmuseum Kronstadt), Werner Horvath, Árpád Udvardi, Georg Coulin, Manfred Huber, Hermann Kraus, Fritz Schiel, Hans Schiel, Walter Schiel

Surse fotografice: © Fondul Documentar al Muzeului de Etnografie Brașov / Dokumentarischer Bestand des Kronstädter Museum für Ethnographie (FDMEB); © Arhiva și Biblioteca Bisericii Negre Brașov / Archiv und Bibliothek der Honterusgemeinde Kronstadt (ABBNB); © Arhiva Artiștilor Plastici și Meșteșugarilor Artiști Sași, Secția Sibiu / Archiv der bildenden Künstler und Kunsthandwerker, Sektion Hermannstadt (AAPMASSB); © Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin; © Arhiva familiei Coulin, Germania / Archiv der Familie Coulin, Deutschland

DTP Design: Radu Tătaru

Coperta / Umschlag: *Autoportret / Selbstbildnis*, Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră / Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, Nr. Inv. III/347

Cuprins / Inhalt

Friedrich Miess (1854-1935). O viață de artist în slujba realului	4
<i>Friedrich Miess (1854-1935). Ein Künstlerleben im Dienste der Wirklichkeit</i> Radu Popica	
Culorile vieții / Efectele luminii în pictura lui Friedrich Miess	28
<i>Die Farben des Lebens / Die Lichteffekte in der Malerei des Friedrich Miess</i> Iulia Mesea	
Friedrich Miess despre creația sa / Friedrich Miess über sein Schaffen	50
Atelierul lui Miess - mărturii / Das Atelier von Miess - Zeugnisse	52
Friedrich Miess - mărturii / Friedrich Miess - Zeugnisse	54
Contemporanii despre creația lui Friedrich Miess / Zeitgenossen über das Werk von Friedrich Miess	59
Werner Horvath sau povestea unui proiect de carte despre Friedrich Miess	61
<i>Werner Horvath - oder der lange Weg zu einem Buch über den Maler Friedrich Miess</i> Günther Horvath	
Catalogul lucrărilor Friedrich Miess / Werkverzeichnis Friedrich Miess	63
Cronologie / Zeitafel	108
Bibliografie / Bibliographie	112

Friedrich Miess (1854-1935). O viață de artist în slujba realului

Radu Popica

Friedrich Miess este una din figurile proeminente ale picturii transilvănene de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, moment de care a rămas atașat în planul creației, cu toate că activitatea sa artistică s-a prelungit până în perioada interbelică. Deși nu se poate afirma că rolul său în evoluția artei transilvănene a fost în totalitate neglijat de cercetătorii artei din spațiul intracarpatic, Miess nu a beneficiat până acum de o cercetare cu caracter monografic. În paginile acestui catalog de expoziție ne propunem să suplینim această absență, oferind o imagine cât mai completă asupra biografiei și creației sale.

Rudolf Friedrich Miess s-a născut în anul 1854 într-o înstărită familie burgheză din Brașov¹, părând a fi destinat unei cariere lucrative. După ce un timp, la dorința tatălui, s-a pregătit în domeniul comerțului și s-a îndeletnicit cu negustoria, dorința de a deveni pictor s-a dovedit irezistibilă. Sfidând opoziția paternă², Miess s-a dedicat artei. A optat mai întâi pentru Viena, oraș pe care îl cunoștea din timpul studiilor comerciale. Nu cunoaștem detalii cu privire la anii petrecuți la Academia de Arte Frumoase din Viena (1883-1885). Însă un caiet de schițe³ (CS1) din această perioadă ne permite să constatăm că interesul său s-a îndreptat preponderent spre deprinderea unor bune abilități de desenator. Pentru excelentul desenator de mai târziu primele încercări se dovedesc ezitante, nu lipsite de firești stângăcii, dar indicând încă de pe acum rolul important pe care peisajul și portretul îl vor juca în creația de maturitate.

Faptul că din toamna anului 1885⁴ părăsește Viena pentru a se înscrie în clasa de studiu al naturii (*Naturklasse*) a profesorului Johann Caspar Herterich⁵ de la Academia Regală de Arte Frumoase din München, nu este întâmplător. Deși strălucitoare, viața artistică a Vienei era tributară academismului, interesul pentru studiul aprofundat al naturii fiind redus printre profesorii academiei. Mulți ani mai târziu, într-o scrisoare⁶ adresată lui Viktor Roth⁷, Miess formula astfel misiunea ce revenea picturii: „Să se redea cât mai exact ipostazele naturii ca formă și culoare”⁸. Afirmatie întărită apoi tranșant: „Toate operele care nu corespund acestor reguli și se îndepărtează prea mult de natură, mă lasă rece”⁹. Crezul său, ce l-a însoțit încă de la început în cariera artistică, rezultă cu claritate: pictura trebuie să reflecte cu exactitate natura, care trebuie să reprezinte unicul său model. Având în vedere acest fapt, opțiunea pentru München ne apare ca firească. Aici era centrul realismului german, chiar dacă Wilhelm Leib¹⁰, liderul incontestabil al mișcării, părăsise orașul, atât prin discipolii săi, cei mai influenți fiind Hans Thoma¹¹ și Wilhelm Trübner¹², cât și prin profesorii de la academie apropiați de realism, Ludwig von Löfftz¹³ și Wilhelm von Diez¹⁴.

Friedrich Miess (1854-1935). Ein Künstlerleben im Dienste der Wirklichkeit

Radu Popica

Friedrich Miess ist eine der hervorragenden Gestalten der siebenbürgischen Malerei vom Ende des 19. und Anfang des 20. Jhs., eine Zeit, der er auch schaffensmäßig verpflichtet blieb, obwohl bis in die Zwischenkriegszeit künstlerisch tätig. Obwohl man nicht behaupten kann, dass seine Rolle in der Entwicklung der siebenbürgischen Kunst von den Kunsthistorikern, die sich mit der Kunst in Siebenbürgen beschäftigen, vollkommen vernachlässigt worden wäre, so wurde Miess bisher dennoch keine monografische Forschungsarbeit gewidmet. Durch vorliegenden Ausstellungskatalog soll dieser Mangel ausgeglichen werden, indem er eine möglichst vollständige Übersicht über das Leben und Werk von Miess bietet.

Rudolf Friedrich Miess wurde 1854 in eine wohlhabende Kronstädter Bürgerfamilie hineingeboren¹ und schien für eine Kaufmannskarriere vorgesehen. Nachdem er eine Zeitlang auf Wunsch des Vaters die entsprechende Ausbildung gemacht und im elterlichen Geschäft mitgearbeitet hatte, erwies sich der Wunsch Maler zu werden doch als unwiderstehlich. Gegen den Willen des Vaters² widmet sich Miess der Kunst. Zuerst geht er nach Wien, das er schon von seiner kaufmännischen Ausbildung her kannte. Wir kennen keine Details bezüglich seiner Studienjahre an der Wiener Akademie der bildenden Künste (1883-1885). Ein Skizzenheft³ (CS1) aus dieser Zeit erlaubt uns jedoch festzustellen, dass sich sein Interesse vor allem auf das Erlangen guter zeichnerischer Fertigkeiten richtete. Gemessen an dem späteren hervorragenden Zeichner erscheinen seine ersten Versuche als zögerlich, freilich auch etwas linkisch, jedoch damals schon auf die wichtige Rolle hindeutend, die Landschaft und Porträt in seinem späteren Schaffen spielen werden.

Dass er Wien im Herbst 1885⁴ verlässt, um sich in die *Naturklasse* des Professors Johann Caspar Herterich⁵ an der Königlichen Akademie der bildenden Künste in München einzuschreiben, geschieht nicht zufällig. Das Wiener Kunstleben war zwar glänzend, aber dem Akademismus verschrieben, das Interesse der Professoren der Akademie für ein vertiefendes Studium der Natur entsprechend gering. Viele Jahre später formuliert Miess die Aufgabe der Malerei in einem Brief⁶ an Viktor Roth⁷ folgendermaßen: „Die Erscheinungen der Natur in Form und Farbe möglichst genau wiederzugeben”⁸. Diese Aussage wird dann noch verstärkt: „Alle Werke die diesen Grundlinien nicht entsprechen und von der Natur sich zu weit entfernen, lassen mich kalt”⁹. Sein Credo, das ihn von Anfang seiner Künstlerkarriere an begleitet hat, geht daraus klar hervor: die Malerei muss die Natur getreu wiedergeben, sie soll ihr einziges Vorbild sein. Dies in Betracht ziehend scheint die Option für München

Sub îndrumarea profesorilor săi, Johann Caspar Herterich, Ludwig von Löfftz și Gabriel von Hackl¹⁵, Miess urmează o educație artistică academică strictă. Pentru a-și perfecționa desenul realizează copii după statui antice și studii de nud. Studiile academice păstrate în colecția Muzeului Național Brukenthal (**G4, G5, G6, G10 și il. p. 6, G12**) dovedesc siguranță deplină în execuție, rigoare descriptivă și o remarcabilă capacitate de individualizare. Progresele față de perioada anterioară sunt evidente. În paralel însă realizează numeroase studii după natură, lucrând adesea în zone muntoase ale Bavariei, mai ales în pitorescul orașel Lenggries și în împrejurimile sale. De aici le scria părinților în 9 septembrie 1886: „Favorizat de vremea bună am fost în măsură să fac sărguincios studii după natură în ultimele două săptămâni ...”¹⁶. Și din nou de la München în 6 octombrie: „...am lucrat mai ales în natură și în mare pot să fiu mulțumit cu rezultatul”¹⁷.

Nu s-a păstrat niciuna din picturile sale din perioada muncheneză¹⁸, dar cunoaștem două dintre acestea prin intermediul unor reproduceri, *Negru* (**P1 și il. p. 6**) și *Profil de femeie* (**P2**). Reduse la esențial, cele două lucrări amintesc de acea veridicitate spiritualizată a portretelor lui Leibl, care afirma: „Pictez oamenii așa cum sunt; sufletul va fi oricum acolo”¹⁹. O altă lucrare care stă mărturie cu privire la progresele din pictura acestor ani este *Femeie în grădină* (**P3 și il. p. 35**), datând din anul 1890. Dornic să-și demonstreze calitățile de pictor, Miess recurge la formula ambițioasă a redării modelului figură întregă, profilat pe un fundal peisagistic, îndepărtându-se totodată de austeritatea expresiei lui Leibl prin eleganța și decorativismul imprimate lucrării, care amintesc, alături de recursul la elementul floral, de lucrările timpurii ale lui Hans Thoma.

Încercător în propriile forțe, Miess se prezintă publicului din ținuturile natale. În anii 1889 și 1890 participă la expozițiile anuale de artă autohtonă organizate la Sibiu.²⁰ Cu prilejul expoziției din anul 1889, când expune mai multe lucrări, în cronică dedicată expoziției, lucrările îi sunt apreciate pentru desen, colorit și modelaj, unul dintre portretele expuse fiind considerat „perla întregii expoziții”²¹. Prezența sa nu trece neremarcată nici în anul următor, cu toate că expune mai puține lucrări.

Odată încheiate studiile la Academie, la sfatul lui Robert Wellman²², se hotărăște să realizeze pelerinajul obligatoriu pentru artiștii germani din secolul XIX: vizitarea Italiei. După o primă călătorie în anii 1890-1891, se stabilește pentru doi ani la Roma (1892-1894). Perioada petrecută în Italia va fi una extrem de productivă. Lucrează intens la Roma și în împrejurimi (Anticoli, Cervara di Roma), dar se oprește și la Veneția. Principala sa preocupare o reprezintă peisajul, dar în paralel pictează și mai multe portrete. Totodată, studiază arta clasică și renascentistă²³, așa cum o dovedește și copia după lucrarea lui Tițian²⁴, *Venus și cântărețul la laută* (**P125**), păstrată în colecția Muzeului de Artă Brașov. Preferința pentru Tițian trebuie pusă în legătură cu înviorarea paletei sale care se produce sub influența peisajului italian. Culorile devin mai calde, luminoase, chiar exuberante uneori (*Păstori italieni*, **P76 și il. p. 37**).

selbstverständlich. Auch wenn Wilhelm Leibl¹⁰, das unangefochtene Haupt der Bewegung, die Stadt verlassen hatte, war dort das Zentrum des deutschen Realismus, sowohl durch seine Schüler, deren einflussreichste Hans Thoma¹¹ und Wilhelm Trübner¹² waren, als auch durch die dem Realismus nahestehenden Professoren der Akademie, Ludwig von Löfftz¹³ und Wilhelm von Diez¹⁴, bedingt.

Unter der Anleitung seiner Professoren Johann Caspar Herterich, Ludwig von Löfftz und Gabriel von Hackl¹⁵ durchläuft Miess eine streng akademische Kunstausbildung. Um seine Zeichnung zu vervollkommen zeichnet er antike Statuen ab und erstellt Aktstudien. Die zum Bestand des Brukenthal Nationalmuseums gehörenden akademischen Studien (**G4, G5, G6, G10 und Abb. S. 6, G12**) weisen eine vollkommene Sicherheit in der Ausführung, deskriptive Strenge und eine bemerkenswerte Fähigkeit der individualisierten Darstellung auf. Seine Fortschritte im Vergleich zur vorherigen Periode sind offensichtlich. Zeitgleich erstellt er jedoch zahlreiche Studien nach der Natur, oft in den bayerischen Bergen, vor allem im malerischen Städtchen Lenggries und in dessen Umgebung. Von dort schreibt er am 9. September 1886 an seine Eltern: „Begünstigt vom guten Wetter konnte ich die letzten 2 Wochen fleißig Naturstudien machen ...”¹⁶. Und erneut aus München am 6. Oktober: „...habe recht viel in der Natur arbeiten können und kann im Großen mit dem Resultat zufrieden sein”¹⁷.

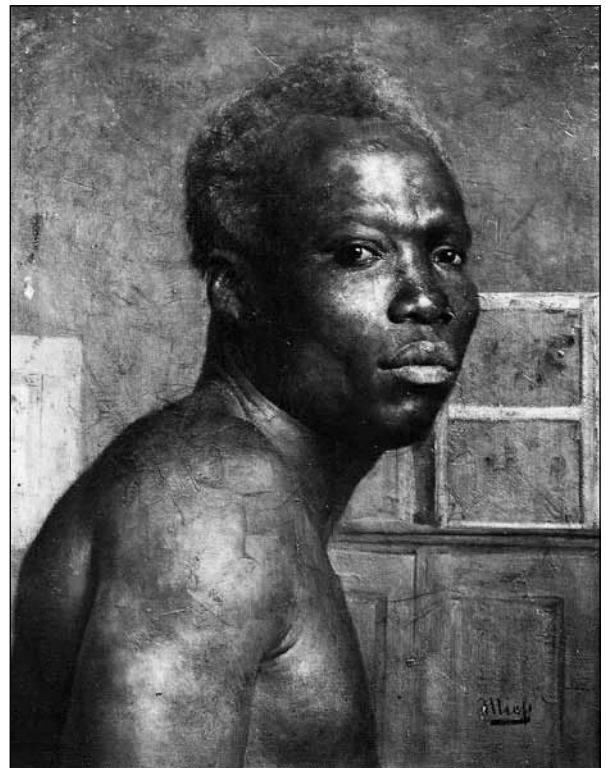
Aus der Münchner Zeit ist keines seiner Bilder erhalten geblieben¹⁸, zwei davon sind uns jedoch als Reproduktionen bekannt und zwar *Neger* (**P1 und Abb. S. 6**) und *Frauenprofil* (**P2**). Aufs Wesentliche reduziert erinnern die zwei Arbeiten an jene vergeistigte Wahrhaftigkeit der Porträts von Leibl, der meint: „Ich male die Menschen, so wie sie sind; die Seele wird wie immer darin sein”¹⁹. Ein anderes Werk, das seine Fortschritte im Bereich der Malerei in diesen Jahren belegt, ist *Frau im Garten* (**P3 und Abb. S. 35**), aus dem Jahr 1890. Aus dem Wunsch heraus seine Malfertigkeit unter Beweis zu stellen, wählt Miess die ehrgeizige Form der Ganzkörperdarstellung vor einem landschaftlichen Hintergrund, und überwindet zugleich die Strenge des Leiblschen Ausdrucks durch Eleganz und Dekorativismus, die zusammen mit dem Zurückgreifen auf florale Elemente an die frühen Arbeiten von Hans Thoma erinnern.

Voller Vertrauen in die eigenen Kräfte stellt sich Miess dem heimischen Publikum. In den Jahren 1889 und 1890 nimmt er an den Jahresausstellungen heimischer Kunst in Hermannstadt teil.²⁰ Anlässlich der Ausstellung von 1889, wo er mehrere Werke ausstellt, werden seine Arbeiten in der Besprechung der Ausstellung für ihre Zeichnung, Farbgebung und Gestaltung geschätzt, eines der ausgestellten Porträts als „Perle der gesamten Ausstellung”²¹ betrachtet. Auch im folgenden Jahr fällt er auf, obwohl er weniger Arbeiten ausstellt.

Nach dem Abschluss der akademischen Ausbildung entschließt er sich auf den Rat Robert Wellmanns²² hin zu der für die deutschen Künstler des 19. Jh. verpflichtenden

Nud de bärbat / Männlicher Akt
1886-1889 (G10)

Negru / Neger
Cca. / um 1889 (P1)

Alături de cromatică, pictura lui Miess se înnoiește și în privința pensulației care, în studiile de peisaj sau portret din perioada italiană, este mult mai liberă (*Peisaj*, P78; *Italian*, P6; *Italiancă*, P5). Lecția realismului german nu este însă uitată. *Interiorul de bucătărie italiană* (P117) din colecția Muzeului Național Brukenthal poate sta oricând lângă lucrările de acest gen ale lui Leibl, iar *Peisajul din Cervara* (P79 și il. p. 43) evocă unele din peisajele lui Löfftz. Un vârf indiscutabil al creației acestor ani îl reprezintă *Portretul de femeie pe terasă* (P77), în care sobrietatea naturalismului german și lumina caldă a peisajului italian se întâlnesc. Chiar dacă în deceniile următoare a revenit în Italia²⁵, odată stabilit în orașul natal, pictura lui Miess nu s-a dezvoltat în direcția unei apropieri de impresionism sau postimpresionism, așa cum ar fi putut sugera noutățile experimentate aici. Miess rămâne fidel naturalismului, dar încorporează în pictura sa prospețimea și căldura expresiei²⁶ dobândită în anii petrecuți în Italia.

După 1894, dar mai ales din 1897, an după care a călătorit rar, pentru scurte perioade de timp, Miess s-a implicat activ în viața orașului natal, preocupările sale din acești ani fiind extrem de diverse. În spiritul istorismului, interesul său primordial s-a îndreptat spre valorificarea istoriei și patrimoniului sașilor transilvăneni în plan artistic. Friedrich Miess se integrează astfel, alături de istorici, scriitori și etnografi, în efortul mai amplu al intelectualității săsești de recuperare și revalorificare a moștenirii istorice prin repertorierea monumentelor medievale, a costumelor și a obiceiurilor, în vederea întăririi identității etnice prin intermediul tradiției. La Brașov Miess nu era izolat, printre personalitățile cu preocupări apropiate numărându-se printre alții: Ernst Külbrandt²⁷, Julius Gross²⁸, Oskar Netoliczka²⁹, Adolf Meschendörfer³⁰ etc.

Interesul pentru monumentele istorice este dovedit de mai multe lucrări pe care le dedică Cetății Râșnov și bisericilor fortificate din Țara Bârsei (Cristian, Hărman, Codlea)³¹, lucrări cu caracter preponderent documentar. De asemenea, Miess este preocupat de costumul tradițional al patriciatului săsesc, pe care îl studiază pornind de la portrete vechi, așa cum o dovedesc două acuarele păstrate în fondul Luise Treiber-Netoliczka de la Arhiva și Biblioteca Bisericii Negre³², în vederea executării *Portretului Apolloniei Hirscher* (P15) comandat de Asociația Femeilor Germane din Brașov pentru Școala evanghelică de fete din Brașov în anul 1896.³³ În 1906 Miess a pictat în medalionul ce decora fațada clădirii Băncii Naționale Săsești, proiectată de arhitectul Albert Schuller³⁴, un alt portret al Apolloniei Hirscher.³⁵ În legătură cu aceste preocupări³⁶ trebuie pus și *Portretul de femeie în port săsesc (Frieda Teutsch)* din colecția Muzeului de Artă Brașov (P16 și il. p. 9), executat în anul 1898 după o fotografie de Carl Muschalek³⁷ cu prilejul sărbătorii prilejuite de dezvelirea statuii lui Johannes Honterus. În acest portret Miess reia formula compozițională din *Femeie în grădină*, imprimând însă un mai pronunțat caracter monumental lucrării. Modelul feminin în mărime naturală, purtând un costum tradițional săsesc, este plasat într-un peisaj înfățișând o grădină, ce poate fi localizat în Brașov. Apelul la

Pilgerreise - nach Italien. Nach einer ersten Reise in den Jahren 1890-1891, lässt er sich für zwei Jahre in Rom nieder (1892-1894). Die Zeit in Italien wird zu einer extrem produktiven. Er malt intensiv in Rom und Umgebung (Anticoli, Cervara di Roma), verweilt jedoch auch in Venedig. Sein Hauptaugenmerk gilt der Landschaft, zugleich malt er aber auch mehrere Porträts. Auch widmet er sich der Kunst der Klassik und der Renaissance²³, wie eine Kopie nach Tizians²⁴ *Venus und der Lautenspieler* (P125) aus dem Bestand des Kunstmuseums Kronstadt belegt. Die Vorliebe für Tizian muss in Beziehung zu der von der italienischen Landschaft beeinflussten Belebung seiner Farbpalette gesehen werden. Die Farben werden wärmer, leuchtender, zuweilen sogar überschwänglich (*Italienische Schäfer*, P76 und **Abb. S. 37**). Nicht nur die Farbgebung erneuert sich in der Malerei von Miess, auch die Pinselführung wird in den Landschafts- und Porträtstudien der italienischen Zeit viel freier (*Landschaft*, P78; *Italiener*, P6; *Italienerin*, P5). Die Lektion des deutschen Realismus ist jedoch nicht vergessen. *Italienische Küche, Interieur* (P117) aus dem Bestand des Brukenthal Nationalmuseums kann jederzeit neben ähnlichen Werken von Leibl bestehen, während *Landschaft bei Cervara* (P79 und **Abb. S. 43**) an einige Landschaften von Löfftz erinnert. Einen unbestreitbaren Höhepunkt im Schaffen dieser Jahre stellt das *Bildnis einer Frau auf der Terrasse* (P77) dar, in dem sich die Nüchternheit des deutschen Naturalismus mit dem warmen Licht der italienischen Landschaft zusammenfügt. Auch wenn er in den folgenden Jahrzehnten nach Italien zurückkehrt²⁵, nähert sich die Malerei von Miess, nachdem er sich in seiner Heimatstadt niedergelassen hat, nicht dem Impressionismus oder Postimpressionismus an, wie die hier ausprobierten Neuerungen vermuten lassen könnten. Miess bleibt dem Naturalismus treu, übernimmt aber die in Italien erworbene Frische und Wärme des Ausdrucks²⁶ in seinen Malstil.

Nach 1894 bringt sich Miess aktiv und auf vielfältigste Weise in das Gesellschaftsleben seiner Heimatstadt ein, noch mehr nach 1897, da er ab dann nur noch selten und für kurze Zeit verreist. Im Sinne des Historismus gilt sein vorrangiges Interesse der künstlerischen Verwertung der Geschichte und des kulturellen Erbes der Siebenbürger Sachsen. Friedrich Miess, wie auch andere Historiker, Schriftsteller und Ethnographen, nimmt dieserart Teil an den umfangreicheren Bemühungen der sächsischen Intellektuellen das historische Erbe durch Erfassen der mittelalterlichen Bauten, der Trachten und Bräuche zu erhalten und zu verwerten, um die ethnische Identität durch die Tradition zu festigen. Miess war nicht der einzige in Kronstadt, zu den Persönlichkeiten mit ähnlichem Anliegen zählten unter anderen: Ernst Kühlbrandt²⁷, Julius Gross²⁸, Oskar Netoliczka²⁹, Adolf Meschendörfer³⁰ usw.

Sein Interesse an Baudenkmalern ist durch mehrere der Rosenauer Burg und den Wehrkirchen des Burzenlandes (Neustadt, Honigberg, Zeiden) gewidmeten Arbeiten belegt³¹, denen vor allem eine dokumentarische Absicht zugrunde liegt. Zudem beschäftigt sich Miess mit der sächsischen Patriziertracht, die er von alten Bildnissen

elementele florale este de asemenea prezent, dar accentul cade pe descrierea minuțioasă a costumului, care se impune ca dominantă vizuală a imaginii.

În același an, Miess s-a implicat în evenimentele organizate cu prilejul sărbătoririi lui Honterus³⁸, fiind organizator și principal expozant al secțiunii artistice din cadrul expoziției Asociației Meseriașilor din Brașov deschisă în Casa Negustorilor (Casa Hirscher) la 20 august 1898³⁹.

În anul 1898 debutează și colaborarea lui Friedrich Miess cu Wilhelm Morres⁴⁰. Miess va ilustra cinci dintre cărțile de popularizare a istoriei sașilor transilvăneni⁴¹ publicate de scriitorul brașovean în cadrul colecției „Biblioteca săsească a poporului și tinerilor”. inițiată de librarul Heinrich Zeidner⁴². Ilustrațiile (**GC1-GC18**) au un caracter realist, narativ-descriptiv, înfățișând personalități (Johannes Honterus, Michael Weiss, Markus Pempflinger) și episoade cheie din narațiunile istorice într-un mod ce se dorește veridic, dar care în fapt este tributary romantismului și istorismului.⁴³ În legătură cu preocupările sale legate de grafica de carte trebuie pusă și realizarea de către Miess a vinietei, înfățișând un peisaj al Brașovului văzut de pe Coasta Vacilor (**P89**), ce decora o scrisoare adresată de Comitatul Brașov împăratului de la Viena⁴⁴.

În Arthur Coulin, stabilit la Brașov în anul 1901⁴⁵, Miess a găsit un adevărat partener în plan artistic, cu un talent egal și preocupări apropiate. Artiști maturi, Miess și Coulin vor constitui un element catalizator pentru tinerii brașoveni cu aspirații la o carieră artistică. Hans Eder, Hans Mattis-Teutsch, Margarete Depner, Eduard Morres, Arnold Siegmund, Walter Teutsch, Ernst Honigberger se numără printre artiștii al căror parcurs a fost influențat de exemplul celor doi maeștri. Ei vor constitui nucleul grupului ce a impus Brașovul ca unul dintre cele mai importante centre artistice din România interbelică. Atelierul lui Miess⁴⁶ devine un reper de neocolit pentru cei interesați de problemele artistice. Un autor rămas anonim publică în cotidianul Kronstädter Zeitung, în anul 1903, sub titlul „În vizită la maestrul Miess”⁴⁷, o relatare entuziastă a unei astfel de vizite.

Miess s-a implicat activ în sprijinirea tinerilor cu aspirații artistice, între anii 1903 și 1906 organizând în atelierul său cursuri de desen după nud⁴⁸. Tot pe această linie se înscrie implicarea sa, împreună cu Arthur Coulin, în organizarea expoziției Emerich Tamás, deschisă în august 1902 la Școala evanghelică din Brașov, în amintirea tânărului pictor decedat în anul precedent, la vârsta de doar 25 de ani.⁴⁹

Bucurându-se de o largă apreciere în orașul natal, Friedrich Miess va primi numeroase comenzi portretistice, pictând în acești ani numeroase portrete oficiale. Interesul său pentru acest tip de portret datează încă din anii petrecuți la Roma, când execută un portret al împăratului Franz Joseph I (**P9**). În anul 1911, Magistratul orașului Brașov îi comandă un portret bust al primarului Franz Hiemesch (**P23**), decedat recent⁵⁰ și *Portretul primarului Karl Ernst Schnell* (**P68**). Apropiată ca tipologie este și seria de portrete oficiale înfățișând clerici evanghelici: *Portretul lui Johannes*

ausgehend studiert, wie zwei Aquarelle aus dem Luise Treiber-Netoliczka-Bestand Archiv der Honterusgemeinde belegen³², wohl im Hinblick auf die Ausführung des *Bildnisses der Apollonia Hirscher* (**P15**), ein 1896 vom Kronstädter evangelischen Frauenvereins erhaltener Auftrag für die Evangelische Mädchenschule in Kronstadt.³³ 1906 malt Miess in das Giebelmedaillon des vom Architekten Albert Schuller³⁴ erbauten Gebäudes der Sächsischen Nationalbank ein weiteres Porträt der Apollonia Hirscher.³⁵ In Zusammenhang mit diesen Beschäftigungen³⁶ muss auch das *Bildnis einer Frau in sächsischer Tracht (Frieda Teutsch)* aus dem Bestand des Kronstädter Kunstmuseums (**P16** und **Abb. S. 9**) gesehen werden, das 1898 anlässlich der Feierlichkeiten zur Enthüllung des Standbildes von Johannes Honterus nach einer Fotografie von Carl Muschalek³⁷ ausgeführt wurde. Miess greift in diesem Porträt auf die Kompositionsformel des Bildes *Frau im Garten* zurück, betont aber das Imposante mehr. Das eine sächsische Tracht tragende Frauenmodell in Körpergröße ist in eine in Kronstadt lokalisierbare Gartenlandschaft platziert. Auch hier werden florale Elemente eingefügt, doch liegt der Schwerpunkt auf der minutiösen Beschreibung der Tracht, die sich als visuelle Dominante des Bildes durchsetzt.

Im selben Jahr bringt sich Miess bei den zum Honterusfest stattfindenden Feierlichkeiten ein³⁸, er ist Veranstalter und Hauptaussteller der Kunstsektion der Ausstellung des Kronstädter Gewerbevereins, die im Gewerbehaus (Hirscher-Haus) am 20. August 1898 stattfindet³⁹.

1898 beginnt auch die Zusammenarbeit von Friedrich Miess mit Wilhelm Morres⁴⁰. Miess illustriert fünf der Bücher zur Geschichte der Siebenbürger Sachsen⁴¹, die der Kronstädter Schriftsteller in der Reihe „Sächsische Volks- und Jugendbibliothek“ des Buchhändlers Heinrich Zeidner⁴² herausgibt. Die Illustrationen (**GC1-GC18**) sind realistisch, narrativ-beschreibend, sie stellen Persönlichkeiten (Johannes Honterus, Michael Weiss, Markus Pempflinger) und Schlüsselereignisse der erzählten Geschichte dar, auf eine Weise, die wahrhaftig sein will, aber eigentlich der Romantik und dem Historismus verpflichtet ist.⁴³ Im Bereich der Beschäftigung mit Buchillustrationen liegt auch die Ausführung einer Vignette mit einer Kronstadt-Ansicht vom Böttcherrücken her gesehen (**P89**), die einen Brief des Kronstädter Komitats an den Kaiser in Wien zierte⁴⁴.

In Arthur Coulin, der sich 1901 in Kronstadt niederlässt⁴⁵, findet Miess einen realen Partner, was Kunst angeht, ebenbürtig an Talent, mit ähnlichen Anliegen. Als reife Künstler werden Miess und Coulin zu einem Katalysator für junge Kronstädter, die eine Kunstkarriere anstreben. Hans Eder, Hans Mattis-Teutsch, Margarete Depner, Eduard Morres, Arnold Siegmund, Walter Teutsch, Ernst Honigberger zählen zu den Künstlern, deren Werdegang vom Vorbild der beiden Meister beeinflusst wurde. Sie bilden den Kern jener Gruppe, die Kronstadt zu einem der wichtigsten Kunstzentren des zwischenkriegszeitlichen Rumäniens machte. Das Atelier von Miess⁴⁶ wird zu einem unumgänglichen Bezugspunkt für alle Kunstinteressierten.

**Portret de femeie în port săsesc /
Bildnis einer Frau in sächsischer Tracht (Frieda Teutsch)
1898 (P16)**

**Femeie în costum săsesc /
Frau in sächsischer Tracht (Frieda Teutsch)
Fotografie de / Foto von Carl Muschalek (1898)
© (FDMEB), Inv. Nr. 6596**

Reichardt, *Portretul lui Franz Herfurth*, *Portretul lui Franz Obert*, *Portretul lui Georg Daniel Teutsch*, *Portretul lui Viktor Glondys* (P66, P37, P39, P41, P65). Printre cei portretizați de Miess se numără și reprezentanți de frunte ai burgheziei și intelectualității săsești: *Peter Traugott Lange von Burgenkron*, *Christian Miess*, *Friedrich Ridely*, *Rudolf Lassel* etc. (P12 și il. p. 32, P14 și il. p. 32, P34, P40). În anul 1918 va fi solicitat de Gimnaziul Honterus din Brașov să realizeze un portret al feldmareșalului August von Mackensen (P54), care-i va poza pictorului brașovean la Castelul Peleş.⁵¹ Tot din anii războiului datează și *Portretul lui Ottokar von Czernin* (P53), aflat în colecția Muzeului de Artă Brașov.

Portretele oficiale, cu toate că rămân tributare într-o oarecare măsură artificialității specifice genului, îi permit lui Miess să-și etaleze excepționala înzestrare ca portretist. Nedepășind limitele portretisticii academiste, reușește să se adapteze cu dezinvoltură cerințelor comanditarilor, transmițând cu egală forță de sugestie etosul fiecărei categorii, de la austeritatea asumată a burgheziei provinciale la maiestatea și fastul elitei monarhiei austro-ungare. Modelele sunt surprinse într-un

Ein unbekannter Autor veröffentlicht 1903 in der *Kronstädter Zeitung* die begeisterte Schilderung eines solchen Besuchs unter dem Titel „Ein Besuch bei Meister Mieß“⁴⁷.

Miess unterstützte die jungen Leute mit künstlerischen Bestrebungen, so veranstaltet er zwischen 1903 und 1906 in seinem Atelier Kurse in Aktzeichnen⁴⁸. In die gleiche Richtung geht sein Bemühen, zusammen mit Arthur Coulin eine Emerich-Tamás-Ausstellung zu veranstalten, die im August 1902 in der Kronstädter Evangelischen Schule im Gedenken an den im Jahr davor erst 25jährig verstorbenen jungen Künstler eröffnet wurde.⁴⁹

Daersich in seiner Heimatstadt großer Anerkennung erfreut, erhält Friedrich Miess viele Porträtaufträge und malt in diesen Jahren zahlreiche Amtsporträts. Sein Interesse für diese Art Porträt stammt noch aus den in Rom verbrachten Jahren, als er ein Bildnis des Kaisers Franz Joseph I. (P9) gemalt hatte. 1911 gibt der Kronstädter Magistrat ein Brustbild des kürzlich verstorbenen Bürgermeisters Franz Hiemesch (P23) in Auftrag⁵⁰ und das *Bildnis des Karl Ernst Schnell* (P68). Von ähnlicher Typologie ist auch die Reihe von Amtsporträts, die evangelische Kleriker darstellen: *Bildnis*

Portretul lui Ottokar von Czernin / Bildnis des Ottokar von Czernin
1914-1916 (P53)

mod riguros obiectiv, detaliile fizionomice și ale costumelor fiind redată cu o precizie „fotografică”, fără să lipsească și unele încercări de caracterizare psihologică. Claritatea elegantă și sobră a compoziției, cromatica reținută, desenul exact se numără printre calitățile proprii acestei categorii de portrete din creația lui Miess, dar și portretisticii sale în ansamblu, aflată într-o filiație neîndoelnică cu portretistica lui Leibl. O anumită rigiditate de care suferă este atenuată de capacitatea de a surprinde „acea notă de spiritualitate ce dă lumină și substanță unui portret”⁵².

Preocupările lui Miess se îndreaptă în acești ani și spre alte genuri ale picturii. Asociația Femeilor Germane din Feldioara îi comandă pictura altarului bisericii evanghelice din localitate, dezvelită la 11 aprilie 1909.⁵³ Nefamiliarizat cu pictura religioasă, artistul brașovean va recurge la o sursă de inspirație faimoasă, cu o largă difuzare în epocă, *Christos al compasiunii* de Bernhard Plockhorst⁵⁴ (P132). Păstrând structura compozițională, Miess a înlocuit figura tânărului din pictura lui Plockhorst cu cea a unui bătrân și a plasat scena într-un peisaj tipic Țării Bârsei.

Fără să joace un rol la fel de important ca Arthur Coulin, Miess s-a implicat în activitatea „Asociației Sebastian Hann”. A expus cu regularitate în cadrul expozițiilor organizate de asociație la Brașov, Sibiu și Sighișoara, unde deschide o expoziție personală în anul 1908. De asemenea, realizează în anul 1910 imaginea pentru cartea de membru al asociației⁵⁵ (P126). Încurajat de participarea la aceste expoziții, în anii anteriori izbucnirii Primului război mondial, dar și în anii războiului, expune frecvent în cadrul expozițiilor organizate la Budapesta, precum și în cadrul Salonului Oficial de la București în anul 1912. Maturitatea creatoare îi este confirmată și de premiile pe care le obține cu aceste ocazii⁵⁶. Creația sa este cunoscută și apreciată încă de pe acum de concitadinii săi. Revista *Die Karpathen*, apărută la Brașov între anii 1907-1914, publică numeroase reproduceri ale lucrărilor sale⁵⁷ și relatează cu privire la participarea sa la expozițiile din capitala Ungariei⁵⁸.

În perioada interbelică, Friedrich Miess a devenit patriarhul incontestabil al artiștilor germani din Transilvania, fiind considerat „Nestorul”⁵⁹ picturii săsești și comparat cu Tițian. Deși încă în plină putere creatoare, Miess va fi o prezență mai discretă în viața artistică a Brașovului. O dovadă a aprecierii de care se bucura în rândurile tinerei generații de artiști sași o constituie expoziția personală organizată la Brașov în septembrie 1919 de „Societatea Das Ziel”⁶⁰, cu toate că pictura sa nu se încadra în direcția programatică a societății, mai apropiată de mișcarea de avangardă. Dacă cu acest prilej nu expune foarte multe lucrări, o veritabilă retrospectivă a creației sale este realizată cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani, în anul 1924, când expune la Școala Evanghelică de Fete din Brașov 97 de lucrări de pictură și grafică, de la lucrări datând din anii 1883-1884 până la cele mai recente creații⁶¹. Cu acest prilej „Cazinoul German” a organizat o adevărată sărbătoare în cinstea pictorului.⁶² O ultimă expoziție personală, de mai mică amploare, dar mai echilibrată și mai valoroasă, va avea loc la Muzeul Brukenthal în anul 1932.⁶³ Expoziția consacră poziția

des Johannes Reichardt, Bildnis Franz Herfurth, Bildnis Franz Obert, Bildnis Georg Daniel Teutsch, Bildnis Viktor Glondys (P66, P37, P39, P41, P65). Zu jenen, die Miess porträtiert hat, gehören hochrangige Vertreter des sächsischen Bürgertums und der Intellektuellen: Peter Traugott Lange von Burgenkron, Christian Miess, Friedrich Ridely, Rudolf Lassel usw. (P12 und Abb. S. 32, P14 und Abb. S. 32, P34, P40) Im Jahr 1918 gibt das Kronstädter Honterus-Gymnasium ein Porträt des Feldmarschalls August von Mackensen (P54) bei ihm in Auftrag, dieser sitzt dem Kronstädter Maler dann in Schloss Pelesch Modell.⁵¹ Ebenfalls aus den Kriegsjahren stammt auch das *Bildnis des Ottokar von Czernin* (P53 und Abb. S. 10), das sich im Bestand des Kunstmuseums Kronstadt befindet.

Bei den Amtsporträts kann Miess seine außerordentliche Begabung als Porträtist herausstellen, auch wenn sie in einem gewissen Maße der dem Genre spezifischen Künstlichkeit verhaftet bleiben. Ohne die Grenzen akademischer Porträtistik zu überschreiten, kann er sich ganz unbefangen den Vorgaben der Auftraggeber anpassen, mit der gleichen suggestiven Kraft das Ethos jeder Kategorie vermitteln, von der selbstaufgelegten Strenge des provinziellen Bürgertums bis hin zur Majestät und dem Prunk der österreich-ungarischen Elite. Die Modelle werden in einem streng objektiven Stil festgehalten, physiognomische Details und solche der Kleidung mit „fotografischer” Genauigkeit wiedergegeben, wobei es auch einige Versuche psychologischer Charakterisierung gibt. Die nüchtern-elegante Klarheit der Komposition, die zurückhaltende Farbgebung, die genaue Zeichnung zählen zu den Qualitäten dieser Art von Porträts aus dem Schaffen von Miess, sind aber auch seiner gesamten Porträtistik zu eigen, die unzweifelhaft der Porträtistik Leibls verwandt ist. Eine ihr ebenfalls eigene gewisse Steifheit wird durch die Fähigkeit abgemildert „jene geistige Note, die einem Porträt Licht und Substanz verleiht”⁵² zu erfassen.

Miess richtet sein Interesse in diesen Jahren auch auf andere Bereiche der Malerei. Der Marienburger Frauenverein gibt bei ihm das Altarbild für die evangelische Kirche des Ortes in Auftrag, das am 11. April 1909 enthüllt wird.⁵³ Da er mit der religiösen Malerei nicht vertraut ist, wählt sich der Kronstädter Künstler eine berühmte, zu jener Zeit weit verbreitete Vorlage, *Der barmherzige Christus* von Bernhard Plockhorst⁵⁴ (P132). Miess behält die ursprüngliche Komposition bei, ersetzt die Gestalt des Jünglings aus Plockhorsts Bild mit der eines alten Mannes und verlegt die Szene in eine typisch Burzenländer Landschaft.

Miess impliziert sich in die Tätigkeit des Sebastian-Hann-Vereins, ohne darin jedoch so eine bedeutende Rolle wie Arthur Coulin zu spielen. Er stellt regelmäßig bei den Vereinsausstellungen in Kronstadt, Hermannstadt und Schäßburg aus, in Schäßburg eröffnet er 1908 eine eigene Ausstellung. Auch liefert er im Jahr 1910 das Bild für die Mitgliedskarte des Vereins⁵⁵ (P126). Durch die Teilnahme an diesen Ausstellungen ermutigt, nimmt er in den Jahren vor Ausbruch des I. Weltkriegs, aber auch in den Kriegsjahren regelmäßig an Ausstellungen in Budapest teil, wie auch 1912

importantă pe care o ocupă printre artiștii sași transilvăneni, fapt întărit și de achiziționarea lucrării *Toamna* (P97 și il. p. 38) pentru colecția muzeului. Anul următor, când încetează din viață, contribuția sa la dezvoltarea artei săsești va fi subliniată din nou în articolele apărute în presa germană din Transilvania. Însă, ulterior, mai ales în perioada postbelică, creația sa a fost puțin prezentă în expoziții, iar numele său amintit doar punctual în lucrările de specialitate ce abordau și problematica artei moderne din sud-estul Transilvaniei. Simptomatică este absența sa din marile sinteze dedicate artei românești în deceniile opt și nouă ale secolului trecut. Abia după 1989 numele său a revenit cu adevărat în atenția specialiștilor preocupați de evoluțiile artistice din spațiul transilvănean.

***

Artei transilvănene din ultimele decenii ale secolului XIX și de la începutul secolului XX îi este caracteristică o îmbrățișare ezitantă a modernismului artistic, fiind preferate în general formulele moderate, prudente. Artiștii transilvăneni evită atitudinile radicale, preferând să menajeze susceptibilitățile unui public provincial și burghez, care nu agreea inovațiile, preferințele sale îndreptându-se spre o pictură cantonată în zona academismului și realismului, pe care se grefau unele împrumuturi, mai ales de natură tehnică, din impresionism. Abia în perioada interbelică unii dintre artiștii din sud-estul Transilvaniei (Hans Mattis-Teutsch, Hans Eder) vor contesta această mentalitate conservatoare, nu întotdeauna cu succes⁶⁴.

Friedrich Miess este cel mai reprezentativ artist transilvănean pentru acest etos artistic, ce poate fi definit drept modernism moderat sau chiar „modernism conservator”. Acest fapt este remarcat de criticii care s-au aplecat asupra creației sale: „În tinerețe a fost format în stilul academic al vremii, a progresat ca pictor în vremuri în care numai impresionismul conta în pictură, când în jurul lui cubiștii și futuriștii atrăgeau aplauzele mulțimii, a fost martorul succeselor expresioniste, asculta laudele aduse «Noii Obiectivității», observa lupta între diferitele stiluri și forme de expresie artistică, care se succedau ca într-un vârtej. N-a fost în mod principial împotriva acestor curente din pictură, nici n-a spus că n-ar exista artă în afara concepției sale despre artă, dar a rămas fidel stilului propriu fără a se abate din drum”⁶⁵.

Într-adevăr, surprinde, la o analiză de ansamblu a creației lui Miess, extraordinara stabilitate a formulei stilistice, pe care și-o conturează încă din perioada studiilor. Fără să lipsească cu totul, noutățile și variațiile sunt extrem de limitate. Prietenul său, istoricul și criticul de artă Viktor Roth, care a urmărit creația sa pe parcursul mai multor decenii, arăta că Miess „nu s-a lăsat impresionat în nici un fel de schimbări”, că și-a „urmat drumul atât de consecvent, atât de puțin influențat de concepțiile și părerile celor din jur”⁶⁶. Această unitate stilistică și tematică îngreunează datarea lucrărilor sale, atunci când lipsesc indiciile documentare. Exagerând, putem afirma că întreaga sa operă nu cunoaște

în Bukarest am Oficialen Salon. Seine schöpferische Reife wird auch von den bei diesen Gelegenheiten erhaltenen Preisen bestätigt⁵⁶. Seine Werke sind zu der Zeit in Kronstadt schon bekannt und geschätzt. Die Zeitschrift *Die Karpathen*, die von 1907 bis 1914 in Kronstadt erscheint, veröffentlicht zahlreiche Reproduktionen seiner Arbeiten⁵⁷ und berichtet über seine Teilnahme an Ausstellungen in der ungarischen Hauptstadt⁵⁸.

In der Zwischenkriegszeit wird Friedrich Miess zum unanfechtbaren Patriarchen der deutschen Künstler aus Siebenbürgen, als „Nestor”⁵⁹ der sächsischen Malerei betrachtet und mit Tizian verglichen. Obwohl noch im Vollbesitz seiner schöpferischen Kraft tritt Miess nur noch verhalten im Kronstädter Kunstleben auf. Einen Beweis der Wertschätzung, derer er sich in den Reihen der jungen sächsischen Künstler erfreut, bildet die Ausstellung, die ihm die Ziel-Gesellschaft im September 1919 in Kronstadt veranstaltet⁶⁰, obwohl seine Malweise nicht dem eher avantgardistischen Programm der Gesellschaft entspricht. Wenn er auch bei dieser Gelegenheit nicht sehr viele Arbeiten ausstellt, so gibt es 1924 anlässlich seines 70sten Geburtstags eine wahre Retrospektive seines Schaffens, als er in der Evangelischen Mädchenschule in Kronstadt 97 gemalte Bilder und Grafiken ausstellt, von Arbeiten aus den Jahren 1883-1884 bis zu den neuesten Werken⁶¹. Aus diesem Anlass veranstaltet das Deutsche Kasino ein richtiges Fest zu Ehren des Malers.⁶² Eine letzte eigene Ausstellung, kleineren Ausmaßes, aber ausgeglichener und wertvoller, findet 1932 im Brukenthal Museum statt.⁶³ Die Ausstellung bestätigt die wichtige Stellung, die er unter den siebenbürgisch-sächsischen Künstlern einnimmt, was auch durch den Ankauf des Bildes *Herbst (Herbststimmung)* (P97 und Abb. S. 38) für die Sammlung des Museums betont wird. Bei seinem Ableben im darauffolgenden Jahr wird erneut sein Beitrag zur Entwicklung der sächsischen Kunst in den Beiträgen der siebenbürgischen deutschsprachigen Presse unterstrichen. Später jedoch, vor allem in der Nachkriegszeit, sind wenige seiner Werke in Ausstellungen vertreten, und sein Name wird nur punktuell in Facharbeiten zur modernen Kunst im Südosten Siebenbürgens erwähnt. Symptomatisch ist seine Abwesenheit in den großangelegten Synthesen zur rumänischen Kunst aus den achtziger und neunziger Jahren des vorigen Jahrhunderts. Erst nach 1989 rückt sein Name wieder in den Fokus der Fachleute, die die künstlerischen Entwicklungslinien in Siebenbürgen untersuchen.

***

Es ist für die siebenbürgische Kunst der letzten Jahrzehnte des 19. und vom Beginn des 20. Jhs. kennzeichnend, dass sie die künstlerische Moderne nur zögernd annimmt und im Allgemeinen moderate Formeln bevorzugt. Die siebenbürgischen Künstler vermeiden radikale Haltungen und ziehen es vor die Empfindlichkeiten eines bürgerlich provinziellen Publikums zu schonen, das keine Neuerungen mag und eine im Bereich des Akademismus und Realismus angesiedelte Malerei bevorzugt, in die

decât o singură etapă. Trebuie însă spus că adeziunea la ceea ce am definit drept „modernism conservator” nu a derivat din conformism sau oportunism, ci dintr-un crez artistic de nezdruccinat. Friedrich Miess a exprimat în plan artistic cel mai bine mentalitatea burgheziei săsești din Transilvania, căreia îi aparținea prin origine și formație.

Intensa legătură cu locurile natale ce transpare din lucrările sale ne apare în acest context ca firească. Fără îndoială, Miess se înscrie în rândul acelor artiști transilvăneni ce și-au propus ca prin creația lor să surprindă atmosfera specifică patriei, fiind un veritabil *Heimtmaler*. Stau mărturie în acest sens numeroasele peisaje care înfățișează Brașovul și împrejurimile sale. O exprimă cu remarcabilă forță de sugestie același Viktor Roth, cu prilejul expoziției organizate la Muzeul Brukenthal în anul 1932: „... ne dăm seama care a fost marea iubire a acestui artist. Brașovul acesta, cultura sa inegalabilă, masivul înălțat spre cer al Bisericii Negre, Tâmpa și Dealul Melcilor cu priveliști splendide, mereu schimbătoare prin abundența cromatică oferită de Dealul Șprenghei și vechea cetate; acest Brașov, deasupra căruia se înalță ocrotitori Postăvarul și Piatra Craiului, aceasta este lumea lui Friedrich Miess. Picturile sale sunt o Cântare a Cântărilor închinată frumuseții locurilor natale și exprimă bucuria oferită de acestea. Un profet - nu cu harfa, ci cu paleta”⁶⁷.

Pe lângă conservatorism și atașamentul față de ținuturile natale, o altă trăsătură „burgheză” a creației sale este seninătatea deplină a picturii sale, completa autonomie față de contextul în care ia naștere. Din nou cuvintele lui Viktor Roth sunt cele care o exprimă cel mai bine: „Disputa între Verzi și Negri”⁶⁸ ne scindează poporul – el pictează. Războiul Mondial cuprinde vechea Europă în flăcări – el pictează. Adoptarea Rezoluției de aderare de la Mediaș⁶⁹ pune comunitatea noastră în fața unei decizii politice foarte grele – el pictează. Criza economică actuală distruge instituții și existențe – el pictează”⁷⁰. Pictura lui Miess evită teme problematice, atmosfera lucrărilor sale fiind întotdeauna una de detașare, calm și pace.

Așa cum am arătat și anterior, în centrul concepției sale despre artă se afla fidelitatea față de natură. În 1930 afirma: „natura îmi este model, atât în ceea ce privește culoarea cât și armonia care domnește mereu în natură”⁷¹. Studiul naturii se conjugă cu studiul marilor maeștri din trecut, cu care împărtășește respectul față de măiestria meșteșugărească. Miess amintește printre modelele sale pe marii maeștri olandezi⁷², alături de care stăteau, fără îndoială, pictorii Renașterii germane și italiene. Prețuirea trecutului nu l-a determinat să respingă noutățile din arta vremii. „Preiau, totuși, și din arta modernă (impresionism) ceea ce mi se pare bun”⁷³, mărturisea el. Lucrările sale trădează și interesul pentru sugestiile decorative ale Artei 1900 (*Portret de fată*, P18 și il. p. 18) sau unele ecouri tardive ale romantismului și simbolismului⁷⁴. Aceste contingente stilistice au rămas însă mereu secundare în raport cu scopul fundamental al picturii sale: redarea cât mai exactă a realului. Miess ar fi putut afirma alături de Théodore Rousseau: „Înțeleg prin compoziție ceea ce este

einige, vor allem technische, impressionistische Anleihen übernommen werden. Erst in der Zwischenkriegszeit erheben einige Künstler aus dem Südosten Siebenbürgens (Hans Mattis-Teutsch, Hans Eder) Einspruch gegen diese konservative Mentalität, nicht immer mit Erfolg”⁶⁴.

Friedrich Miess ist der für dieses als moderate Moderne oder sogar „konservative Moderne” zu definierende Kunstethos repräsentative siebenbürgische Künstler. Zu diesem Schluss kommen Kritiker, die sich mit seinem Schaffen beschäftigt haben: „Er erlebte den akademischen Stil seiner Jugendzeit, er arbeitete an seinen Werken und an sich, als der Impressionismus in der Malerei allein etwas galt, er sah um sich die Futuristen und Kubisten um den Beifall der Menge buhlen, er war Zeuge expressionistischer Erfolge, er hörte die „Neue Sachlichkeit“ preisen, er erlebte das Ringen der vielen Stile und Ausdrucksformen, die in unserer raschlebigen Zeit einander ablösten. Er lehnte diese vielen Richtungen in der Malerei nicht grundsätzlich ab, er sagte auch nicht, daß es außerhalb seiner Auffassung keine Kunst gäbe, aber er blieb bei seiner Art und wich von seinem Weg nicht ab”⁶⁵.

Tatsächlich überrascht bei einer Gesamtschau von Miess’ Schaffen die außerordentliche Stabilität des künstlerischen Ausdrucks, wie er sich schon in seiner Studienzeit abzeichnet. Ohne vollständig zu fehlen, bleiben Neuerungen und Variationen extrem beschränkt. Sein Freund, der Historiker und Kunstkritiker Viktor Roth, der sein Schaffen über Jahrzehnte hinweg verfolgt, bemerkt, dass „er von allem Wechsel und Wandel in keiner Weise berührt und beeinflusst worden”, und „mit einer solchen Konsequenz und einer solchen Unbekümmertheit um Ansichten und Anschauungen seiner Mitmenschen (...) seinen Weg gegangen”⁶⁶ ist. Diese stilistische und thematische Einheit erschwert die Datierung seiner Werke, dort wo dokumentarische Hinweise fehlen. Übertreibend könnte man sagen, sein ganzes Werk entstamme einer einzigen Periode. Es muss jedoch gesagt werden, dass seine Hinwendung zur so genannten „konservativen Moderne” nicht aus Konformismus oder Opportunismus geschieht, sondern aus einem unerschütterlichen künstlerischen Credo heraus. Friedrich Miess hat die Mentalität des sächsischen Bürgertums, dem er durch Herkunft und Werdegang angehörte, am treffendsten künstlerisch umgesetzt.

Die seinen Bildern zu entnehmende enge Bindung an die heimischen Orte scheint in diesem Kontext nur natürlich. Zweifellos reiht sich Miess zu jenen siebenbürgischen Künstlern ein, die durch ihr Schaffen die besondere Atmosphäre ihrer Heimat erfassen wollen, und ist somit ein wahrhaftiger *Heimtmaler*. Das belegen die zahlreichen Landschaftsbilder, die Kronstadt und seine Umgebung darstellen. Das drückt auch der schon genannte Viktor Roth mit bemerkenswerter Ausdruckskraft anlässlich der 1932 im Brukenthal Museum veranstalteten Ausstellung aus: „Hier zeigt es sich, was die große Liebe dieses Mannes gewesen ist. Dieses Kronstadt mit seiner unvergleichlichen Kultur, dem emporwuchsenden Massiv der Schwarzen Kirche, mit der Zinne und dem Raupenberg

în noi și pătrunde cât mai adânc în realitatea exterioară a lucrurilor”⁷⁵.

De cele mai multe ori, s-au invocat în legătură cu influențele decelabile în pictura lui Miess numele lui Ludwig von Löfftz, profesorul său de la academie, al lui Wilhelm Leibl, precum și cel al lui Fritz von Uhde⁷⁶ sau Max Liebermann⁷⁷. Nu pot lipsi dintr-o astfel de enumerare nici Hans Thoma și Wilhelm Trübner. Este neîndoieabilă înrâurirea exemplului oferit de Löfftz și Leibl. Considerăm însă că între creația pictorului brașovean și artiștii amintiți nu a existat o relație mimetică, ci mai degrabă o convergență determinată de convingeri și interese comune. În mediul artistic în care s-a format academismul era încă influent, dar aspirația spre o artă ancorată în realitate era resimțită cu acuitate. Acest dualism academism / realism va rămâne o constantă a creației lui Miess, fapt ce ne îndreptățește să calificăm pictura sa ca fiind un „realism-academist”.

O analiză a metodei sale de creație este de natură să arunce o lumină suplimentară asupra concepției despre pictură. Alături de studii în cărbune sau creion, Miess a utilizat frecvent și studii fotografice pentru pregătirea lucrărilor de pictură. Interesul său pentru fotografie este evidențiat de numărul mare de clișee aflate în legatul său, nu mai puțin de 544 de negative fotografice pe plăci de sticlă fiind donate în anul 1938 de moștenitorii săi Muzeului Săsesc al Țării Bârsei⁷⁸. O parte a acestor fotografii se păstrează în fondul documentar al Muzeului de Etnografie Brașov. Alături de reproduceri ale lucrărilor sale, s-au păstrat peisaje din Brașov și împrejurimi, precum și imagini ale unor modele.

Relația dintre fotografie și pictură în a doua jumătate a secolului XIX și la începutul secolului XX este bine documentată în Occident⁷⁹, dar nu s-a bucurat de o atenție similară în cadrul istoriografiei de artă românești. După știința noastră, colecția fotografică a lui Miess este singura colecție de acest fel aparținând unui artist din spațiul românesc, deschizând astfel o inedită fereastră spre practica artistică a timpului. Prețuită de artiști pentru capacitatea de a furniza studii care să reprezinte perfect natura, fotografia era considerată un „paragon al exactității”⁸⁰ și privită ca fiind subordonată picturii („prea umila servitoare a picturii”), însă în realitate influențele exercitându-se în ambele direcții⁸¹. În primul rând, fotografia era chemată să furnizeze artiștilor un repertoriu de modele pentru opera picturală. Acesta este și rolul pe care Miess i-l atribuie, în acest scop realizând numeroase studii fotografice de peisaj, dar și de portret. Multe nu au ca finalitate o pictură anume, dar în alte cazuri, atenția acordată cadrajului și exacta punere în scenă, arată că subiectul lucrării de pictură era deja stabilit în momentul execuției fotografiei. Miess documentează cu exactitate motivul peisagistic, uneori realizând mai multe studii fotografice pentru o singură lucrare. Lucrarea este apoi executată în atelier, unde reproducea fidel peisajul și adăuga personajele, uneori după fotografie, alteori acestea pozându-i în atelier. Această metodă de lucru a fost folosită și la realizarea lucrării *Primăvara (Dimineața)* (P128, il. p. 39), care conform mărturiei lui Viktor Roth⁸² a fost finalizată la Roma, deoarece, acasă, pictorul nu ar fi găsit modele care

und den Ausblicken voll Pracht und ewiger Wandlung durch alle Möglichkeiten der Farbenskala vom Gespreng und vom alten Schloß, dieses Kronstadt, über dem der Schuler und der Königsstein ihr Haupt schützend erheben, das ist die Welt unseres Friedrich Mieß. In seinen Gemälden hat er das hohe Lied von Heimatswonne und Heimatsschönheit gesungen. Ein Seher, nicht mit der Harfe, sondern mit der Palette”⁶⁷.

Ein weiteres „bürgerliches” Charakteristikum seiner Werke ist außer der konservativen Haltung und der Verbundenheit mit den heimatlichen Gefilden ihre vollkommene Abgeklärtheit, die Unabhängigkeit vom Kontext, in dem sie entstanden sind. Es ist wiederum Viktor Roth, der das am besten ausdrückt: „Um ihn her erregte die Auseinandersetzung zwischen Grünen und Schwarzen⁶⁸ unser Volk – er malte. Der Weltkrieg stürzte den alten Erdteil in flammenden Donner – er malte. Die Mediascher Anschlußerklärung⁶⁹ stellte unsere Gemeinschaft politisch vor die folgenschwerste Entscheidung – er malte. Die augenblickliche Wirtschaftskrise zerschlägt Institutionen und Existenzen – er malt.”⁷⁰. Miess vermeidet in seiner Malerei problematische Themen, die Atmosphäre seiner Werke ist immer abgeklärt, ruhig und friedlich.

Wie schon gezeigt wurde, steht im Mittelpunkt seiner Kunstauffassung die Naturtreue. 1930 schreibt er: „die Natur ist mir das Vorbild, auch in der Farbe und in der Harmonie, die immer in der Natur steckt.”⁷¹. Das Studium der Natur verbindet sich mit dem Studium der alten Meister, mit denen er die Hochachtung vor der handwerklichen Meisterschaft teilt. Miess erinnert durch seine Modellwahl an die großen holländischen Meister⁷², neben denen sicherlich auch die italienischen und deutschen Renaissance-Maler Pate gestanden haben. Die Wertschätzung der Vergangenheit führte ihn nicht zur Ablehnung der Neuerungen in der Kunst seiner Zeit. „So nehme ich mir doch auch aus der modernen Kunst (Impressionismus), alles, was mir gut dünkt”⁷³, gesteht er. Seine Arbeiten suggerieren auch ein Interesse an den dekorativen Vorlagen des Jugendstils (*Mädchenbildnis*, P18 und **Abb. S. 18**) oder verspätete Nachklänge der Romantik und des Symbolismus⁷⁴. Diese stilistischen Einschübe bleiben jedoch im Bezug zum Grundanliegen seiner Malerei immer nebensächlich: die möglichst genaue Wiedergabe der Wirklichkeit. Miess hätte mit Théodore Rousseau sagen können: „Ich verstehe unter Komposition das, was in uns ist und möglichst tief in die äußere Wirklichkeit der Dinge hineinwirkt”⁷⁵.

Bezüglich der erkennbaren Einflüsse in den Werken von Miess werden meist Ludwig von Löfftz, sein Lehrer an der Akademie, Wilhelm Leibl und Fritz von Uhde⁷⁶ oder Max Liebermann⁷⁷ genannt. Aus solch einer Aufzählung dürfen auch Hans Thoma und Wilhelm Trübner nicht fehlen. Der Einfluss der von Löfftz und Leibl gebotenen Vorbilder ist nicht zu leugnen. Wir sind jedoch der Ansicht, dass es sich beim Werk des Kronstädter Malers nicht um Nachahmung der genannten Künstler handelt, sondern eher um eine von gleichen Überzeugungen und Interessen

Peisaj cu copii / Landschaft mit Kindern

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (1918-1935 ?)
© (FDMEB), Inv. Nr. 4992

Peisaj cu copii / Landschaft mit Kindern

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (1918-1935 ?)
© (FDMEB), Inv. Nr. 4924

Peisaj cu copii / Landschaft mit Kindern
1918-1935 ? (P95)

Româncă în biserică / Rumänin auf dem Kirchgang
Cca. / um 1901 (P20)

Model în atelier / Modell im Atelier
Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (Cca. / um 1901)
© (AAPMASSB)

Cap de femeie (schită) / Frauenkopf (Skizze)
Cca. / um 1901 (G43)

să-l mulțumească. Într-un mod asemănător procedea și în cazul portretelor. Altădată studiul fotografic vizează un detaliu, ce este integrat într-o compoziție mai amplă. Fotografia este pentru Miess un instrument extrem de util în atingerea reprezentării obiective a realului cu mijloacele picturii, scop spre care tinde întregul său efort creativ. Din această perspectivă fotografia îndeplinește un rol ambiguu, fiind totodată un redutabil concurent pentru pictură.

Miess a folosit fotografia și pentru a-și documenta creația. Așa cum am arătat anterior, printre fotografiile păstrate în fondul documentar al Muzeului de Etnografie Brașov se păstrează și numeroase imagini ale lucrărilor sale, unele dintre ele nefiindu-ne cunoscute decât în acest mod. De asemenea, fotografiile înfățișând aspecte din atelierul lui Miess se găsesc în Arhiva artiștilor plastici și meșteșugarilor artiști sași, secția Sibiu⁸³, indicând tentația artistului de a pune în scenă procesul de creație prin intermediul fotografiei, „dezvăluind ceea ce este privat și «sacru» privirii publice și profane”⁸⁴.

***

bedingte Konvergenz. Während seiner Ausbildung war die akademische Kunst noch einflussreich, doch machte sich auch ein Streben nach einer in der Wirklichkeit verwurzelten Kunst bemerkbar. Die Dualität Akademismus / Realismus bleibt eine Konstante im Schaffen von Miess, was uns dazu berechtigt, seine Malerei als „akademischen Realismus“ zu bezeichnen.

Eine Analyse seiner Arbeitsmethode gibt zusätzlichen Aufschluss über seine Auffassung bezüglich der Malerei. Außer Bleistift- und Kohlestudien verwendet Miess oft auch fotografische Studien als Vorarbeit für seine gemalten Bilder. Sein Interesse an der Fotografie wird durch die große Anzahl an Negativen in seinem Nachlass belegt, dem Burzenländer Sächsischen Museum wurden 1938 von den Erben nicht weniger als 544 Negative auf Glasplatten übergeben.⁷⁸ Ein Teil dieser Fotografien wird im dokumentarischen Bestand des Kronstädter Museum für Ethnographie aufbewahrt. Außer Ablichtungen seiner Werke sind Ansichten aus Kronstadt und Umgebung sowie Bilder einiger Modelle dabei.

Die Beziehung zwischen Fotografie und Malerei in der zweiten Hälfte des 19. und zu Beginn des 20. Jhs. ist in Westeuropa gut belegt⁷⁹, erfreute sich aber im Rahmen der rumänischen Kunstgeschichtsschreibung nicht derselben Aufmerksamkeit. Unseres Wissens ist die fotografische Sammlung von Miess die einzige derartige Sammlung eines Künstlers aus dem rumänischen Raum, sie eröffnet dadurch einen ganz neuen Zugang zu den Kunstpraktiken jener Zeit. Von den Künstlern wegen der perfekten Wiedergabe der Natur geschätzt, wurde die Fotografie als „Höchstmaß an Genauigkeit”⁸⁰ bezeichnet und als der Malerei untergeordnet („die demütige Dienerin der Malerei”) betrachtet, doch in Wirklichkeit wurde der Einfluss in beide Richtungen ausgeübt⁸¹. In erster Reihe sollte die Fotografie den Malern eine Auswahl an Modellen für ihre Bilder liefern. Dies ist auch die Rolle, die Miess ihr zugesteht, indem er zu diesem Zweck zahlreiche fotografische Landschafts- aber auch Porträtstudien erstellt. Viele gelten nicht einem bestimmten Bild, bei anderen wiederum zeigen die aufmerksame Wahl des Ausschnitts und die genaue Inszenierung, dass das Motiv des zu malenden Bildes zum Zeitpunkt des Fotografierens schon festgelegt war. Miess dokumentiert die Landschaftsmotive sehr genau, und erstellt zuweilen mehrere fotografische Studien für ein einziges Werk. Dieses wird dann im Atelier ausgeführt, wo er die Landschaft naturgetreu wiedergibt und die Gestalten hinzufügt, entweder nach Fotos oder sie stehen ihm im Atelier Modell. Diese Arbeitsmethode wurde auch beim Werk *Frühling (Am Morgen)* (P128 und Abb. S. 39) angewandt, das laut Viktor Roth⁸² in Rom fertiggestellt wurde, weil der Maler in der Heimat keine zufriedenstellenden Modelle gefunden habe. Ähnlich geht er auch bei den Porträts vor. Andere Male gilt die Fotografie einem Detail, das in eine größere Komposition eingearbeitet wird. Die Fotografie ist für Miess ein extrem nützliches Instrument um eine objektive Darstellung der Wirklichkeit mit Mitteln der Malerei zu erreichen, worauf sein ganzes schöpferisches Bemühen ausgerichtet ist. Aus

Portret de fată / Mädchenbildnis
Cca. / um 1900 (P18)

Model în atelier / Modell im Atelier
Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (Cca. / um 1901)
 © (FDMEB), Inv. Nr. 4989

Creația picturală a lui Miess este închinată aproape exclusiv peisajului și portretului. Deși a abordat ocazional și alte genuri (compoziții cu nuduri, naturi statice, scene de gen), acestea ocupă un loc marginal în cadrul operei sale. Nu a fost niciodată tentat de ambițioasele compoziții mitologice și istorice îndrăgite de academiști. Omul și natura constituie pentru el nucleul esențial al realității, de care a încercat mereu să se apropie. Pentru Miess esența artei consta în „... a te apropia de obiecte, de oameni și a-i surprinde în unicitatea apariției lor, cu o autenticitate convingătoare și un realism lipsit de măgulire sau alterare, redându-i cu mijloacele totuși imperfecte ale picturii sau desenului, adică a înfrânge vremelnicia și a transpune în veșnicie ce este trecător”⁸⁵. Pentru el, ca și pentru reprezentanții realismului german și impresionisti, nu subiectul era important, ci doar calitatea reprezentării picturale.

Interesul său s-a îndreptat mai întâi spre portret. Am văzut anterior care sunt caracteristicile portretelor oficiale pictate de Miess. Acestea își găsesc o contrapondere în portretele care înfățișează personaje de condiție modestă. În astfel de lucrări, „pe care le-a realizat dintr-o nevoie

din această perspectivă are fotografia o rolă dublă, deoarece ea este în același timp și un concurent al picturii.

Miess a folosit fotografia și pentru a documenta munca sa. Cum am spus deja, aparținând din punct de vedere documentar colecției din Muzeul Kronstädter pentru Ethnografie, există și multe altele din operele sale, unele dintre ele fiind cunoscute doar prin intermediul fotografiilor. În arhiva artistului și meșteșugărilor din Kronstadt, Hermannstädter Sektion⁸³, există dovezi care arată că artistul încerca să prezinte procesul creativ prin intermediul fotografiilor, „întrucât ceea ce este privat și „sacru” este, în ochii publicului, profan”⁸⁴.

***

Miess dedică munca sa aproape exclusiv peisajului și portretului. Deși el are uneori abordat și alte genuri (portrete, scene de gen, scene de interior), acestea ocupă un loc marginal în cadrul operei sale. La fel ca și la academicieni, el nu a fost interesat de compozițiile mitologice și istorice. Omul și natura au fost pentru el nucleul adevărat, la care el încerca să se apropie. Pentru Miess, esența artei este să se apropie de lucruri, să se apropie de oameni și să surprindă în unicitatea apariției lor, cu o autenticitate convingătoare și un realism lipsit de măgulire sau alterare, redându-i cu mijloacele totuși imperfecte ale picturii sau desenului, adică a înfrânge vremelnicia și a transpune în veșnicie ce este trecător”⁸⁵. Pentru el, ca și pentru reprezentanții realismului german și impresionisti, nu subiectul era important, ci doar calitatea reprezentării picturale.

Sein Augenmerk richtet sich zuerst auf das Porträt. Wir haben schon angeführt, welches die Charakteristiken der von Miess gemalten Amtsporträts sind. Diese finden ein Gegengewicht in den Bildnissen, die Gestalten bescheidener Herkunft darstellen. In solchen Arbeiten, „die er aus innerem Bedürfnis heraus geschaffen hat”⁸⁶, zeigt sich die Humanität seiner Kunst. „Sei es ein alter Rumäne, sei es ein Csango, oder die alte lesende Bäuerin, oder aber die in Ausführung und Erfassung des inneren Wesens gleich hoch bedeutende Darstellung einer rumänischen Frau in der Kirche mit der brennenden Kerze in der Hand, immer wieder zeigt sich das Bestreben, nicht einen Gegenstand darzustellen, sondern es ist jedesmal ein Mensch, ja der Mensch, mit dem sich Miess eben beschäftigt hat und kein anderer, dessen Sein er zu ergründen versuchte, dieses unfassbare etwas, welches eine Welt für sich ist.”⁸⁷ Besonderer Aufmerksamkeit erfreuen sich in Miess' Porträtmalerei drei Kategorien: Kinder, weibliche Modelle, rumänische Bauern.

interioară⁸⁶, se evidențiază umanismul artei sale. „Ele revelează dorința de a înfățișa omul - omul, la al cărui portret Miess tocmai lucrează, se află în centrul atenției și nimeni altul, omul, a cărui existență, acest ceva de nepătruns, o lume în sine, trebuie deslușită fie că e un român împovărat de ani, fie un ceangău sau o țărăncă bătrână citind, ori o româncă stând în biserică pioasă, cu o lumânare în mână: ființa ei lăuntrică e înțeleasă și redată cu măiestrie ...”⁸⁷. De o atenție specială se bucură în portretistica lui Miess trei categorii: copiii, modelele feminine și țărani români.

Încă din perioada studiilor, pe urmele lui Leibl, Miess și-a propus să atingă în portretele sale o „obiectivitate realistă lipsită de patos”⁸⁸, de natură „fotografică”, captând individualitatea psihologică a modelului într-o reprezentare unitară, care își păstrează forța sugestivă remarcabilă în pofida atenției meticuloase acordată detaliilor. În acest scop modelul este înfățișat dintr-o perspectivă proximă, bust, din profil sau frontal, proiectat pe un fundal neutru sau decorativ. Reprezentative sunt lucrări ca *Portret de fată*, *Portret de femeie*, *Băiat din Șchei* (**P4, P8, P28**). În acest mod s-a reprezentat și pe sine însuși în excepționala serie de portrete în care s-a înfățișat la bătrânețe, scrutându-se neiertător, fără nicio urmă de complezență (**P30, P31 și il. p. 51, P60, P61, P62 și il. p. 44**). Cu toate că a rămas fidel acestui tip de portret până la finalul creației, Miess a evitat cantonarea într-un manierism portretistic. De la portretele de copii și femei în interior, surprinși în activități domestice, cosând sau citind (**P32, P33**), la portretele în peisaj (**P17, P48, P49, P77, P123**), Miess a încercat mereu noi abordări, fără a abandona niciodată idealul obiectivității.

Miess s-a apropiat de peisaj în perioada petrecută la Roma, cucerit de exuberanța coloristică și lumina intensă a peisajului italian. În *Peisaj din Cervara*, *Peisaj sau Portret de femeie pe terasă* (**P79 și il. p. 43, P78, P77**), lucrări reprezentative ce jalonează începuturile peisagisticii sale, Miess tatonează și experimentează în căutarea unui mod propriu de exprimare. La fel trebuie privite și alte peisaje din acești ani de început din care răzbat ecouri ale romantismului și simbolismului. Excesele coloristice, tușele largi sau tendința de a suprima detaliile ce apar în unele lucrări din această perioadă, amintind de maniera impresionistilor germani (Max Liebermann) sunt abandonate după revenirea în patrie. Abia aici, în relație cu peisajul ținuturilor natale, și-a conturat modalitatea proprie de a aborda peisajul. Așa cum observa și Eduard Morres în cronica expoziției din 1919: „Curând după revenirea în țară stilul său începe să se schimbe, trăirile vizuale de acasă îi impun un fel propriu de a concepe în spațiu și culoare: Mieß devine ardelean”⁸⁹.

Cu un simț al spațiului remarcabil, îmbinând cu desăvârșită măiestrie forma și culoarea, distribuind judicios luminile și umbrele, Miess reușește să obțină compoziții clare, armonioase și echilibrate, de o excepțională acuratețe vizuală. Ca și în cazul portretisticii, recunoaștem în peisajele sale aplicarea unuia din principiile directe promovate de Leibl: „redarea esenței naturii sub efectul luminii într-o tonalitate unitară”⁹⁰. Aceasta este cea „seninătate a picturii” pe care Miess o socotea principala sa preocupare⁹¹.

Schon in der Studienzeit nimmt sich Miess, in der Nachfolge Leibls, vor, in seinen Porträts eine „realistische Objektivität, (die) frei von jedem Pathos”⁸⁸, „fotografischer” Natur, zu erreichen, er fängt die psychologische Individualität des Modells in einer einheitlichen Darstellung ein, die ihre beträchtliche suggestive Kraft behält, obwohl den Details übergroße Aufmerksamkeit geschenkt wird. Deshalb wird das Modell aus der Nähe gesehen dargestellt, als Brustbild, im Profil oder als Frontalansicht, vor einem neutralen oder dekorativen Hintergrund. Repräsentativ sind Werke wie *Mädchenbildnis*, *Frauenbildnis*, *Junge aus Schei* (**P4, P8, P28**). Auf diese Weise hat er auch sich selber in einer Reihe außerordentlicher Porträts dargestellt - im Alter, sich gnadenlos beobachtend, ohne eine Spur von Entgegenkommen (**P30, P31 und Abb. S. 51, P60, P61, P62 und Abb. S. 44**). Obwohl er dieser Art von Porträt bis zum Ende seiner Schaffenszeit treu geblieben ist, vermeidet es Miess als Porträtist dem Manierismus zu verfallen. Von den Porträts von Frauen und Kindern in einem Innenraum, häuslichen Tätigkeiten nachgehend, nährend oder lesend (**P32, P33**), bis zu den Porträts auf landschaftlichem Hintergrund (**P17, P48, P49, P77, P123**), versucht Miess immer neue Herangehensweisen, ohne dem Ideal der Objektivität untreu zu werden.

Miess nähert sich der Landschaft in seiner römischen Zeit, überwältigt von der Farbenvielfalt und dem intensiven Licht der italienischen Landschaft. In *Landschaft bei Cervara*, *Landschaft oder Bildnis einer Frau auf der Terrasse* (**P79 und Abb. S. 43, P78, P77**), repräsentative Werke, die den Beginn seiner Landschaftsmalerei markieren, experimentiert Miess vorsichtig auf der Suche nach einer eigenen Ausdrucksweise. Als solche müssen auch weitere Landschaften aus jener Anfangszeit betrachtet werden, in denen sich Anklänge an die Romantik und den Symbolismus erkennen lassen. Die Farbexzesse, großzügigen Pinselstriche oder die Tendenz auf Details zu verzichten, die in einigen Arbeiten dieser Periode aufscheinen und an die Manier der deutschen Impressionisten gemahnen (Max Liebermann) werden nach der Rückkehr in die Heimat aufgegeben. Erst hier, im Angesicht der heimatlichen Landschaft, bildet sich eine eigene Herangehensweise an die Landschaftsdarstellung heraus. Das bemerkt auch Eduard Morres in seiner Besprechung der Ausstellung von 1919: „Bald nach erfolgter Heimkehr beginnt sich sein Stil zu wandeln, die Augenerlebnisse in der Heimat drängen Mieß eine eigene Art der Konzeption in Raum und Farbe auf: er wird Siebenbürger.”⁸⁹

Mit bemerkenswertem Raumgefühl, Form und Farbe in vollendeter Meisterschaft verbindend, Licht und Schatten bedacht einsetzend, gelingt es Miess klare, harmonische und ausgewogene Kompositionen von außerordentlicher visueller Genauigkeit zu schaffen. Wie auch bei den Porträts erkennen wir in den Landschaften eines der von Leibl propagierten Leitprinzipien wieder, und zwar „die Essenz der Natur durch die Wirkung des Lichtes in einer einheitlichen Tonalität wiederzugeben”⁹⁰. Dieses ist jene „Ruhe des Bildes”, die Miess als sein Hauptan-

În peisagistica sa, pictura de *plen-air* și execuția laborioasă a lucrării în atelier se îmbină firesc.

Având în vedere acest proces lent de cristalizare, vârfurile peisagisticii sale datează din perioada interbelică. Aceste realizări sunt anunțate încă din 1914 de *Primăvara (Dimineața)* (P128 și il. p. 39), lucrare monumentală, cu accente simboliste, deosebit de apreciată în epocă⁹², însă în care „antecedentele academiste ale lui Miess își spun cuvântul, mai ales în desenul nudurilor, dar și în tratarea realistă și perspectival riguroasă a peisajului cu munți”⁹³. În *Toamna, Peisaj din Brașov, Coronița de flori (Copii în pădure), Peisaj cu copii, Peisaj din Carpați* (P97 și il. p. 38, P96 și il. p. 55, P94 și il. p. 37, P95 și il. p. 15, P100, P98) viziunea sa peisagistică atinge maturitatea deplină. În aceste peisaje naturalismul intrinsec creației sale fuzionează coerent cu inovațiile peisagisticii impresioniste: tușele spontane, juxtapuse, uneori păstoase, culoarea vibrată, redarea efectelor de lumină, desenul realizat prin culoare⁹⁴. Motivele preferate sunt cele întâlnite în apropierea atelierului său (vederi surprinse pe Dealul Melcilor, în Curmătura, pe aleile de sub Tâmpa - animate uneori de personaje) sau ample panorame ale Țării Bârsei, „peisaje scăldate în lumina caldă a toamnei transilvănene”⁹⁵, emanând o atmosferă lirică, de tihnă și calm. La orizont se întrezărește aproape întotdeauna peisajul montan ce domină Țara Bârsei, atât de îndrăgit

Nud / Akt
Cca. / um 1890 (P124)

liegen betrachtete⁹¹. In seiner Landschaftsmalerei ergänzt sich die Freilichtmalerei auf natürliche Weise mit der arbeitsintensiven Ausführung im Atelier.

Unter Berücksichtigung dieses langsamen Kristallisationsprozesses fällt der Höhepunkt seiner Landschaftsmalerei in die Zwischenkriegszeit. Die Vorhut bildet *Frühling (Am Morgen)* (P128 und Abb. S. 39) von 1914, ein monumentales Werk mit symbolistischen Akzenten, damals besonders geschätzt⁹², in dem jedoch „die akademische Ausbildung von Miess erkennbar nachwirkt, vor allem in der Aktzeichnung, aber auch in der realistischen und streng perspektivischen Darstellung der Berge”⁹³. In *Herbst (Herbststimmung), Ansicht aus Kronstadt, Blumenkränzchen (Kinder im Wald), Landschaft mit Kindern, Landschaft, In den Karpaten* (P97 und Abb. S. 38, P96 und Abb. S. 55, P94 und Abb. S. 37, P95 und Abb. S. 15, P100, P98) erreicht sein Landschaftskonzept die vollkommene Abgeklärtheit und Reife. In diesen Landschaften verbindet sich der ihm eigene Naturalismus kohärent mit den Neuerungen der impressionistischen Landschaftsmalerei: spontane, überlagerte, zuweilen pastose Pinselstriche, vibrierende Farben, die Wiedergabe von Lichteffekten, die durch Farben gestaltete Zeichnung⁹⁴. Bevorzugte Motive sind jene aus der Umgebung seines Ateliers (Ansichten vom Schneckenberg, auf dem Burghals, auf der Burgpromenade – zuweilen von Gestalten belebt) oder ausgedehnte Panoramen des Burzenlandes, „in die warme siebenbürgische Herbstsonne getauchte Landschaften”⁹⁵, strahlen eine lyrische Atmosphäre der Ruhe und Gelassenheit aus. Am Horizont ist fast immer die das Burzenland dominierende Berglandschaft zu erkennen, die der Künstler so liebte⁹⁶. Aus dieser Reihe schert eine Industrielandschaft aus, die Portland-Zementfabrik am Rande Kronstadts darstellend (P116), ein einzigartiges Werk unter den Landschaftsbildern von Miess.

Obwohl sie nicht sehr zahlreich sind und in den letzten Schaffensjahren ganz aufgegeben wurden, heben die Kompositionen mit Aktdarstellungen die gründliche akademische Ausbildung von Miess hervor. Seien sie in einem Interieur oder vor landschaftlichem Hintergrund dargestellt, kennzeichnen sich diese Art Bilder durch eine korrekte und genaue anatomische Zeichnung, feinfühligere Darstellung des nackten Körpers und kompositionelle Ausgewogenheit. Durch besondere Aufrichtigkeit und Spontaneität zeichnen sich der *Weiblicher Akt* (P124) und *Liegender weiblicher Akt* (P127) aus.

Eine Nebenrolle nimmt in seinem Werk das Stillleben ein. Die zwei uns bekannten Werke (P130, P131), zu denen noch das im Gemälde *Liegender Akt mit Hut in einem Interieur* (P129) eingeschlossene Stillleben dazukommt, weisen eine ähnliche, ziemlich stereotype Komposition auf: Gegenstände, Früchte und Blumen, auf einem Tisch gruppiert, werden auf einen einheitlichen Hintergrund projiziert, der als Leinwand wirkt. Die Beschaffenheit jedes Elements, das Spiel von Licht und Schatten auf seiner Oberfläche werden mit der sein ganzes Schaffen kennzeichnenden außerordentlichen Sensibilität

de artist⁹⁶. De la această linie se abate un peisaj industrial înfățișând fabrica de ciment Portland de la periferiile Brașovului (P116), lucrare singulară în peisagistica lui Miess.

Deși puțin numeroase și abandonate cu totul în ultimii ani de creație, compozițiile cu nuduri pun în evidență formația academică temeinică a lui Miess. Fie că sunt plasate în interior sau proiectate pe un fundal peisagistic, această categorie de lucrări se caracterizează prin desenul anatomic corect și exact, redarea cu delicatețe a carnației și echilibrul compozițional. Printr-o sinceritate și spontaneitate superioare se remarcă *Nud de femeie* (P124 și il. p. 21) și *Nud de femeie culcat* (P127).

Un loc secundar în ansamblul operei îl ocupă natura statică. Cele două lucrări de acest gen pe care le cunoaștem din creația sa (P130, P131), la care se adaugă și natura statică inclusă în compoziția *Nud cu pălărie culcat într-un interior* (P129), sunt structurate compozițional într-un mod similar, destul de stereotip: un grupaj de obiecte, fructe și flori, așezat pe o masă, se proiectează pe un fundal unitar, ce îndeplinește rolul unui ecran. Materialitatea proprie fiecărui element, jocul luminii pe suprafața lor, sunt surprinse cu aceeași acuitate și veridicitate excepțională ce caracterizează întreaga sa pictură. Execuția rămâne însă „plată”, lipsită de expresivitate și forță de sugestie, indicând apetența redusă a artistului pentru acest gen.

Pictura de gen constituie partea cea mai puțin convingătoare a operei lui Miess. Excepție o constituie două lucrări, *Interior de bucătărie italiană* (P117) și *Doi câini într-un interior* (P118), aflate în colecția Muzeului Național Brukenthal, care, prin tematica lor și capacitatea de a evoca latura domestică a existenței, stau măturie pentru admirația pe care artistul brașovean o nutrește față de pictura olandeză. Ilustrând poate cel mai bine „seninătatea” picturii lui Miess, scenele de gen sunt plasate într-o natură „îmblânzită”, încarnată de motivele „promenadei” și „grădinii”, specifice picturii transilvănene⁹⁷. Copii surprinși la joacă, o familie sau un cuplu plimbându-se, o femeie admirând panorama orașului, tinere citind pe o bancă (P48, P93, P94 și il. p. 37, P95 și il. p. 15, P111, P121, P122, P123), lucrările lui Miess ilustrează o perpetuă „duminică a vieții”. Prin puternica încărcătură idilică, convenționalismul și artificialitatea lor, unele lucrări din această categorie se pot expune acuzației că ar aluneca spre kitsch, pe care-l evită însă prin calitatea lor artistică excepțională.

Friedrich Miess se impune în evoluția artei moderne din spațiul transilvănean nu prin noutățile aduse în domeniul picturii, ci prin exemplul oferit unei întregi generații de artiști. Ardoarea mistuitoare a artei, convingerile de nezdruccinat ce l-au animat, siguranța cu care stăpânea meșteșugul picturii, remarcabila calitate artistică insuflată operelor sale, au constituit repere incontestabile, ce i-au asigurat un respect necondiționat până la sfârșitul vieții. Creația sa este în cea mai mare măsură reprezentativă pentru etapa de tranziție a artei transilvănene de la tradiționalism la modernism, dar și pentru spiritul specific ce o străbate ca un fir roșu. Considerăm că pictura lui Miess trebuie să-și ocupe locul în peisajul de ansamblu al artei românești

und Wahrhaftigkeit dargestellt. Die Ausführung bleibt jedoch „flach”, ausdruckslos, und weist auf die mangelnde Freude des Künstlers an diesem Genre hin.

Die Genremalerei ist jener Teil des Schaffens von Miess, der am wenigsten überzeugt. Eine Ausnahme bilden zwei Arbeiten, *Italienische Küche, Interieur* (P117) und *Zwei Hunde in einem Interieur* (P118), aus dem Bestand des Brukenthal Nationalmuseums, die durch ihre Thematik und die Fähigkeit die häuslichen Aspekte der Existenz heraufzubeschwören, belegen, wie sehr der Kronstädter Künstler die holländische Malerei bewunderte. Die Genreszenen illustrieren vielleicht am besten die „Ruhe” in den Bildern von Miess, sie sind in eine „gezähmte”, von „Promenade”- und „Garten”-Motiven belebte Natur gestellt, spezifisch für die siebenbürgische Malerei⁹⁷. Die Kinder werden beim Spielen erfasst, eine Familie oder ein Paar beim Spaziergang, eine Frau beim Bewundern des Stadtpanoramas, Mädchen lesend auf der Bank (P48, P93, P94 und Abb. S. 37, P95 und Abb. S. 15, P111, P121, P122, P123), Miess' Arbeiten illustrieren einen immerwährenden „Sonntag des Lebens”. Einigen dieser Arbeiten könnte wegen ihrer konventionellen, künstlichen idyllischen Überfrachtung vorgeworfen werden, sie glitten ins Kitschige ab, was aber durch ihre außerordentliche künstlerische Qualität vermieden wird.

Friedrich Miess behauptet seinen Platz in der Entwicklung der modernen Kunst im siebenbürgischen Raum nicht durch Neuerungen auf dem Gebiet der Malerei, sondern durch das Vorbild, das er einer ganzen Künstlergeneration bot. Die verzehrende Inbrunst der Kunst, die unerschütterlichen Überzeugungen, die ihn beseelten, die sichere Beherrschung des Malhandwerks, die seinen Werken verliehene bemerkenswerte künstlerische Qualität bildeten unabänderliche Anhaltspunkte, die ihm bis zu seinem Lebensende einen bedingungslosen Respekt sicherten. Sein Schaffen ist größtenteils repräsentativ für die Übergangszeit zur Moderne in der siebenbürgischen Kunst, aber auch für eine bestimmte Geisteshaltung, die es wie ein roter Faden durchzieht. Wir sind der Meinung, das Miess' Werk den ihm gebührenden Platz in der rumänischen Kunstlandschaft des 20. Jh. einnehmen und die zur Zeit provinzielle, vereinzelte Rezeptionsweise überwunden werden muss. Wir hoffen, dass die von uns wissenschaftlich und ausstellungsmäßig unternommenen Schritte entscheidend in diese Richtung wirken.

ANMERKUNGEN

¹ Sein Vater, Christian Friedrich Miess (1827-1907), Textilfabrikant, Vertreter des sächsischen Bürgertums, das in der ersten Hälfte des 19. Jh. in den siebenbürgischen Städten erstarkt, heiratet 1851 Josepha Friederike (1832-1897), geborene Teutsch. Von den sieben gemeinsamen Kindern ist der Maler der Zweitgeborene. Archiv und Bibliothek der Honterus Gemeinde, IV F 57, Dr. Erich Jekelius, *Genealogie Kronstädter Familien* (getippt), Bd. V,

din secolul XX, depășind modul în care este receptată în prezent, provincial și parohial. Ne exprimăm speranța ca demersul nostru științific și expozițional să fie decisiv în această direcție.

NOTE

¹ Tatăl său, Christian Friedrich Miess (1827-1907), fabricant de textile, reprezentant al burgheziei săsești ce s-a afirmat în orașele din Transilvania în prima jumătate a secolului XIX, s-a căsătorit în 1851 cu Josepha Friederike (1832-1897), născută Teutsch, având împreună șapte copii, pictorul fiind cel de al doilea născut. Arhiva și Biblioteca Bisericii Negre Brașov, IV F 57, Dr. Erich Jekelius, *Genealogie Kronstädter Familien* (tehnoredactat), vol. V, Brașov, 1965, pp. 201-204.

² „Am vrut să devin pictor, dar tatăl meu a fost împotriva”. *Scrisoarea lui Friedrich Miess către Viktor Roth*, Brașov, 11 februarie 1928, Arhiva artiștilor plastici și meșteșugarilor artiști sași, secția Sibiu (custode onorific Manfred Wittstock).

³ Caietul cuprinde schițe în creion și o schiță în tuș (figuri și aspecte din Brașov, peisaje din Brașov și împrejurimi, studii de portret), datele între 5 și 28 septembrie 1884, precum și notițe privitoare la bazele chimiei anorganice și rețete de culori. Mulțumesc domnului Manfred Huber pentru imaginile și informațiile furnizate. Din perioada petrecută la Viena mai avem cunoștință de două lucrări, incluse în expoziția organizată la Brașov în anul 1924, cu prilejul aniversării a 70 de ani: *Bunica mea*, desen în cretă, 1883 (nr. cat. 41) și *Motiv din Viena*, acuarelă, 1884 (nr. cat. 6). *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieß. Gemälde und Zeichnungen. Veranstaltet vom deutschen Kasino*, Kronstadt (Brașov), 21 August 1924.

⁴ La 28 octombrie 1885 era admis în clasa profesorului Johann Caspar Herterich. *Matrikelbücher der Akademie der Bildenden Künste 1809-1920*, München, vol. 3, nr. matricol 220.

⁵ Johann Caspar Herterich (1843-1905). Pictor de scene istorice și scene de gen. Din 1884 este profesor la Academia Regală de Arte Frumoase din München. *Allgemeines lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (Thieme-Becker), vol. XVI, Leipzig, 1923, p. 556.

⁶ *Scrisoarea lui Friedrich Miess către Viktor Roth, idem.*

⁷ Viktor Roth (1878-1936). Profesor, paroh și istoric de artă. Walter Myss (coord.), *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Editura Wort und Welt, Thaur bei Innsbruck, 1993, pp. 417-418.

⁸ *Scrisoarea lui Friedrich Miess către Victor Roth, idem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Wilhelm Maria Hubertus Leibl (1844-1900). Principalul reprezentant al realismului în pictura germană din secolul XIX. A pictat mai ales portrete și scene din viața țărănimii. Thieme-Becker, vol. XXII, 1929, pp. 587-589.

¹¹ Hans Thoma (1839-1924). Pictor și grafician. Thieme-Becker, vol. XXXIII, 1939, pp. 47-51.

¹² Wilhelm Trübner (1851-1917). Pictor german realist din cerul lui Leibl. Profesor la Academia de Artă din Karlsruhe (1903-1917). *Ibidem*, pp. 447-450.

¹³ Ludwig von Löfftz (1845-1910). Pictor de gen, peisagist și gravor. Profesor din 1874 la Academia Regală de Arte Frumoase din München, între anii 1893-1899 ocupând și funcția de director. Thieme-Becker, vol. XXII, 1929, pp. 318-319.

¹⁴ Wilhelm von Diez (1839-1907). Pictor și grafician. Din 1871 Profesor la Academia Regală de Arte Frumoase din München. Thieme-Becker, vol. IX, 1913, p. 233.

¹⁵ Gabriel von Hackl (1843-1926). Pictor. Reprezentant al istorismului.

Kronstadt, 1965, S. 201-204.

² „ich wollte immer Maler werden, jedoch war mein Vater dagegen”. *Brief von Friedrich Miess an Viktor Roth*. Kronstadt, 11. Februar 1928, *Archiv der bildenden Künstler und Kunsthandwerker, Sektion Hermannstadt* (Ehrenkustos Manfred Wittstock).

³ Das Heft enthält Bleistiftskizzen und eine Tuscheskizze (Gestalten und Ansichten aus Kronstadt, Landschaften aus Kronstadt und Umgebung, Porträtstudien), zwischen dem 5. und 28. September 1884 datiert, sowie auch Notizen zu Grundlagen der anorganischen Chemie und Farbenrezepte. Ich danke Herrn Manfred Huber für die zur Verfügung gestellten Bilder und Informationen. Aus der Wiener Zeit sind noch zwei Arbeiten bekannt, die auf der 1924 anlässlich des 70. Geburtstags veranstalteten Ausstellung in Kronstadt dabei waren: *Meine Großmutter*, Kreidezeichnung, 1883 (Kat. nr. 41) und *Ansicht aus Wien*, Aquarell, 1884 (Kat. nr. 6). *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieß. Gemälde und Zeichnungen. Veranstaltet vom deutschen Kasino*. Kronstadt (Brașov), 21. August 1924.

⁴ Am 28. Oktober 1885 wird er in die Klasse von Professor Johann Caspar Herterich aufgenommen. *Matrikelbücher der Akademie der Bildenden Künste 1809-1920*, München, Bd. 3, Matrikelnr. 220.

⁵ Johann Caspar Herterich (1843-1905). Maler, historische und Genreszenen. Ab 1884 Professor an der Königlichen Akademie der bildenden Künste München. *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (Thieme-Becker), Bd. XVI, Leipzig, 1923, S. 556.

⁶ *Brief von Friedrich Miess an Viktor Roth*, a.a.O.

⁷ Viktor Roth (1878-1936). Lehrer, Stadtpfarrer und Kunsthistoriker. Walter Myss (Hrsg.): *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*. Thaur bei Innsbruck: Wort und Welt Verlag, 1993, S. 417-418.

⁸ *Brief von Friedrich Miess an Viktor Roth*, a.a.O.

⁹ ebenda.

¹⁰ Wilhelm Maria Hubertus Leibl (1844-1900). Hauptvertreter des Realismus in der deutschen Malerei des 19. Jh. Malte hauptsächlich Porträts und Szenen aus dem ländlichen Raum. Thieme-Becker, Bd. XXII, 1929, S. 587-589.

¹¹ Hans Thoma (1839-1924). Maler und Grafiker. Thieme-Becker, Bd. XXXIII, 1939, S. 47-51.

¹² Wilhelm Trübner (1851-1917). Deutscher Maler des Realismus aus dem Kreis um Leibl. Professor an der Kunstakademie in Karlsruhe (1903-1917). ebenda, S. 447-450.

¹³ Ludwig von Löfftz (1845-1910). Genremaler, Landschaftsmaler und Kupferstecher. Ab 1874 Professor an der königlichen Akademie der bildenden Künste München, 1893-1899 auch Leiter der Malklasse. Thieme-Becker, Bd. XXII, 1929, S. 318-319.

¹⁴ Wilhelm von Diez (1839-1907). Maler und Grafiker. Ab 1871 Professor an der Königlichen Akademie der bildenden Künste München. Thieme-Becker, Bd. IX, 1913, S. 233.

¹⁵ Gabriel von Hackl (1843-1926). Maler. Vertreter des Historismus. Professor an der Königlichen Akademie der bildenden Künste München (1878-1919). Thieme-Becker, Bd. XV, 1922, S. 416.

¹⁶ *Brief von Friedrich Miess an seine Eltern*. Lenggries, 9. September 1886, Archiv Werner Horvath, Berlin. Ich danke Herrn Günther Horvath für die zur Verfügung gestellten Unterlagen.

¹⁷ *Brief von Friedrich Miess an seine Eltern*. Lenggries, 6. Oktober 1886, Archiv Werner Horvath, Berlin.

¹⁸ Aus der Münchener Zeit stammten zwei Arbeiten aus der anlässlich des 70. Geburtstags veranstalteten Ausstellung in Kronstadt: *Frau aus Dachau*, 1887 (Kat. nr. 75) und *Bauer*, 1888 (Kat. nr. 74). *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieß...* Die Thematik der Arbeiten erinnert an die Werke Wilhelm Leibls.

¹⁹ Gert Schiff: *An Epoch of Longing: An Introduction to German Painting of the Nineteenth Century*. In: „German Masters of the Nineteenth Century. Paintings and Drawings from the Federal Republic of Germany”, The Metropolitan Museum of Art New York, Harry N. Abrams Inc. Publishers, 1981, S. 32.

²⁰ *Zweite heimische Jahres-Kunstaussstellung II*. In: „Siebenbürgisch-

Profesor la Academia Regală de Arte Frumoase din München (1878-1919). Thieme-Becker, vol. XV, 1922, p. 416.

¹⁶ *Scrisoarea lui Friedrich Miess către părinți*, Lenggries, 9 septembrie 1886, Arhiva Werner Horvath, Berlin. Mulțumesc domnului Günther Horvath pentru furnizarea acestor documente.

¹⁷ *Scrisoarea lui Friedrich Miess către părinți*, Lenggries, 6 octombrie 1886, Arhiva Werner Horvath, Berlin.

¹⁸ Din perioada müncheneză dau două lucrări, incluse în expoziția organizată la Brașov cu prilejul aniversării a 70 de ani: *Femeie din Dachau*, 1887 (nr. cat. 75) și *Țăran*, 1888 (nr. cat. 74). *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieβ...* Tematica lucrărilor amintește de creația lui Wilhelm Leibl.

¹⁹ Gert Schiff, *An Epoch of Longing: An Introduction to German Painting of the Nineteenth Century*, în vol. „German Masters of the Nineteenth Century. Paintings and Drawings from the Federal Republic of Germany”, The Metropolitan Museum of Art New York, Harry N. Abrams Inc. Publishers, 1981, p. 32

²⁰ *Zweite heimische Jahres-Kunstaussstellung II*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, XVI, Nr. 4811, 4 octombrie 1889, p. 1027.

²¹ *Dritte heimische Kunstaussstellung III*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, XVII, Nr. 5116, 4 octombrie / 1890, p. 995.

²² *Scrisoarea lui Robert Wellmann către Friedrich Miess*, Berlin, 25 august 1934. Publicată în „Kronstädter Zeitung”, 98, Nr. 198, 1 septembrie 1934, p. 3.

²³ Adolf Meschendörfer (coord.), *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*, Kronstadt (Brașov), Zeidner / Hiemesch, 1930, p. 195.

²⁴ Ulei pe pânză, 65,1 x 209,6 cm, cca. 1565–70, The Metropolitan Museum of Art New York, nr. inv. 36.29.

²⁵ Revine în Italia pentru perioade scurte de timp în anii 1895-1897, când deține un atelier la Roma pe Via Flaminia 114. *Adressbuch von bildenden Künstlern der Gegenwart*, München, 1898, p. 170. Călătorește din nou în Italia în anii 1909, 1914 și 1924.

²⁶ Iulia Mesea, *Restituiri: Friedrich Miess (1854 – 1953)*, în „Tribuna”, 2006, nr. 5-6, p. 122.

²⁷ Ernst Kühlbrandt (1857-1933). Poet și istoric de artă. Profesor de desen la Școala de Arte și Meserii din Brașov între anii 1882-1927. A editat împreună cu Adolf Meschendörfer revista *Die Karpathen*. A publicat monografiile despre Cetatea Râșnovului și Biserica Neagră. Walter Myss, *op. cit.*, p. 286.

²⁸ Julius Heinrich Gross (1855-1931). Profesor și publicist. Director al Gimnaziului Honterus din Brașov. Hermann A. Hienz, *Schriftstellerlexikon der Siebenbürger Deutschen. Bio-bibliographisches Handbuch für Wissenschaft, Dichtung und Publizistik*, vol. VI, Editura Böhlau, Köln Weimar Wien, 1998, pp. 284-297.

²⁹ Oskar Netoliczka (1865-1940). Scriitor și profesor. Studii de teologie, filologie și filozofie. Director al Gimnaziului Honterus. *Idem*, vol. IX, 2004, pp. 244-256.

³⁰ Adolf Meschendörfer (1877-1962). Scriitor. Studii de filologie, teologie și filozofie la Strasbourg, Viena, Budapesta, Heidelberg, Cluj și Berlin. A fost editorul revistei *Die Karpathen*. Este autorul a numeroase romane și scrieri. În 1932 a obținut medalia Goethe pentru romanul „Die Stadt im Osten” (*Orașul din răsărit*). Walter Myss, *op. cit.*, p. 333.

³¹ Cetății Râșnov îi dedică o serie de lucrări realizate în anul 1895. G67, G68. În cadrul expoziției din 1924 figura o acuarelă înfățișând cetatea din Hărman. *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieβ...*, nr. cat. 2.

³² Unul dintre aceste portrete este cel al Catharinei Schirmer (1680), portret ce se afla în colecția Muzeului Săsesc al Țării Bârsei. Fondul Treiber-Netoliczka Arhiva Bisericii Negre Brașov, IV F 372, LN, 22/1.

³³ Portretul împodoba din 10 mai 1898 sala festivă a Școlii evanghelice de fete din Brașov. Lucrearea a dispărut la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Konrad Klein, *Siebenbürgische Bildnisse der Reformationszeit*, în „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, XXI, 1998, nr. 2, pp. 140-142.

³⁴ Albert Schuller (1877-1948). Arhitect. Studii la München. Printre altele, a realizat clădirile Băncii Naționale Săsești (1908) și a Hotelului Coroana

Deutsches Tageblatt”, XVI, Nr. 4811, 4. Oktober 1889, S. 1027.

²¹ *Dritte heimische Kunstaussstellung III*. In: „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, XVII, Nr. 5116, 4. Oktober / 1890, S. 995.

²² *Brief Robert Wellmanns an Friedrich Miess*. Berlin, 25. August 1934. Veröffentlicht in der „Kronstädter Zeitung”, 98, Nr. 198, 1. September 1934, S. 3.

²³ Adolf Meschendörfer (Hrsg.): *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*. Kronstadt: Zeidner / Hiemesch, 1930, S. 195.

²⁴ Öl auf Leinwand, 65,1 x 209,6 cm, um 1565–70, The Metropolitan Museum of Art New York, Inv.nr. 36.29.

²⁵ Kehrt in den Jahren 1895-1897 jeweils für kurze Zeit nach Italien zurück, wo er in Rom ein Atelier in der Via Flaminia Nr.114 hat. *Adressbuch von bildenden Künstlern der Gegenwart*. München, 1898, S. 170. Reist 1909, 1914 und 1924 erneut nach Italien.

²⁶ Iulia Mesea: *Restituiri: Friedrich Miess (1854 – 1953)*. In: „Tribuna”, 2006, Nr. 5-6, S. 122.

²⁷ Ernst Kühlbrandt (1857-1933). Dichter und Kunsthistoriker. 1882-1927 Zeichenlehrer an der Kunst- und Gewerbeschule in Kronstadt. Gibt zusammen mit Adolf Meschendörfer die Zeitschrift *Die Karpathen*. Veröffentlicht Monografien über die Rosenauer Burg und die Schwarze Kirche. Walter Myss, a.a.O., S. 286.

²⁸ Julius Heinrich Gross (1855-1931). Lehrer und Publizist. Rektor des Honterus-Gymnasiums in Brașov. Hermann A. Hienz: *Schriftstellerlexikon der Siebenbürger Deutschen. Bio-bibliographisches Handbuch für Wissenschaft, Dichtung und Publizistik*. Bd. VI, Köln Weimar Wien: Böhlau Verlag 1998, S. 284-297.

²⁹ Oskar Netoliczka (1865-1940). Schriftsteller und Lehrer. Studium der Theologie, Philologie und Philosophie. Rektor des Honterus-Gymnasiums. ebenda, Bd. IX, 2004, S. 244-256.

³⁰ Adolf Meschendörfer (1877-1962). Schriftsteller. Studium der Philologie, Theologie und Philosophie in Straßburg, Wien, Budapest, Heidelberg, Klausenburg und Berlin. Herausgeber der Zeitschrift *Die Karpathen*. Verfasser zahlreicher Romane und Schriften. 1932 erhält er die Goethe-Medaille für seinen Roman *Die Stadt im Osten*. Walter Myss, a.a.O., S. 333.

³¹ Er widmet der Rosenauer Burg im Jahr 1895 eine Reihe von Arbeiten. G67, G68. In der Ausstellung von 1924 figuriert auch ein Aquarell, das die Honigberger Kirchenburg darstellt. *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieβ...*, Kat. nr. 2.

³² Eines dieser Porträts ist jenes der Katharina Schirmer (1680), das sich in der Sammlung des Burzenländer Sächsischen Museums befand. Bestand Treiber-Netoliczka Archiv des Honterusgemeinde Kronstadt, IV F 372, LN, 22/1.

³³ Das Porträt schmückte ab dem 10. Mai 1898 den Festsaal der Evangelischen Mädchenschule in Kronstadt. Das Bild gilt seit Ende des II. Weltkriegs als verschollen. Konrad Klein: *Siebenbürgische Bildnisse der Reformationszeit*. In: „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, XXI, 1998, Nr. 2, S. 140-142.

³⁴ Albert Schuller (1877-1948). Architekt. Studium in München. Von ihm stammen u.a. die Gebäude der Sächsischen Bank (1908) und des Coroana Hotels (1909-1910) aus Kronstadt. Walter Myss, a.a.O., S. 443.

³⁵ Arch. Günther Schuller: *Das Gemälde im Giebel. Zur Restauration alter Baudenkmäler in Brașov*. In: „Neuer Weg”, 24, Nr. 7224, 27 Juli 1972, S. 6. Das 1972 von der Malerin Gisela Richter restaurierte Bild ist zur Zeit stark beschädigt.

³⁶ Das Interesse am sächsischen Kulturerbe zeigt sich auch in Friedrich Miess' Restaurierungstätigkeit. Im Jahr 1903 restauriert er zehn Porträts aus der im Stadtarchiv aufbewahrten Bildersammlung. Friedrich Stenner: *Verzeichnis der im Archiv der Stadt Brassó vorhandenen Museums-Stücke. a. Bilder*. Kreisdirektion der Nationalarchive Kronstadt.

³⁷ Carl Muschalek: *Frau in sächsischer Tracht (Frieda Teutsch)*, dokumentarischer Bestand des Kronstädter Museum für Ethnographie, Inv. nr. 6596, Inschrift auf der Rückseite: Kronstädter sächsische Patrizier-Tracht – Honterusfeierlichkeiten Enthüllung des Honterus-Denkmal 1898.

³⁸ Ein ausführlicher Bericht über die Feierlichkeiten findet sich bei Lutz

(1909-1910) din Brașov. Walter Myss, *op. cit.*, p. 443.

³⁵ Arch. Günther Schuller, *Das Gemälde im Giebel. Zur Restauration alter Baundenkmäler in Brașov*, în „Neuer Weg”, 24, nr. 7224, 27 iulie 1972, p. 6. Pictura, restaurată în anul 1972 de pictorița Gisela Richter, este în prezent grav deteriorată.

³⁶ Interesul pentru patrimoniul artistic săsesc este evidențiat și de activitatea lui Friedrich Miess în calitate de restaurator. În anul 1903 a restaurat zece din portretele păstrate în colecția de pictură adăpostită de arhiva orașului. Friedrich Stenner, *Verzeichnis der im Archiv der Stadt Brassó vorhandenen Museums-Stücke. a. Bilder*, Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale.

³⁷ Carl Muschalek, *Femeie în costum săsesc (Frieda Teutsch)*, fondul documentar al Muzeului de Etnografie Brașov, nr. inv. 6596, inscripție verso: Kronstädter sächsische Patrizier-Tracht – Honterusfeierlichkeiten enthüllung des Honterus-Denkmal 1898.

³⁸ O relatare amănunțită a festivităților se găsește la Lutz Korodi, *Die Honterus-Jubelfeier und die sächsischen Vereinstage in Kronstadt, 19. bis 23. August 1898: ein Festbericht*, Brașov, Heinrich Zeidner, 1898.

³⁹ *Ausstellung des Kronstädter Gewerbevereins*, în „Kronstädter Zeitung”, 62, nr. 191, 22 august 1898, p. 3

⁴⁰ Wilhelm Friedrich Morres (1849-1936). Profesor, scriitor și teolog. Hermann A. Hienz, *op. cit.*, pp. 181-185. *Cărturari brașoveni (Sec. XV – XX). Ghid bibliografic*, Brașov, 1972, pp. 149-150.

⁴¹ Stephan Ludwig Roth, *der Volksfreund und Held im Pfarrrerrock. Ein sächsisches Lebensbild aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts, Johannes Honterus der Reformator des Siebenbürger Sachsenlandes, Der Sachsengraf Markus Pempflinger oder deutsche Treue. Geschichtliche Erzählung aus der Reformationszeit, Michael Weiss, der Stadtrichter von Kronstadt*, Kronstadt (Brașov), Heinrich Zeidner (H. Zeidner's sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898; *Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen*, Kronstadt (Brașov), Heinrich Zeidner (H. Zeidner's sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1900.

⁴² Heinrich Zeidner (1841-1910). Librar și editor brașovean. Walter Myss, *op. cit.*, p. 585.

⁴³ O prezentare pe larg a ilustrațiilor realizate de Friedrich Miess pentru „Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen” se găsește la Timo Hagen, *Der Deutsche Orden in der Bildenden Kunst Siebenbürgens 1900-1944*, în Konrad Gündisch (coord.) „Generalprobe Burzenland. Neue Forschungen zur Geschichte des Deutschen Ordens in Siebenbürgen und im Banat”, Böhlau Verlag, Köln Weimar Wien, 2013, pp.210-259.

⁴⁴ O fotografie ce reproduce prima pagină a scrisorii se păstrează în fondul documentar al Muzeului de Etnografie Brașov, nr. inv. 5017. Nu am reușit însă să stabilim anul sau prilejul cu care a fost redactată scrisoarea menționată.

⁴⁵ Vezi în acest sens Radu Popica, *Arthur Coulin și centrul artistic brașovean (1901-1908)*, în „Arthur Coulin” (catalog de expoziție) Muzeul de Artă Brașov, Siebenbürgisches Museum Gundelsheim, Brașov, 2010, pp. 94-119.

⁴⁶ Atelierul lui Miess se afla în casa pe care o deținea în Curmătura, zonă pitorească și izolată a orașului, situată între Dealul Melcilor și Tâmpa (Burghals nr. 12, astăzi Constantin Dobrogeanu Ghenea nr. 20).

⁴⁷ *Ein Besuch bei Meister Miess*, în „Kronstädter Zeitung”, 67, nr. 287, 12 decembrie 1903, pp. 2-3 și nr. 288, 14 decembrie 1903, p. 2.

⁴⁸ F. G., *Friedrich Mieβ zum 80. Geburtstag*, în „Kronstädter Zeitung”, 98, 22 august 1934, nr. 188, p. 3.

⁴⁹ *Gemäldeausstellung*, în „Kronstädter Zeitung”, 66, 23 august 1902, nr. 195, p. 2.

⁵⁰ Dr. Dieter Simon, *Bilder als geistige Heimat. Friedrich Mieβ zum 150. Geburtstag*, în „Karpaten Rundschau”, XXXVII(XLVIII), Nr. 34(2776), 21 august 2004, p. 2.

⁵¹ Informația se regăsește în biografia primarului Brașovului Karl Ernst

Korodi: *Die Honterus-Jubelfeier und die sächsischen Vereinstage in Kronstadt. 19. bis 23. August 1898: ein Festbericht*. Kronstadt: Heinrich Zeidner, 1898.

³⁹ *Ausstellung des Kronstädter Gewerbevereins*. In: „Kronstädter Zeitung”, 62, Nr. 191, 22. August 1898, S. 3

⁴⁰ Wilhelm Friedrich Morres (1849-1936). Lehrer, Schriftsteller und Theologe. Hermann A. Hienz, a.a.O., S. 181-185. *Cărturari brașoveni (Sec. XV – XX). Ghid bibliografic*. Kronstadt, 1972, S. 149-150.

⁴¹ Stephan Ludwig Roth, *der Volksfreund und Held im Pfarrrerrock. Ein sächsisches Lebensbild aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts, Johannes Honterus der Reformator des Siebenbürger Sachsenlandes, Der Sachsengraf Markus Pempflinger oder deutsche Treue. Geschichtliche Erzählung aus der Reformationszeit, Michael Weiss, der Stadtrichter von Kronstadt*. Kronstadt: Heinrich Zeidner (H. Zeidner's sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898; *Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen*. Kronstadt: Heinrich Zeidner (H. Zeidner's sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1900.

⁴² Heinrich Zeidner (1841-1910). Kronstädter Buchhändler und Verleger. Walter Myss, a.a.O., S. 585.

⁴³ Eine ausführliche Darstellung der von Friedrich Miess erstellten Illustrationen für *Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen* findet sich bei Timo Hagen: *Der Deutsche Orden in der Bildenden Kunst Siebenbürgens 1900-1944*. In: Konrad Gündisch (Hrsg.): „Generalprobe Burzenland. Neue Forschungen zur Geschichte des Deutschen Ordens in Siebenbürgen und im Banat”, Köln Weimar Wien: Böhlau Verlag, 2013, S. 210-259.

⁴⁴ Eine Fotografie der ersten Seite des Briefes wird im dokumentarischer Bestand des Museums für Ethnographie Kronstadt aufbewahrt, Inv.nr. 5017. Es konnte jedoch weder das Datum der Abfassung noch der Anlass für den Brief herausgefunden werden.

⁴⁵ Siehe auch Radu Popica: *Arthur Coulin und das Kronstädter Künstlerzentrum (1901-1908)*. In: „Arthur Coulin” (Ausstellungskatalog), Kunstmuseum Kronstadt, Siebenbürgisches Museum Gundelsheim, Kronstadt, 2010, S. 94-119.

⁴⁶ Das Atelier von Miess befand sich in dem Haus, das er auf dem Burghals besaß, ein malerischer und abgelegener Winkel der Stadt zwischen Schneckenberg und Zinne (Burghals Nr. 12, heute Constantin Dobrogeanu Ghenea Nr. 20).

⁴⁷ *Ein Besuch bei Meister Miess*. In: „Kronstädter Zeitung”, 67, Nr. 287, 12. Dezember 1903, S. 2-3 und Nr. 288, 14. Dezember 1903, S. 2.

⁴⁸ F. G.: *Friedrich Mieβ zum 80. Geburtstag*. In: „Kronstädter Zeitung”, 98, 22. August 1934, Nr. 188, S. 3.

⁴⁹ *Gemäldeausstellung*. In: „Kronstädter Zeitung”, 66, 23. August 1902, Nr. 195, S. 2.

⁵⁰ Dr. Dieter Simon: *Bilder als geistige Heimat. Friedrich Mieβ zum 150. Geburtstag*. In: „Karpaten Rundschau”, XXXVII(XLVIII), Nr. 34(2776), 21. August 2004, S. 2.

⁵¹ Die Information findet sich in der Biographie des Kronstädter Bürgermeisters Karl Ernst Schnell. Das Porträt sollte in der Aula Honterus Gymnasiums angebracht werden, doch als Folge der Wendung, die die Ereignisse 1918 nehmen, erreicht es den ihm bestimmten Platz nicht mehr. 1923 wird es auf Antrag an den Feldmarschall August von Mackensen geschickt. Karl Ernst Schnell: *Aus meinem Leben. Erinnerungen aus alter und neuer Zeit von Dr. Karl Ernst Schnell*. Verlag des Markusdruckerei in Kronstadt, o.J., S. 207-208.

⁵² Iulia Mesea, a.a.O., S. 123.

⁵³ *Anno Domini 1909. Auszug aus dem Kirchengedenkbuch 1889-1915. Aufgeschrieben von Pfarrer Johann Imrich*. In: „Marienburger Nachrichten. Mitteilungsblatt der Marienburger Nachbarschaft”, 28, Nr. 43, 2009, S. 19.

⁵⁴ Bernhard Plockhorst (1825-1907). Maler und Grafiker. Bekannt vor allem für seine Bilder mit religiösen Motiven. Thieme-Becker, Bd. XXVII, 1933, S. 113.

⁵⁵ *Mitglieds-Karte für das Jahr 1910-1911*. Das Bild ist eine Reproduktion

Schnell. Portretul urma să fie amplasat în aula Gimnaziului Honterus, dar în urma turnurii evenimentelor din anul 1918 nu și-a mai ocupat niciodată locul destinat. În anul 1923 la solicitarea feldmareșalului August von Mackensen îi va fi trimis acestuia. Karl Ernst Schnell, *Aus meinem Leben. Erinnerungen aus alter und neuer Zeit von Dr. Karl Ernst Schnell*, Verlag des Markusdruckerei in Kronstadt, f.a., pp. 207-208.

⁵² Iulia Mesea, *op. cit.*, p. 123.

⁵³ *Anno Domini 1909. Auszug aus dem Kirchengedenkbuch 1889-1915, Aufgeschrieben von Pfarrer Johann Imrich*, în „Marienburger Nachrichten. Mitteilungsblatt der Marienburger Nachbarschaft“, 28, nr. 43, 2009, p. 19.

⁵⁴ Bernhard Plockhorst (1825-1907). Pictor și grafician. Cunoscut mai ales pentru picturile sale cu temă religioasă. Thieme-Becker, vol. XXVII, 1933, p. 113.

⁵⁵ *Mitglieds-Karte für das Jahr 1910-1911*. Imaginea reproduce lucrarea *Allegorie*, P126. Mulțumesc doamnei Gudrun-Liane Ittu pentru furnizarea acestei informații.

⁵⁶ În 1912 obține medalia de argint la „Salonul Oficial” de la București pentru lucrarea *Româncă în biserică*, iar în 1917 medalia de aur la Salonul Național de la Budapesta pentru lucrarea *Primăvara (Dimineața)*. Rieke Morres, manuscris, 30.06.1969, Arhiva artiștilor plastici și meșteșugarilor artiști sași, secția Sibiu (custode onorific Manfred Wittstock).

⁵⁷ Între anii 1907-1914 apar în revista *Die Karpathen* nu mai puțin de 25 de reproduceri după lucrări de Miess.

⁵⁸ R. Porsche, *Die internationale Ausstellung von Aquarellen, Pastellen und graphischen Werken*, „Die Karpathen”, II, Nr. 14, aprilie 1909 (2), pp. 428-429; R. Porsche, *Die Frühlingsausstellung in der Kunsthalle in Budapest*, DK, II, nr. 18, iunie 1909 (2), pp. 536-538; R. Porsche, *Die Frühlings- und Sommerausstellung im Nationalsalon*, „Die Karpathen”, II, nr. 19, iulie 1909 (1), pp. 575-576; jek. (Ernst Jekelius), *Die Winterausstellung in Budapest*, „Die Karpathen”, III, nr. 7, ianuarie 1910 (1), pp. 220-221; B. L. H., *Die Schäßburger Bilderausstellung*, „Die Karpathen”, III, nr. 23, septembrie 1910 (1), pp. 725-730

⁵⁹ În Iliada, Nestor, regele din Pilos, este cel mai vârstnic dintre regii greci care participă la asediul Troiei, fiind considerat arhetipul bătrânului înțelept, dar încă în putere. Simon Hornblower, Antony Spawforth, Esther Eidinow (ed.), *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, 2012, p. 1011.

⁶⁰ Societatea a editat la Brașov, între 1 aprilie și 1 octombrie 1919, revista *Das Ziel*. Vezi în acest sens Gudrun-Liane Ittu, *Tradiție, modernitate și avangardă în arta plastică a germanilor din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX reflectate în publicații*, București, Editura Academiei Române, 2008.

⁶¹ *Katalog der Ausstellung...*

⁶² O relatare detaliată a festivităților în *Friedrich Mieβ-Feier*, „Kronstädter Zeitung”, 88, Nr. 193, 23 august 1924, pp. 2-3.

⁶³ *Gemälde-Ausstellung Friedrich Miess 7. - 21. Februar 1932*, Hermannstadt, Baron Brukenthalische Museum, 1932.

⁶⁴ Gudrun-Liane Ittu, *Receptarea operelor lui Hans Mattis-Teutsch în periodicele germane din Transilvania*, în „Mattis-Teutsch, artist al avangardei” (catalog de expoziție), Muzeul de Artă Brașov, 2009, pp. 31-37.

⁶⁵ F. G., *Friedrich Mieβ zum 80. Geburtstag*, în „Kronstädter Zeitung”, 98, Nr. 188, 22 august 1934, p. 3.

⁶⁶ Viktor Roth, *Friedrich Mieβ. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfeier seiner Ausstellung*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, 59, Nr. 17644, 7 februarie 1932, pp. 3-4.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Conflict politic ce a scindat comunitatea sașilor transilvăneni în anii premergători Primului război mondial între adepții colaborării electorale cu guvernele maghiare, „negrii” (generația vârstnică), și opozanții acestei orientări, „verzii” (tinerii). Vasile Ciobanu, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni 1918-1944*, Editura Hora, 2001, p. 17.

⁶⁹ *Hotărârea Adunării Naționale Săsești de la Mediaș* din 8 ianuarie

des Werks *Allegorie*, P126. Ich danke Frau Gudrun-Liane Ittu für diese Information.

⁵⁶ 1912 erhält er beim Offiziellen Salon in Bukarest für das Bild *Rumänin in der Kirche* die Silbermedaille, und 1917 beim Nationalen Salon in Budapest die Goldmedaille für das Werk *Frühling (Am Morgen)*. Rieke Morres: Manuskript. 30.06.1969, Archiv der bildenden Künstler und Kunsthandwerker, Hermannstadt (Ehrenkustos Manfred Wittstock).

⁵⁷ In den Jahren 1907-1914 erscheinen in der Zeitschrift *Die Karpathen* nicht weniger als 25 Reproduktionen nach Werken von Miess.

⁵⁸ R. Porsche: *Die internationale Ausstellung von Aquarellen, Pastellen und graphischen Werken*. „Die Karpathen”, II, Nr. 14, April 1909 (2), S. 428-429; R. Porsche: *Die Frühlingsausstellung in der Kunsthalle in Budapest*. DK, II, Nr. 18, Juni 1909 (2), S. 536-538; R. Porsche: *Die Frühlings- und Sommerausstellung im Nationalsalon*. „Die Karpathen”, II, Nr. 19, Juli 1909 (1), S. 575-576; jek. (Ernst Jekelius): *Die Winterausstellung in Budapest*. „Die Karpathen”, III, Nr. 7, Januar 1910 (1), S. 220-221; B. L. H.: *Die Schäßburger Bilderausstellung*. „Die Karpathen”, III, Nr. 23, September 1910 (1), S. 725-730.

⁵⁹ In der *Ilias* ist Nestor, der König von Pilos, der älteste der griechischen Könige, die Troja belagern, er wird als der Archetypus des weisen, aber noch kraftvollen alten Mannes betrachtet. Simon Hornblower, Antony Spawforth, Esther Eidinow (Hrsg.): *The Oxford Classical Dictionary*. Oxford University Press, 2012, S. 1011.

⁶⁰ Die Gesellschaft gibt zwischen dem 1. April und dem 1. Oktober 1919 in Kronstadt die Zeitschrift *Das Ziel* heraus. Siehe auch Gudrun-Liane Ittu: *Tradiție, modernitate și avangardă în arta plastică a germanilor din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX reflectate în publicații*. Bukarest: Editura Academiei Române, 2008.

⁶¹ *Katalog der Ausstellung...*

⁶² Ein ausführlicher Bericht über die Feierlichkeiten findet sich in: *Friedrich Mieβ-Feier*. „Kronstädter Zeitung”, 88, Nr. 193, 23. August 1924, S. 2-3.

⁶³ *Gemälde-Ausstellung Friedrich Miess 7. - 21. Februar 1932*, Hermannstadt, Baron Brukenthalisches Museum, 1932.

⁶⁴ Gudrun-Liane Ittu: *Receptarea operelor lui Hans Mattis-Teutsch în periodicele germane din Transilvania*. In: „Mattis-Teutsch, artist al avangardei” (Ausstellungskatalog), Kustmuseum Kronstadt, 2009, S. 31-37.

⁶⁵ F. G.: *Friedrich Mieβ zum 80. Geburtstag*. In: „Kronstädter Zeitung”, 98, Nr. 188, 22. August 1934, S. 3.

⁶⁶ Viktor Roth: *Friedrich Mieβ. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfeier seiner Ausstellung*. In: „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, 59, Nr. 17644, 7 Februar 1932, S. 3-4.

⁶⁷ Ebenda.

⁶⁸ Ein politischer Konflikt, der die Sachsengemeinschaft in der Zeit vor dem I. Weltkrieg spaltete; in die Anhänger einer Zusammenarbeit mit der ungarischen Regierung hinsichtlich der Wahlen, „die Schwarzen” (die ältere Generation), und die Gegner dieser Orientierung, „die Grünen” (die Jungen). Vasile Ciobanu: *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni 1918-1944*. Hermannstadt: Hora Verlag, 2001, S. 17.

⁶⁹ *Beschluss der sächsischen Nationalversammlung in Mediasch* vom 8. Januar 1919 durch den sich die Siebenbürger Sachsen für die Vereinigung Siebenbürgens mit dem Königreich Rumänien aussprachen. ebenda, S. 58.

⁷⁰ Viktor Roth, a.a.O.

⁷¹ *Aus Kronstädter Gärten ...*, S. 194.

⁷² Ebenda.

⁷³ Ebenda.

⁷⁴ *Romantische Landschaft mit Faun*, Öl auf Leinwand, 54,5 x 35 cm, signiert links unten mit Rot: Miess, *Ron Krausz Kunsthandel Inventory Catalogue*.

⁷⁵ siehe Kenneth Clark: *Artapeisajului*. București: Editura Meridiane, 1969, S. 83.

⁷⁶ Friedrich Hermann Carl Uhde (1848-1911). Genremaler, auch religiöse Motive. Steht dem Realismus und Impressionismus nahe. Thieme-Becker, Bd. XXXIII, 1939, S. 545-548.

⁷⁷ Max Liebermann (1847-1935). Maler und Kupferstecher. Der wichtigste Vertreter des deutschen Impressionismus. Thieme-Becker, Bd. XXIII, 1929,

- 1919 prin care sașii transilvăneni și-au declarat acordul pentru unirea Transilvaniei cu Regatul României. *Ibidem*, p. 58.
- ⁷⁰ Viktor Roth, *loc. cit.*
- ⁷¹ *Aus Kronstädter Gärten ...*, p. 194.
- ⁷² *Ibidem*.
- ⁷³ *Ibidem*.
- ⁷⁴ *Peisaj romantic cu faun*, ulei pe pânză, 54,5 x 35 cm, semnat stânga jos cu roșu: Miess, *Ron Krausz Kunsthandel Inventory Catalogue*.
- ⁷⁵ *Apud* Kenneth Clark, *Arta peisajului*, București, Editura Meridiane, 1969, p. 83.
- ⁷⁶ Friedrich Hermann Carl Uhde (1848-1911). Pictor de gen și de subiecte religioase. Apropiat de realism și impresionism. Thieme-Becker, vol. XXXIII, 1939, pp. 545-548.
- ⁷⁷ Max Liebermann (1847-1935). Pictor și gravor. Cel mai important reprezentant al impresionismului german. Thieme-Becker, vol. XXIII, 1929, pp. 199-201.
- ⁷⁸ *Zuwachs der Sammlungen des Burzenländer Sächsischen Museums durch Schenkungen, Tausch und Kauf in den Jahren 1937/1938*, în „Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museum”, 3, nr. 1-2, mai 1938, p. 83.
- ⁷⁹ Dominique de Font-Réaulx, *Painting and photography 1839-1914*, Editura Flammarion, Paris, 2012.
- ⁸⁰ *Ibidem*, pp. 242-243.
- ⁸¹ *Ibidem*, pp. 257-258.
- ⁸² Viktor Roth, *loc. cit.*
- ⁸³ Mulțumesc domnilor Wolfgang Wittstock și Manfred Wittstock pentru furnizarea acestor imagini.
- ⁸⁴ Victor Ieronim Stoichiță, *Efectul Pygmalion. De la Ovidiu la Hitchcock*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 224.
- ⁸⁵ Viktor Roth, *loc. cit.*
- ⁸⁶ Friedrich Miess, *der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, nr. 18404, 23 august 1934, p. 5.
- ⁸⁷ *Ibidem*.
- ⁸⁸ *Ein Besuch...*
- ⁸⁹ Eduard Morres, *Friedrich Mieß*, în „Kronstädter Zeitung”, 83, Nr. 211, 13 septembrie 1919, pp. 2-3.
- ⁹⁰ Gert Schiff, *op. cit.*, p. 33.
- ⁹¹ *Aus Kronstädter...*, *loc. cit.*
- ⁹² Vezi supra, nota 56.
- ⁹³ Iulia Mesea, *Peisagiști din sudul Transilvaniei între tradițional și modern. Sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XX-lea*, Sibiu, 2011, p. 200.
- ⁹⁴ *Ibidem*, pp. 200-202.
- ⁹⁵ *Friedrich Miess, der Nestor...*
- ⁹⁶ Pictorul, membru al *Siebenbürgische Karpathenverein*, era un neobosit amator de drumeții în munții din preajma Brașovului. Vezi în acest sens: *Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathenvereins*.
- ⁹⁷ Amelia Pavel, *L'espace Transylvain et l'art moderne*, în vol. „Simboluri, surse, idolatrii în arta modernă”, București, Editurile Atlas și Du Style, 1998, pp. 134-135.
- S.199-201.
- ⁷⁸ *Zuwachs der Sammlungen des Burzenländer Sächsischen Museums durch Schenkungen, Tausch und Kauf in den Jahren 1937/1938*. In: „Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums”, 3, Nr. 1-2, Mai 1938, S. 83.
- ⁷⁹ Dominique de Font-Réaulx: *Painting and photography 1839-1914*. Paris: Flammarion, 2012.
- ⁸⁰ Ebenda, S. 242-243.
- ⁸¹ Ebenda, S. 257-258.
- ⁸² Viktor Roth, a.a.O.
- ⁸³ Ich danke den Herren Wolfgang Wittstock und Manfred Wittstock für das zur Verfügung Stellen der Bilder.
- ⁸⁴ Victor Ieronim Stoichiță: *Efectul Pygmalion. De la Ovidiu la Hitchcock*. Bukarest: Humanitas, 2011, S. 224.
- ⁸⁵ Viktor Roth, a.a.O.
- ⁸⁶ *Friedrich Miess, der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt*. In: „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, Nr. 18404, 23. August 1934, S. 5.
- ⁸⁷ Ebenda.
- ⁸⁸ *Ein Besuch...*
- ⁸⁹ Eduard Morres: *Friedrich Mieß*. In: „Kronstädter Zeitung”, 83, Nr. 211, 13. September 1919, S. 2-3.
- ⁹⁰ Gert Schiff, a.a.O., S. 33.
- ⁹¹ *Aus Kronstädter...*, a.a.O.
- ⁹² Siehe oben, Anm. 56.
- ⁹³ Iulia Mesea: *Peisagiști din sudul Transilvaniei între tradițional și modern. Sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XX-lea*. Sibiu, 2011, S. 200.
- ⁹⁴ Ebenda. S. 200-202.
- ⁹⁵ *Friedrich Miess, der Nestor...*
- ⁹⁶ Der Maler, Mitglied des Siebenbürgischen Karpathenvereins, war ein unermüdlicher Anhänger von Wanderungen in den Bergen der Kronstädter Umgebung. Siehe dazu: *Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathenvereins*.
- ⁹⁷ Amelia Pavel: *L'espace Transylvain et l'art moderne*. Im Band: „Simboluri, surse, idolatrii în arta modernă”, Bukarest: Atlas und Du Style Verlag, 1998, S. 134-135.

Culorile vieții / Efectele luminii în pictura lui Friedrich Miess

Iulia Mesea

În ansamblul artei săsești din Transilvania, cazul lui Friedrich Miess este unul special, specificitate generată de „naturaletă și perseverență” care i-au caracterizat activitatea, rezultat al conștiinței unui talent debordant, al unei dorințe de creație eliberată de constrângeri materiale, spirituale sau socio-etnice¹.

În peisajul artistic transilvănean de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, artistul brașovean s-a impus ca o personalitate puternică, de prestigiu între confrăți și cu succes la public. Așa cum s-a întâmplat și în cazul altor artiști din acea perioadă activi în sud-estul Transilvaniei, efortul său s-a îndreptat înspre impunerea unei arte de calitate, realizată în concordanță cu normele academiilor europene la care studiasă, artă care să înglobeze în egală măsură elemente ce corespundeau tendințelor de înnoire, de modernizare, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea – tendințe pe care arta, pe fondul unor schimbări fundamentale în filozofia epocii, le făcea și în acest areal cultural – și, în același timp, satisfăcea gustul și așteptările publicului pentru care era creată.

Anumite momente ale evoluției istorice sau cultural artistice sunt mereu legate de anumite locuri. Mediul din care artiștii au provenit, s-au format și au activat este deseori într-o relație strânsă cu creația lor, încât geografia dobândește, prin artă, o semnificație spirituală. Este și cazul sudului Transilvaniei, zonă în care orașele germane s-au impus atât ca puternice centre economice, cât și artistice, conferind o personalitate distinctă acestor locuri în cadrul peisajului transilvănean. Îl considerăm pe Friedrich Miess, astfel, motivat și susținut de *genius loci* – condiționat de spiritul locului², în procesul istoric de raportare a artistului la motiv ca la un reper exterior, ca la o formă preexistentă³ – precum și de modernitatea europeană, pe o direcție a evoluției întru subiectivizare, prin integrarea motivului în experiența sa sufletească și intelectuală, până la disoluția modelului obiectiv în forma picturii autonome.

Prezentat în câteva sintagme, portretul lui Friedrich Miess ar suna astfel: percutant pictor al locului / *Heimtmaler*, experiența estetică din Italia, contactul cu modernitatea epocii / Impresionism, Arta 1900, profesionismul liber, proximitatea experimentului expresionist în atelier.

După ce, mai bine de un veac, Sibiuul deținea rolul de centru artistic al Transilvaniei⁴, în primii ani ai secolului al XX-lea, s-a impus în planul vieții cultural-artistice Brașovul, oraș mai liberal, mai permeabil la tentativele de înnoire ideologică și stilistică. Printre cei care activau în

Die Farben des Lebens / Die Lichteffekte in der Malerei des Friedrich Miess

Iulia Mesea

Für die sächsische Kunst Siebenbürgens bedeutet Friedrich Miess einen Sonderfall; das Besondere sind in seinem Fall die „Selbstverständlichkeit und Geradheit”, die seine Tätigkeit kennzeichnen, aus dem Bewusstsein eines überbordenden Talents, aus einem von materiellen, geistigen, sozialen und ethnischen Zwängen befreiten Schöpferwillen heraus.¹

Im siebenbürgischen Kunstbetrieb vom Ende des 19. und Beginn des 20. Jh.s hat sich der Kronstädter Künstler als starke, angesehene, beim Publikum erfolgreiche Persönlichkeit unter seinen Genossen durchgesetzt. So wie es auch bei anderen, in jener Zeit im südöstlichen Siebenbürgen tätigen Künstlern der Fall war, richtete sich sein Bemühen darauf, eine hochwertige Kunst zu schaffen, die den Normen jener europäischen Akademien entsprach, die er besucht hatte, eine Kunst, die gleichermaßen auch Elemente der Neuerungs- und Modernisierungstendenzen vom Ende des 19. und Beginn des 20. Jh.s einschloß, – Entwicklungen, die die Kunst als Folge grundsätzlicher Umschwünge in der Philosophie jener Zeit auch in diesem Kulturbereich durchmachte – und zugleich auch dem Geschmack und den Erwartungen des Publikums genügte, für die sie geschaffen wurde.

Bestimmte Momente der geschichtlichen oder künstlerisch-kulturellen Entwicklung sind immer an bestimmte Orte gebunden. Das Umfeld, aus dem die Künstler stammen, in dem sie ihre Ausbildung machten und tätig waren, steht oft in engem Zusammenhang mit ihrem Schaffen, so dass der geografische Raum durch die Kunst eine geistige Dimension erhält. Das ist auch bei Südsiebenbürgen der Fall, eine Region, in der sich die deutschen Städte sowohl als starke Wirtschafts- als auch Kunstzentren durchgesetzt hatten, was diesen Orten ein besonderes Gepräge im Rahmen der siebenbürgischen Landschaft verlieh. In diesem Sinne sehen wir Friedrich Miess, angeregt und gestärkt vom *genius loci* – bedingt vom Geist des Ortes², in der historisch gegebenen Bezugnahme des Künstlers auf sein Motiv wie auf einen äußeren Orientierungspunkt, eine vorgegebene Form³ – wie auch von der europäischen Moderne, in einer Entwicklungslinie von einer durch das Eingliedern des Motivs in die eigene seelische und geistige Erfahrung bedingten Subjektivisierung bis zur Auflösung des objektiv gegebenen Modells in die Formen der unabhängigen Kunst.

In Stichworten zusammengefasst, könnte Friedrich Miess so beschrieben werden: ausdrucksstarker Maler des heimischen Ortes / *Heimtmaler*, ästhetische Erfahrung in Italien, Kontakt mit der zeitgenössischen Moderne /

acea perioadă la Brașov, se aflau pictorul format la școala academică vieneză Hans Bulhardt (1858-1937), adept al unei picturi de expresie, Friedrich Hermann, sculptor originar din Timișoara, Arthur Coulin, Emerich Tamás și nume de referință pentru arta transilvăneană și pentru eforturile ei de a se sincroniza cu fenomenul artistic central european: Hans Eder (1883-1955), Grete Csaki-Copony (1893-1990), Ernst Honigberger (1885-1974), Hermann Konnerth (1881-1966), Fritz Kimm (1890-1979), Josef Strobach (1903-1983), Karl Hübner (1902-1981), Heinrich Schunn (1897-1984), Walter Widmann (1891-1966), și Hans Mattis Teutsch (1884-1960). În acest peisaj cultural, Friedrich Miess reprezintă o figură într-un fel aparte, cu puternice legături în tradiția picturii transilvănene, dar tentat – pe un segment al înțelegerii și acceptării, parțial și fragmentar al asimilării –, și de experiențele moderne, și apreciat în cerul artiștilor care sfidau prin creația lor, convențiile. Pentru că, trebuie să precizăm aici, legătura cu modernitatea poate fi stabilită nu doar la nivelul opțiunilor stilistice, ci și la cel al afirmării unui mod de viață conectat la spiritul vremii – reprezentat și promovat prin opera de artă.

Friedrich Miess s-a născut la 21 august 1854. Inițial intenționând să păstreze tradiția de familie, s-a pregătit în domeniul comerțului, dar înțelegerea și plăcerea pe care i-o dădea apropierea de cărbune, creion sau pensulă, l-au determinat, să schimbe drumul pe care se lansase, să urmeze ceea ce considera destinul său⁵ și, la vârsta de 31 de ani, să înceapă o carieră artistică. Experiența pe care o parcurge la apropierea de mediul artistic, îl determină să respingă amatorismul, și să studieze temeinic în prestigioasele academii de artă ale epocii. Între anii 1883-1885, a urmat cursurile Academiei de Artă din Viena, iar apoi, între 1885-1889, cele ale Academiei de Artă din München. Capitala Bavariei era locul spre care își îndreptau pașii mulți dintre artiștii transilvăneni. Studiul în recunoscuta școală superioară de artă cu profesori de mare prestigiu, contactul cu operele faimoșilor Hans Thoma (1893-1924), Wilhelm Leibl (1844-1900), Max Liebermann (1847-1937), Fritz von Uhde (1858-1925), Max Slevogt (1862-1932) etc. asigură studenților o educație solidă și însușirea spiritului și a modalităților specifice de reprezentare ale acelor ani⁶. Eduard Morres considera, în 1919, ca esențială în definirea stilului pe care îl abordează Miess, pregătirea la Școala Löfftz, în spiritul naturalismului german⁷, opinie împărtășită, de altfel, și de pictorul Robert Wellmann⁸. În anul 1924, la împlinirea vârstei de 70 de ani, Otto Ott îi dedica un articol omagial, publicat în revista *Klingsor*, în care îl consideră, pe drept cuvânt, ca fiind un artist tradiționalist a cărui „pictură realistă se remarcă prin respectul și admirația față de natură”, apreciindu-i în mod deosebit „siguranța și acuratețea desenului, pronunțatul simț al formelor și dragostea pentru lumină”. Cronicarul observă corect influența pe care pictorul münchenez Friedrich Leibl a exercitat-o asupra picturului din Brașov⁹. Devoalând aspecte ale actului de creație și ale personalității sale artistice, Friedrich Miess se declara, el însuși, un adept al artei tradiționale, de academie, având un respect profund și un reper solid în arta marilor maeștri.

Impressionismus, Jugendstil, Freiberufler, Annäherung an expressionistische Versuche im Atelier.

Nachdem Hermannstadt mehr als ein Jahrhundert lang als das siebenbürgische Kunstzentrum gegolten hatte,⁴ setzt sich in den ersten Jahren des 20. Jh.s Kronstadt im Kultur- und Kunstleben durch, eine liberalere, den ideologischen und stilistischen Neuerungsversuchen zugänglichere Stadt. Zu den damals in Kronstadt tätigen Künstlern gehören der an der Wiener Akademie geschulte Hans Bulhardt (1858-1937), Anhänger der Ausdrucksmalerei, Friedrich Hermann, ein aus Temeswar gebürtiger Bildhauer, Arthur Coulin, Emerich Tamás und die Bezugspersonen, wenn es um das Bestreben geht, die siebenbürgische Kunst an das mitteleuropäische Kunstleben anzugleichen: Hans Eder (1883-1955), Grete Csaki-Copony (1893-1990), Ernst Honigberger (1885-1974), Hermann Konnerth (1881-1966), Fritz Kimm (1890-1979), Josef Strobach (1903-1983), Karl Hübner (1902-1981), Heinrich Schunn (1897-1984), Walter Widmann (1891-1966), und Hans Mattis Teutsch (1884-1960). In diesem kulturellen Umfeld bildet Friedrich Miess gewissermaßen eine Ausnahme, stark verwurzelt in der Tradition der siebenbürgischen Malerei, jedoch auch von der Moderne angezogen – im Sinne des Verständnisses dafür und ihrer Akzeptanz, und der teilweisen Übernahme –, und von den Künstlerkreisen geschätzt, die durch ihr Schaffen allen Konventionen trotzten. Weil, wie wir klarstellen wollen, die Verbindung zur Moderne nicht nur auf der Ebene der stilistischen Optionen stattfinden kann, sondern auch mittels einer an den Zeitgeist angeglichenen Lebensweise, – dargestellt und gefördert durch das Kunstwerk.

Friedrich Miess wurde am 21. August 1854 geboren. Ursprünglich wollte er die Familientradition weiterführen und machte eine kaufmännische Ausbildung, aber die Genugtuung, die ihm die Arbeit mit Kohle, Bleistift und Pinsel bereitete, bewog ihn den eingeschlagenen Weg zu verlassen, dem zu folgen, den er als seine Bestimmung betrachtete⁵ und mit 31 Jahren eine Künstlerkarriere anzustreben. Seine Erfahrungen mit der Kunstwelt bringen ihn dazu, alles Laienhafte abzulehnen und eine gründliche Ausbildung an den prestigereichen Akademien seiner Zeit vorzuziehen. In der Zeitspanne 1883-1885 besucht er die Kunstakademie in Wien, von 1885 bis 1889 dann die Kunstakademie in München. Die bayerische Hauptstadt war der Ort, an den es viele der siebenbürgischen Künstler zog. Das Studium an der bekannten Kunsthochschule mit ihren ebenso bekannten Professoren, der Kontakt mit den Werken der berühmten Künstler Hans Thoma (1893-1924), Wilhelm Leibl (1844-1900), Max Liebermann (1847-1937), Fritz von Uhde (1858-1925), Max Slevogt (1862-1932) usw. gewährleistete den Studenten eine gründliche Ausbildung und die Aneignung des Kunstgeistes und der entsprechenden Darstellungsmöglichkeiten jener Jahre⁶. Eduard Morres betrachtet 1919 die an der Löfftz-Schule im Sinne des deutschen Naturalismus erhaltene Ausbildung als essentiell für die Herausbildung des von Miess gepflegten Stils⁷, eine Meinung, die übrigens auch der Maler Robert Wellmann teilt⁸. 1924 widmet ihm Otto Ott zum 70. Geburtstag einen

Punctul de plecare al artei sale a fost mereu natura, în armonia formelor și culorilor sale, în vreme ce tehnica, în concepția sa, nu a fost niciodată un scop în sine, ci doar un mijloc de exprimare¹⁰.

După o călătorie în Italia, între 1890-1891, Miess și-a continuat educația artistică timp de doi ani, 1894-1896, la Cervara di Roma, în atelierul pictorului Robert Wellmann (1866-1946), care oferise adăpost multor artiști din Transilvania, dornici să lucreze sub lumina caldă și blândă și în peisajul a cărui frumusețe „nici o pană din lume nu e capabilă s-o redea”¹¹, spațiu devenit simptomatic, inspirator și revelator și pentru câțiva artiști originari din zona intracarpatică. Această etapă marchează pregnant evoluția sa, generând preocupări profunde pentru redarea luminii, a efectelor sale și a felului în care ea poate fi relaționată la culoare. În felul acesta, eliberându-se de o parte din modalitățile stricte, tradiționale, însușite în timpul studiilor academice, Friedrich Miess încearcă să-și individualizeze paleta și stilul și să se exprime pe sine, prin prisma convingerilor despre artă, despre rolul operei de artă și despre menirea artistului, care se cristalizau pas cu pas, în paralel cu perfecționarea tehnicii. Artistul începe să identifice în fiecare crâmpie de viață posibile motive ale artei sale, expresia picturii sale capătă în această etapă prospețime și căldură, fiind investită cu sensibilitate și emoție, cu accente lirice.

Experiența europeană îi susține lui Friedrich Miess decizia de a se dedica în totalitate artei. Revenit la Brașov, Miess își asumă noul statut și își deschide un atelier de pictură, fiind primul artist sas care a avut curajul să trăiască ca pictor liber profesionist, cum se apreciază de către critica de specialitate. Aici va lucra cea mai mare parte a creației sale în pictură și grafică. Cu o noblețe care caracterizează uneori firile născute în zodia artei, Miess a împărtășit cu bucurie morbul artei și secretele practicii artistice, asupra sa repercutându-se, în același timp, spiritul tânăr al celor ce i-au stat în preajmă. Efectele nu s-au simțit însă la nivel stilistic – cum deja am precizat –, ci doar în atmosfera mereu proaspătă pe care lucrările sale o degajă, chiar și când sunt executate într-o perioadă târzie a creației. Profunzimea convingerilor, măiestria artei, generozitatea personalității converg înspre a transforma atelierul său, dintr-un simplu loc de creație, într-un spațiu care găzduia și cataliza formarea și activitatea unui nucleu estetic: grupul de artiști activi la Brașov, care, deși se călăuzeau după convingeri foarte diferite, contribuie laolaltă la o emulație artistică fără precedent în viața artistică a orașului, cu reverberații asupra zonei și a țării. Printre aceștia recunoaștem câțiva reprezentanți ai celui mai modern eșantion al artei sud transilvănene: Hans Eder, Walter Teutsch, Eduard Morres, Hans Mattis Teutsch, Margarete Depner, Ernst Honigberger, care au reprezentat în arta interbelică un adevărat nucleu de avangardă. Astfel, prin vocația de factură pedagogică și spiritul viu, tânăr, generos, receptiv și permeabil față de multiplele manifestări, interpretări, abordări și practici ale confrăților de meserie, Friedrich Miess se situează pe direcția deschisă la Sibiu de Franz Neuhauser (1763-1836) la

Beitrag in der Zeitschrift *Klingsor*, in dem er ihn einen traditionsverbundenen Künstler nennt, dessen realistische Malerei von Achtung und Bewunderung der Natur geprägt sei, und in besonderer Weise die Sicherheit und Genauigkeit der Zeichnung, den ausgeprägten Formensinn und die Liebe zum Licht bei Miess schätzt. Auch stellt er vollkommen richtig den Einfluss des Münchner Malers Friedrich Leibl auf den Kronstädter Künstler fest.⁹ Friedrich Miess enthüllt selber einige Aspekte seines schöpferischen Tuns und seiner Künstlerpersönlichkeit, indem er erklärt, er sei ein Anhänger der traditionellen, akademischen Kunst und orientiere sich an der Kunst der zutiefst verehrten großen Meister. Der Ausgangspunkt seiner Kunst war immer die Natur, die Harmonie ihrer Formen und Farben, während die Technik, seiner Auffassung nach, nie Selbstzweck, sondern bloß Ausdrucksmittel war.¹⁰

Nach einer Reise nach Italien in den Jahren 1890-1891 setzt Miess seine künstlerische Ausbildung für zwei Jahre (1894-1896) in Cervara di Roma, im Atelier des Malers Robert Wellmann (1866-1946), fort, der viele siebenbürgische Künstler aufnahm, die in dem warmen, sanften Licht und einer Landschaft, deren Schönheit „keine Feder dieser Welt wiedergeben kann”¹¹ arbeiten wollten, ein Raum, der auch für einige Künstler aus dem Karpatenbogen zur Inspiration und Offenbarung wurde. Diese Zeit prägt seine Entwicklung zutiefst und führt zu tiefgründigen Überlegungen bezüglich der Wiedergabe des Lichts, seiner Effekte, seines Bezuges zur Farbe. Sich auf diese Weise von den strengen, während der akademischen Ausbildung angeeigneten Malweisen befreiend, versucht Miess seine eigene Farbpalette und seinen eigenen Stil zu finden, sich selbst durch das Prisma seiner Auffassung von Kunst, der Rolle des Kunstwerks, der Bestimmung des Künstlers auszudrücken, die sich schrittweise, parallel zur Vervollkommnung seiner Technik, herauskristallisiert. Der Künstler beginnt, in jedem Funken Leben mögliche Motive für seine Kunst zu erahnen, seine Malerei gewinnt an Frische und Wärme, Empfindsamkeit und Gefühl, an lyrischen Akzenten.

Diese europäische Erfahrung bestärkt Friedrich Miess in seinem Entschluss, sich ganz der Kunst zu widmen. Zurück in Kronstadt eröffnet Miess ein Maleratelier und wird, wie die Fachkritik feststellt, zum ersten sächsischen Künstler, der es wagt, als Freiberufler zu leben. Hier wird er den größten Teil seiner gemalten Bilder und Grafiken schaffen. Mit der manchen im Zeichen der Kunst Geborenen eigenen Noblesse gibt Miess die Kunstbesessenheit und die Geheimnisse künstlerischen Schaffens weiter, wobei zugleich der jugendliche Geist seiner Genossen auf ihn zurückströmt. Das zeitigt, – wie schon gesagt –, keine stilistischen Folgen, sondern äußert sich in der immer frischen Ausstrahlung seiner Bilder, auch wenn sie dem Spätwerk angehören. Die Tiefe der Überzeugungen, das Meisterhafte der Kunst, die großzügige Persönlichkeit – sie greifen ineinander und verwandeln sein Atelier aus einem einfachen Arbeitsraum in einen Katalysator, der die Ausbildung und Tätigkeit einer ästhetischen Kerngruppe beherbergt: in Kronstadt wirkende

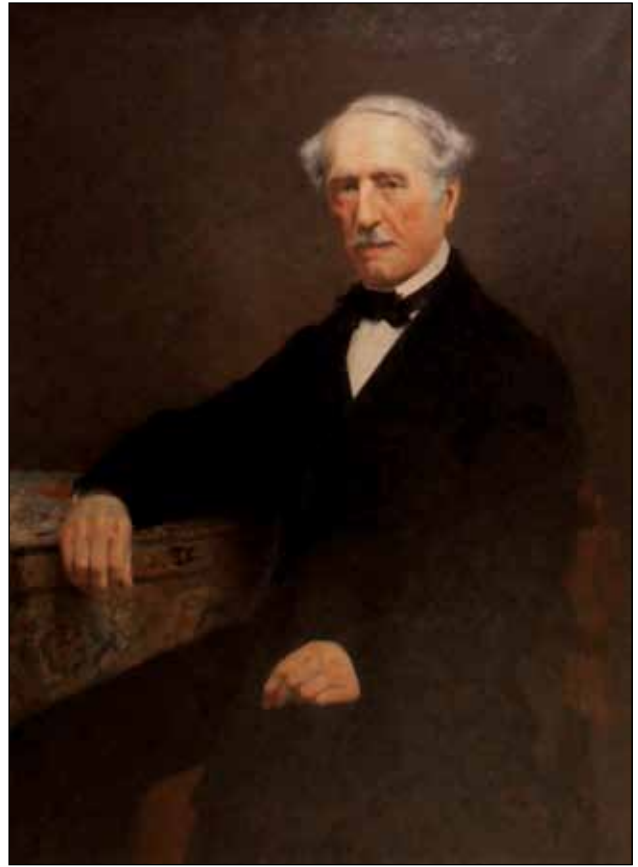
Începutul secolului al XIX-lea, continuată tot aici, la mijlocul secolului, de Theodor Glatz (1818-1879) și apoi de Carl Dörschlag (1832-1917), în ultimii ani ai aceluiași veac. Toți au fost spirite dotate nu doar cu vocație creatoare, ci și cu efervescența și înțelepciunea de călăuze generoase, cu idei moderne, convingeri ferme, și talent didactic.

Datorită acestor atribute, atelierul lui Friedrich Miess poate fi considerat locul în care s-au conturat primele exprimări în limbaj expresionist din Transilvania. Promotorii noilor exprimări plastice și-au formulat și crezul teoretic, polemizând cu viziunea estetică tradițională în conferințe sau articole de presă. Chiar în această atmosferă, Friedrich Miess nu își modifică fundamental propria viziune asupra artei, asupra picturii, pe care o abordează din perspectiva clasicului, de-a lungul întregii creații. Dar longevitatea artistică, meritele pe care le câștigase de-a lungul activității, pictura de factură academică, căreia îi rămâne în linii mari fidel, dar elegantă, practică cu dedicație și seriozitate au făcut ca artistul să fie acceptat și admirat chiar și de reprezentanții noilor concepții, care nu s-au exprimat niciodată defavorabil la adresa artei sale. Friedrich Miess a rămas pentru ei un termen de referință estetică și un exemplu de perseverență, stăruință și succes. Căci revenim aici cu precizarea că Miess era într-un tot cu curentul cu experimentele artei moderne, de la impresionismul care diviza culoarea și pulveriza forma, la simplificările cubiștilor și futuriștilor și la deformările expresionismului. „În tinerețe a fost format în stilul academic al vremii, a progresat ca pictor în vremuri în care numai impresionismul conta în pictură, când în jurul lui cubiștii și futuriștii atrăgeau aplauzele mulțimii, a fost martorul succeselor expresioniste, asculta laudele aduse „Noii Obiectivității“, observa lupta între diferitele stiluri și forme de expresie artistică, care se succedau ca într-un vârtej. N-a fost în mod principial împotriva acestor curente din pictură, nici n-a spus că n-ar exista artă în afara concepției sale despre artă, dar a rămas fidel stilului propriu fără a se abate din drum”¹². Această opțiune generată de convingeri, nu de lipsa informației, a asigurat calitatea și claritatea mesajului artei lui Miess, artist care a selectat din oferta ideologică și stilistică a artei europene, acea atitudine și acele segmente care se suprapuneau temperamentului său și la care avea acces, estetic și conceptual, și publicul local¹³.

Din punct de vedere stilistic, Friedrich Miess reprezintă, de fapt, un caz tipic pentru pictura transilvăneană a perioadei, care nu se caracteriza prin claritate și încadrare riguroasă într-un anumit curent. O anume receptare accelerată a influențelor artistice venite din marile centre culturale ale Europei centrale – specifică, de altfel, întregului secol al XIX-lea – a determinat suprapunerea unor stiluri și menținerea unor caracteristici vetuste mai mult decât în alte areale geografice și culturale. Și nu este de mirare, într-o societate care evolua lent, și în care timpul încă se măsura după ceasul din turnul bisericii vechi de o jumătate de secol. Dinamica stilului impresionist, de pildă, care presupunea viteză, spontaneitate, eliminarea narativului descriptiv, interesul pentru incidental și fragmentar etc., nu ar fi putut fi adaptată vieții domoale în cadre rigurose

Künstler, die, trotz sehr unterschiedlicher Auffassungen, zusammen zu einem künstlerischen Wirken ohnegleichen im Kunstleben der Stadt beitragen, was sich auf das Umfeld und ganze Land auswirkt. Zu diesen gehören einige der Vertreter der modernsten Ausrichtungen der südsiebenbürgischen Kunst: Hans Eder, Walter Teutsch, Eduard Morres, Hans Mattis Teutsch, Margarete Depner, Ernst Honigberger, die die Avantgarde der Kunst der Zwischenkriegszeit bilden. Durch seine pädagogische Ader, seinen großzügigen, lebendigen, jung gebliebenen Geist, empfänglich gegenüber den zahlreichen Ausdrucksweisen, Interpretationen und Ansätzen seiner Berufsgenossen, fügt sich Friedrich Miess in die in Hermannstadt von Franz Neuhauser (1763-1836) Anfang des 19. Jh.s begonnene Reihe ein, die Mitte des 19. Jh.s ebenda von Theodor Glatz (1818-1879) und dann in den letzten Jahren des Jahrhunderts von Carl Dörschlag (1832-1917) fortgeführt worden war. Sie alle waren nicht nur schöpferisch begabt, sondern auch mit der Begeisterung und Weisheit von Wegbereitern, mit modernen Ideen, festen Überzeugungen und erzieherischem Talent gesegnet

Dank dieser Voraussetzungen kann Miess' Atelier als der Ort betrachtet werden, an dem sich erstmals in Siebenbürgen expressionistische Ausdrucksweisen abzeichneten. Die Vertreter des neuen künstlerischen Ausdrucks, formulierten ihre Überzeugung auf Tagungen und in der Presse auch theoretisch, polemisch abgesetzt gegen die traditionelle ästhetische Sichtweise. Doch auch unter diesen Umständen geht Friedrich Miess nicht grundsätzlich von seiner klassisch geprägten Kunstauffassung ab, was für sein gesamtes Schaffen gilt. Die künstlerische Langlebigkeit, die erworbenen Verdienste, die akademisch geprägte, dennoch elegante Malerei, der er im Großen treu bleibt, und die er mit Hingabe und Ernsthaftigkeit ausübt, bedingen, dass der Künstler sogar von den Vertretern der neuen Richtungen akzeptiert und bewundert wird, die sich nie ungünstig über seine Kunst äußern. Friedrich Miess war ihnen ein ästhetischer Bezugspunkt und ein Vorbild an Ausdauer, Beharrlichkeit und Erfolg. Denn Miess war, wie gesagt, über die Experimente der modernen Kunst auf dem Laufenden, von Impressionismus, der die Farbe zergliederte und die Form verschwimmen ließ, zu den Vereinfachungen der Kubisten und Futuristen und den Verzerrungen des Expressionismus. „Er erlebte den akademischen Stil seiner Jugendzeit, er arbeitete an seinen Werken und an sich, als der Impressionismus in der Malerei allein etwas galt, er sah um sich die Futuristen und Kubisten um den Beifall der Menge buhlen, er war Zeuge expressionistischer Erfolge, er hörte die 'Neue Sachlichkeit' preisen, er erlebte das Ringen der vielen Stile und Ausdrucksformen, die in unserer raschlebigen Zeit einander ablösten. Er lehnte diese vielen Richtungen in der Malerei nicht grundsätzlich ab, er sagte auch nicht, daß es außerhalb seiner Auffassung keine Kunst gäbe, aber er blieb bei seiner Art und wich von seinem Weg nicht ab.”¹² Diese aus Überzeugung und in Kenntnis der Dinge getroffene Wahl sicherte die Qualität und Klarheit der künstlerischen Botschaft von Miess, ein Künstler, der aus dem stilistischen und ideologischen Angebot der

Portretul lui Christian Miess / Bildnis des Christian Miess
1896 (P14)

Peter Traugott Lange von Burgenkron
(fondatorul Casei de Economii din Braşov /
Gründer der Kronstädter Allgemeinen Sparkasse)
1894 (P12)

marcate, a acestui spațiu. Vom descoperi, de aceea, în opera artiștilor transilvăneni din această perioadă, inclusiv în cea a lui Friedrich Miess, mai cu seamă elemente ce țin de pictura tradițională, fără ca aceasta să presupună refuzul unora ce aparțin modernității.

Ceea ce trebuie accentuat, în cazul lui Miess, este meritul incontestabil și contribuția sa la evoluția picturii, mai cu seamă a peisagisticii transilvănene, felul în care s-a impus, printr-o pictură cultivată și prin modul discret în care a asimilat și utilizat influențele venite în special din direcția impresionismului german și a Artei 1900, fără să trădeze vreodată concepția academistă, efect al modului profund în care artistul a translatat în mediul transilvănean mesajul artei europene¹⁴. Rezultatul s-a impus prin legătura subtilă cu tradiția, prin canalele profunde ale contactelor cu modernitatea europeană, prin claritatea și unitatea concepției, și prin specificitate, într-o suprapunere/identificare cu ceea ce fusese până în acel moment și se va continua prin această contribuție, *Heimatkunst*.

Multe dintre portretele lui Friedrich Miess sunt de factură academistă, ce presupune o atitudine obiectivă, distantă față de subiectul ales, amintind în felul acesta de portretistica germană, mai cu seamă de pictorii germani Franz Lenbach, Wilhelm Leibl și Wilhelm Trübner. Printre lucrările de acest fel se numără *Portretul lui Peter Lange von Bungenhorn* (P 12 și il. p. 32)¹⁵, fondatorul Băncii de Economii din Brașov, o lucrare executată în anul 1896 și *Portretul lui Christian Miess* (P 14 și il. p. 32), datat 1896. Așa cum se întâmplă în portretistica tradițională, atenția se concentrează asupra mâinilor și asupra figurii impunătoare, considerate esențiale pentru surprinderea expresivității și atitudinii modelului. Deși latura de introspecție psihologică, este mai puțin exploatată, personajele se impun privitorului prin sobrietate, demnitate și poziția de reprezentanți de seamă ai comunității din care fac parte. Preocupat de redarea tuturor detaliilor fizionomice, artistul reușește totuși, datorită implicării afective, să surprindă acea notă de spiritualitate ce dă lumină și substanță unui portret¹⁶. Acest gen de lucrări mărturisesc despre abilitatea și știința de portretist a artistului german. Surprinzând trăsăturile esențiale ale modelului, cu capacitatea de redare a expresiei, chiar dacă insuficient valorificată, cu un desen corect și bună paginare, cu eleganță, discreție și moderație în armoniile cromatice, artistul se menține în limitele portretisticii academice de reprezentare în care principalul scop este acela de reproducere fidelă a modelului și de subliniere a poziției sale sociale. Artiștii transilvăneni au adoptat frecvent această modalitate de reprezentare. Aici se încadrează cea mai mare parte a creației portretistice a lui Carl Dörschlag (din cadrul căreia ilustrăm cu *Portretul doctorului Traugott Binder*¹⁷), a lui Robert Wellmann, (în reproducere foto *Portretul lui Hans Bergleiter*¹⁸), și a unui mare număr de artiști de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Contextul este de altfel uniform în portretistica epocii și se regăsește frecvent în creația faimoșilor artiști germani, considerați incontestabile repere valorice: Wilhelm Leibl și Franz Lenbach.

europäischer Kunst jene Haltung und Elemente auswählte, die seinem Wesen entsprachen und die sowohl ästhetisch wie vom Konzept her dem heimischen Publikum zugänglich waren.¹³

Stilistisch gesehen stellt Friedrich Miess eigentlich ein typisches Beispiel für die siebenbürgische Kunst jener Zeit dar, die sich nicht streng einer bestimmten Kunstrichtung zuordnen lässt. Eine gewisse beschleunigte Rezeption der aus den großen Kulturzentren Mitteleuropas stammenden Einflüsse – die übrigens für das ganze 19. Jh. spezifisch ist – führt zu einer Überlappung verschiedener Stile und der längeren Beibehaltung überkommener Merkmale als in anderen geografischen und kulturellen Räumen. Das ist auch kein Wunder in einer sich nur langsam verändernden Gesellschaft, wo die Zeit noch nach der Turmuhr der 500jährigen Kirche gemessen wird. Die Dynamik des impressionistischen Stils zum Beispiel, der Schnelligkeit, Spontaneität, Ausschluss des Deskriptiv-Narrativen, Interesse am Zufälligen und Fragmentarischen u. a. voraussetzt, hätte dem gemächlich in streng abgegrenztem Rahmen ablaufenden Leben dieses Raumes nicht angepasst werden können. Wir werden deshalb in den Werken der siebenbürgischen Künstler jener Zeit, Friedrich Miess eingeschlossen, vor allem Elemente der traditionellen Malerei entdecken, ohne dass das eine Ablehnung der zur Moderne gehörigen Elemente bedeuten würde.

Was im Falle von Miess betont werden muss, ist sein unbestreitbares Verdienst und sein Beitrag zur Entwicklung der Malerei, vor allem der siebenbürgischen Landschaftsmalerei, wie er sich durch seine gepflegte Malerei und diskrete Aneignung von Einflüssen des deutschen Impressionismus und des Jugendstils behauptet hat, ohne jemals die akademische Kunstauffassung zu verraten, die tiefgründige Art und Weise, in der er die Botschaft der europäischen Kunst in den siebenbürgischen Raum übertragen hat.¹⁴ Das Ergebnis überzeugt durch subtile Bezüge zur Tradition, untergründige Belege der Kontakte zur europäischen Moderne, klare, einheitliche Kunstauffassung, und genauer, durch eine Überschneidung bzw. Identifizierung mit dem, was bis dahin war und durch diesen Beitrag weitergeführt wurde, die *Heimatkunst*.

Viele der von Miess gemalten Porträts sind akademischer Machart, was eine objektive Haltung, Distanz zum Dargestellten voraussetzt, sie erinnern dadurch an die deutsche Porträtmalerei, vor allem an die Maler Franz Lenbach, Wilhelm Leibl und Wilhelm Trübner. Zu dieser Art Werke gehört das *Bildnis des Peter Lange von Bungenhorn* (P 12 und Abb. S. 32)¹⁵, Gründer der Kronstädter Allgemeinen Sparkasse, aus dem Jahr 1896 und *Bildnis des Christian Miess* (P 14 und Abb. S. 32), datiert 1896. Wie in der traditionellen Porträtistik üblich, gilt die Aufmerksamkeit den Händen und der beeindruckenden Gestalt, was als unerlässlich für die Wiedergabe des Ausdrucks und der Haltung des Modells galt. Obwohl die Introspektion kaum eingesetzt wird, beeindruckt die Gestalten den Betrachter durch Ernsthaftigkeit, Würde und ihre Stellung als angesehene Vertreter der Gemeinschaft. Obwohl die Wiedergabe

Paralel cu această modalitate de exprimare plastică de esență tradiționalistă, creația lui Friedrich Miess, cunoaște deseori abordări ce mărturisesc capacitatea de receptare și prelucrare a unor modalități de expresie moderne. O lucrare deosebită ca factură, din seria de portrete este *Portretul de fată* (P18 și il. p. 18) din colecția Muzeului de Artă din Brașov în care răzbate influența decorativismului Artei 1900. Toate elementele sunt tratate cu egală atenție și devoțiune, cu un simț al tactilității și texturii demn de marii artiști: frăgezimea pielii, senzualitatea reținută a gurii, strălucirea părului, moliciunea catifelei. Trăsăturile delicate ale fetei sunt surprinse cu sensibilitate și duioșie. Cromatica veselă, în tonuri luminoase accentuează nota de prospețime a întregii lucrări. Pentru a accentua componenta decorativă, artistul renunță la tradiționalul fond în nuanțe terne de brunuri, preferând o suprafață verde oliv care potențează nuanțele de roșu din lucrare.

Este remarcabilă, în creația lui Miess, preocuparea pentru abordarea unei tematici diverse în mereu alte scheme compoziționale, alte abordări stilistice, într-o permanentă evitare a monotoniei sau manierismului.

O altă modalitate de abordare a portretului este plasarea lui în peisaj. Este o formulă folosită deja cu succes de artiștii secolului al XVIII-lea, cu rădăcini în rococo-ul francez și în pictura engleză a epocii respective. În pictura transilvăneană această abordare compozițională este inaugurată de Johann Martin Stock (1763-1800) și preluată de Franz Neuhauser (1763-1836)¹⁹. Artiștii de la sfârșitul secolului al XIX-lea o utilizează frecvent în acea idee panteistă de largă răspândire la cumpăna dintre veacuri, a naturii atotcuprinzătoare, străbătută de seva vitală, în care omul se încadrează cu naturalețe, care îl hrănește, îl ocrotește și îl eliberează.

În anul 1890, Friedrich Miess pictează o lucrare de dimensiuni destul de mari, 175 x 83 cm, de o eleganță a paginării care demonstrează că artistul luase deja contact cu modalitățile moderne ale tratării acestui gen. Principala trăsătură a tabloului *Femeie în grădină* (P3 și il. p. 35) este decorativismul²⁰. Silueta delicată a tinerei femei, într-o ținută elegantă, imaculată, se proiectează pe un fundal peisagistic. Elementele florale întregesc latura ornamentală. Ele au valențe aluzive la ideea frumuseții feminine, sclipitoare, atrăgătoare, fascinantă chiar, dar efemeră. Proportționarea curajoasă a tabloului, gândită pe o verticală accentuată potențează gracilitatea siluetei și subliniază latura decorativă.

Modelul feminin în peisaj apare în această perioadă în creația multor artiști activi în aceeași perioadă, într-o varietate de abordări compoziționale, cu o simbolistică declarată sau doar aluzivă, alteleori într-o adevărată explozie decorativă. Amintim aici doar câțiva dintre artiștii austrieci, germani și maghiari care au abordat acest tip de reprezentare: Karoly Lotz (1833-1904), Gyula Benczur (1844-1920), Ernst Stöhr (1860-1917), Lovis Corinth (1858-1925), Ferdinand Hodler (1853-1918), Franz von Stuck (1863-1928), Károly Ferenczy (1862-1917), Béla Iványi Grünwald (1867-1940).

Friedrich Miess își plasează și modelul masculin în

physiognomischer Details im Vordergrund steht, gelingt es dem Künstler dennoch dank seiner Feinfühligkeit jene geistige Note einzufangen, die einem Porträt Leuchten und Substanz verleiht.¹⁶ Diese Art von Werken belegen die Kunstfertigkeit und Fachkenntnis des deutschen Künstlers. Indem er die prägenden Züge des Modells einfängt, mit der Fähigkeit den Ausdruck wiederzugeben, wengleich die Möglichkeiten dazu nicht voll ausgeschöpft werden, durch die korrekte Zeichnung und gute Raumaufteilung, die elegante, diskrete, moderate farbliche Harmonie verbleibt der Künstler innerhalb der Grenzen der akademischen Repräsentationsporträtistik, deren Hauptanliegen die getreue Wiedergabe des Modells und seiner gesellschaftlichen Stellung ist. Die siebenbürgischen Künstler haben oftmals diese Darstellungsweise gewählt. Hierzu lassen sich die meisten Porträts von Carl Dörschlag (was wir mit dem *Bildnis des Arztes Traugott Binder*¹⁷ belegen), von Robert Wellmann, (*Bildnis des Hans Bergleiter*¹⁸ als Foto wiedergegeben), und einer großen Anzahl von Künstlern vom Ende des 19. Jh.s zuordnen. Der Kontext ist übrigens in der Porträtmalerei jener Zeit einheitlich und findet sich laufend in den Werken der berühmten deutschen Künstler, die als unbestreitbarer Wertebezug gelten: Wilhelm Leibl und Franz Lenbach.

Zugleich mit dieser künstlerischen Ausdrucksweise traditioneller Herkunft, finden sich im Werk von Friedrich Miess Ansätze, die auf seine Fähigkeit, moderne Ausdrucksweisen zu rezipieren und umzusetzen, verweisen. Eine in diesem Sinne besondere Arbeit aus der Reihe der Porträts ist *Mädchenbildnis* (P18 und Abb. S. 18) aus dem Bestand des Kronstädter Kunstmuseums, in dem der Einfluss des Dekorativismus des Jugendstils aufscheint. Allen Elementen wird die gleiche Aufmerksamkeit und Hingabe geschenkt, mit einem der großen Künstler würdigen Gefühl für Tastsinn und Textur: die Zartheit der Haut, die verhaltene Sinnlichkeit des Mundes, der Glanz der Haare, die Schmiegsamkeit des Samtes. Die feinen Züge des Mädchens werden empfindsam und zärtlich erfasst. Die fröhliche Farbgebung in lichten Tönen betont die frische Note dieser Arbeit. Um die dekorative Komponente zu betonen, verzichtet der Künstler auf den üblichen Hintergrund in stumpfen Brauntönen zugunsten einer olivgrünen Fläche, die die Rottöne des Werks verstärkt.

Bemerkenswert ist im Schaffen von Miess sein ständiges Bestreben nach einer weitgefächerten Thematik in immer neuen Kompositionsschemen, mit anderen stilistischen Herangehensweisen, um Monotonie und Manierismus zu vermeiden.

Eine andere Herangehensweise ist die Platzierung des Porträts in eine Landschaft. Das wurde schon von den Künstlern des 18. Jh.s erfolgreich angewandt, mit Wurzeln im französischen Rokoko und in der englischen Malerei jener Zeit. In der siebenbürgischen Malerei wird diese Kompositionsweise erstmals von Johann Martin Stock (1763-1800) angewendet, dann von Franz Neuhauser (1763-1836) übernommen.¹⁹ Die Künstler vom Ende des 19. Jh.s setzen sie laufend ein, im Sinne der um die Jahrhundertwende

Femeie în grădină / Frau im Garten
1890 (P3)

peisaj, ca în *Portretul de bărbat (Viktor Teutsch) (P17)* din colecția Muzeului de Artă din Brașov, în care contrastul dintre redarea într-o manieră tradițională a vestimentației contrastează cu figura tratată modern și fundalul vegetal.

Formula modelului feminin în mărime naturală, reprezentat pe un fundal peisagistic revine în tabloul *Portret de femeie în port săsesc (P16 și il. p. 9)*. Silueta feminină

verbreiteten pantheistischen Anschauung von der allumfassenden Natur, in die sich der Mensch auf natürliche Weise einfügt, die ihn ernährt, behütet und befreit.

1890 malt Friedrich Miess ein ziemlich großes Bild, 175 x 83 cm, von eleganter Raumaufteilung, die zeigt, dass der Künstler mit den modernen Methoden der Darstellung dieses Genres schon vertraut war. Das Hauptmerkmal des Bildes *Frau im Garten (P3)* ist der Dekorativismus²⁰. Die zarte Silhouette einer jungen Frau in einem eleganten, makellosen Gewand wird auf einen landschaftlichen Hintergrund projiziert. Florale Elemente vervollständigen die Ornamentik. Sie spielen auf die weibliche Schönheit an, die strahlend, anziehend, faszinierend sogar, aber auch vergänglich ist. Die mutige Proportionierung des auf einer betonten Vertikalen aufgebauten Bildes, verstärkt die Grazie der Silhouette und unterstreicht die dekorative Absicht.

Ein weibliches Modell in einer Landschaft erscheint in jener Zeit im Schaffen vieler damals tätiger Künstler in einer kompositionellen Vielfalt, mit erklärtem Symbolwert oder als Anspielung, zuweilen in einer wahren dekorativen Explosion. Wir erinnern hier bloß an einige österreichische, deutsche und ungarische Künstler, die diese Darstellungsweise gepflegt haben: Károly Lotz (1833-1904), Gyula Benczúr (1844-1920), Ernst Stöhr (1860-1917), Lovis Corinth (1858-1925), Ferdinand Hodler (1853-1918), Franz von Stuck (1863-1928), Károly Ferenczy (1862-1917), Béla Iványi Grünwald (1867-1940).

Friedrich Miess platziert auch sein männliches Modell in die Landschaft, wie in *Männerbildnis (Viktor Teutsch) (P17)* aus dem Bestand des Kronstädter Kunstmuseums, in dem die in traditioneller Weise wiedergegebene Bekleidung mit der modernen Darstellung der Figur und dem pflanzlichen Hintergrund kontrastiert.

Das weibliche Modell in natürlicher Größe vor dem Hintergrund einer Landschaft kehrt im Gemälde *Bildnis einer Frau in sächsischer Tracht (P16 und Abb. S. 9)* wieder. Die weibliche Silhouette ist klar erkennbar und wirkt durch die stark betonten Umrisse wie aus der Landschaft ausgeschnitten. Erneut widmet der Künstler der Gestalt und deren Kleidung die gleiche Aufmerksamkeit. Man könnte meinen, der Künstler vernachlässige den Ausdruck des Modells zugunsten der Darstellung der Materialqualität, der Transparenz der Spitzen, des strahlenden Brokats und der Schmuckstücke. Die Landschaft im Hintergrund ist real, aber dank der Darstellungsweise scheint es eine Traumlandschaft zu sein. Blumen, einzeln oder als Strauß, ergänzen das Dekorative und die symbolischen Anspielungen. Den Einfluss des Dekorativismus des Jugendstils finden wir auch in dem zarten Porträt *Wasser tragendes Mädchen (P22)*, 1909 in *Die Karpathen* reproduziert.²¹ In der siebenbürgischen Malerei wie auch allgemein in der Malerei dieses Kulturraums ist die Darstellung der Schönheit der Volkstracht, vor allem jene der Frauen, mit ihren dekorativen Qualitäten und symbolischen Verweisen der ethnisch bestimmten Kunstrichtung verpflichtet. Wir erinnern hier bloß an die Werke der Deutschen Robert Wellmann (1866-1935), Arthur Coulin (1869-1912), des Rumänen, Octavian Smigelschi

Interior de pădure / Im Wald

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (1918-1935 ?)

© (FDMEB), Inv. Nr. 4937

se conturează clar, decupându-se aproape în peisajul din fundal, printr-un accentuat grafism. Este din nou egală atenția acordată figurii modelului și vestimentației acesteia. Poate chiar mai mult, putem aprecia că, redând calitatea materialelor, transparentele dantelelor, strălucirea brocartului și bijuteriilor, artistul neglijează aspectele ce țin de expresia modelului. Peisajul din fundal este unul real, dar tratat într-o manieră care-l face asemănător unui peisaj oniric. Floarea, singulară sau în buchet, vine să întregască decorativul și aluziile simbolice. Influența decorativismului Artei 1900 se resimte și în delicatul portret, *Fată aducând apă* (P22) publicat în revista *Die Karpathen* în anul 1909²¹. În pictura transilvăneană, ca de altfel în general în pictura din acest spațiu cultural-artistic, preocuparea pentru redarea frumuseții costumului popular, mai ales a celui feminin cu calitățile sale decorative și sugestii simbolice, se înscrie direcției artei cu specific național. Să amintim aici doar lucrările germanilor Robert Wellmann (1866-1935), Arthur Coulin (1869-1912), ale românului Octavian Smigelschi (1866-1912), și ale maghiarului Béla Iványi Grünwald (1867-1940).

Afirmam mai devreme, referindu-ne la formarea artistului, că perioada italiană s-a dovedit esențială în conturarea personalității sale, în sensul trecerii la o nouă modalitate de abordare tematică și cromatică, al dobândirii unei noi expresivități și la certele încercări de înnoire în tehnica picturală. În această etapă, Miess a descoperit peisajul și lumina Italiei care se vor regăsi în toate lucrările ulterioare. Din această perioadă datează un *Interior de bucătărie italiană* (P117), compoziție ce amintește de pânzele maestrilor artei flamande a secolelor XVII-XVIII. O atmosferă caldă de cămin, de intimitate familială învăluie această lucrare. Deși tabloul prezintă serioase probleme de conservare prin căderi mari de culoare, este neîndoiește reușita artistului brașovean în a surprinde jocul luminii

(1866-1912), und des Ungarn Béla Iványi Grünwald (1867-1940).

Wie schon im Bezug auf die Ausbildung des Künstlers erwähnt wurde, spielte die Zeit in Italien eine wesentliche Rolle bei seiner Persönlichkeitsbildung, im Sinne der Aneignung einer neuen thematischen und chromatischen Herangehensweise, einer neuen Ausdruckskraft, sowie der klar ersichtlichen Versuche seine Maltechnik zu erneuern. In dieser Zeitspanne entdeckt Miess die Landschaft und das Licht Italiens für sich, die sich in allen späteren Werken wiederfinden. Aus dieser Zeit stammt auch die Innenansicht *Italienische Küche* (P117), eine Komposition, die an die Werke flämischer Meister des 17.-18. Jh.s erinnert. Eine heimelige Atmosphäre, eine familiäre Vertrautheit umgibt das Werk. Obwohl das Bild durch Farbabbblätterungen stark beschädigt und schwer zu konservieren ist, ist eindeutig klar, wie gut der Kronstädter Künstler das Lichtspiel der Flammen im Ofen auf den Wänden der Raumes und auf der Silhouette der Frau einzufangen vermochte. Das Hauptaugenmerk des Künstlers lag auf der Darstellung der warmen Lichteffekte im Halbdunkel des Raumes, obwohl die gesamte Komposition minutiös ausgearbeitet ist. Das in der siebenbürgischen Ikonografie selten dargestellte Sujet ist eigentlich nur einer von vielen Fällen, in denen Miess für diesen Raum ungewohnte Themen wählt, auf der Suche nach Neuerungen in Thematik und plastischer Sprache. Sein Werk, sowohl in Museen als auch in Privatsammlungen erhalten, erlaubt die Identifizierung einiger Arbeiten, die schon durch das Sujet überraschen, aber auch durch die kompositorische Lösung oder die Einzigartigkeit der Herangehensweise.²² Die wahrheitsgetreue Darstellung von Alltagszenen in Innenräumen war eine Herausforderung für den siebenbürgischen Künstler. Sein Erfolg in diesem Genre besteht nicht nur in der naturalistischen Darstellung der Figuren und des sie umgebenden Raumes, sondern vor allem in der Identifizierung und Wiedergabe der Atmosphäre, der Energie der Gestalten, die in ihrem Umfeld aufgehen. Hervorzuheben sind in diesen Werken die Muße, die meditativen oder träumerischen Momente der jungen Frauen in Werken wie: *Lesendes Mädchen* (P24), *Mädchen in Weiß* (P33), *Nähendes Mädchen* (P32), *Bildnis der Meta Schnell* (P63), aber auch die Ausdruckskraft der Gestalten und die Authentizität der Szenerie in den Werken *Alter Rumäne* (P27) oder *Dorfschmiede* (P119).

Die größten Erfolge verzeichnet Friedrich Miess in der Landschaftsmalerei. Die Bewunderung der Kunstliebhaber für den frischen, lichtvollen Realismus der Darstellung wird suggestiv in einer 1934 im *Siebenbürgisch-Deutschen Tageblatt* veröffentlichten Studie formuliert: „Man glaubte, selbst auf den Hügeln zu wandeln, die das Burzenland im Norden und Nordwesten abschließen und den Blick über die weite Ebene schweifen zu lassen bis hinüber zu den oft schneebedeckten Gipfeln der Bergriesen, die den Sehkreis abschließen. Alles überflossen von gleißendem Sonnenlicht, erfüllt von dem unsagbar schönen, zitterigen Hauch einer Luft, die erfüllt ist von dem jungfräulichen Ackerboden, in den der Pflug seine Furchen gegraben

***Coronița de flori (Copii în pădure) /
Blumenkränzchen (Kinder im Wald)***
1918-1935 ? (P94)

Păstori din Italia / Italienische Schäfer
1892-1994 (P76)

Peisaj / Landschaft

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (Cca. / um 1914)

© (FDMEB), Inv. Nr. 4934

Toamnă / Herbst (Herbststimmung)

Cca. / um 1930 (P97)

Primăvara (Dimineața) / Frühling (Am Morgen)
1914 (P128)

flăcărilor în sobă, pe pereții încăperii și pe silueta femeii. Captarea efectelor luminii calde în semi-întunericul încăperii a stat în centrul atenției artistului, deși întreaga compoziție este redată cu minuție. Tabloul are un subiect rar întâlnit în iconografia transilvăneană, fiind, de altfel, doar unul dintre cazurile în care Miess abordează teme mai puțin frecvente în acest spațiu, în căutările sale de înnoire a tematicii și limbajului plastic, opera sa, aflată în colecții muzeale sau particulare, permițând identificarea unor lucrări care surprind chiar prin subiectul propus, prin soluția compozițională sau ineditul abordării²². Surprinderea veridică a scenelor de viață în interior a fost o provocare pentru artistul transilvănean. Reușita genului constă nu doar în redarea naturistă a personajelor și a spațiului în care sunt plasate, ci, mai cu seamă, în identificarea și reconstruirea atmosferei, a acelei energii a personajelor, care se identifică cu mediul din care fac parte. Se remarcă, în aceste lucrări, tihna, momentele de meditație sau de reverie ale tinerelor în lucrări ca: *Fată citind* (P24), *Fată în alb* (P32), *Fată cosând* (P33), *Portretul Metei Schnell* (P63), dar și expresivitatea personajelor și autenticitatea scenei imortalizate din lucrările *Român bătrân* (P27) sau *Fierărie sătească* (P119).

Cele mai mari reușite lucrări ale lui Friedrich Miess rămân cele ce aparțin genului peisagistic. Admirația pe care realismul proaspăt și luminos al tratării o trezeau în rândurile iubitorilor de artă, este enunțată sugestiv în studiul publicat în 1934, în *Siebenbürgisch-Deutsches*

hat, oder dem Hauch der Blüten des Frühlings, oder dem Gleißeln, wie es uns der Sommer bringt. Natur und Sonne, Erdverbundenheit und Lebenswahrheit, ein ausgeglichenes Gemüt, das im reinen Schaffen seine Erfüllung sieht, ein Wille der sich verstehend dem Willen der Allmacht unseres Schöpfers unterordnet, der seine höchste Kunst darin sieht, all die Pracht, die uns beschert worden ist, uns zu vermitteln, wie sie wirklich ist, wie sie jedes unverdorrene Gemüt sieht und sich ihrer freut.”²³

Die Vorliebe für die Landschaftsmalerei entspricht einer europäischen Kunstausrichtung vom Ende des 19. Jh.s, in deren Rahmen die Einflüsse und das Interesse für Tourismus und Freiluftmalerei sich gegenseitig befruchten und die Untergattungen des Genres – dörfliche Landschaft, städtische Landschaft u.a. – inhaltlich klar definiert sind.²⁴ Die Freiluftmalerei, die bei Max Liebermann (1847-1935) und Fritz von Uhde (1848-1911), dann bei Béla Iványi Grünwald, Károly Ferenczy oder sogar István Réti eine Symbiose mit dem deutschen Impressionismus eingeht, finden wir wieder in dem warmen Licht und der idealisierten Stimmung des Bildes *Kinder im Wald* (P94 und **Abb. S. 37**) oder in dem Werk *Spaziergang*, das 1909 in einer Ausgabe der *Karpathen*²⁵ (P84) veröffentlicht wurde, alles Plein-air-Landschaften mit einer durch die Anwesenheit einiger Personen suggerierten Geschichte. Obwohl diese Figuren im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit stehen, stellen sie bloß dynamisch-chromatische Bezugspunkte dar, die in der sie

Tageblatt: „Ai impresia că te plimbi tu însuși pe acele dealuri care împréjmuiesc Țara Bârsei la nord și nord-vest, privirea plimbându-se de-a lungul câmpiei largi până ce într-un final se lovește de piscurile deseori înzăpezite ale munților uriași, totul fiind inundat de lumina soarelui și pătruns de adierea subtilă, ce se desprinde din glia feciorelnică în care plugul și-a tăiat brazdele, sau de mirosul florilor primăvăratice, ori de strălucirea verii. Natură și soare, sentimentul teluricului și adevărul vieții, un cuget temperat care își vede împlinirea în munca pură, o voință care se supune, plină de înțelegere, voinței atotputernice a Creatorului nostru și pentru care arta supremă este să ne înfățișeze toată splendoarea ce ne-a fost dăruită, așa cum e ea în adevăr, așa cum o vede fiecare ființă neprihănită, bucurându-se de ea.”²³

Preocuparea pentru genul peisagist se înscrie unei direcții europene de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în cadrul căreia influențele și interesul dintre / pentru turism și pictura de *plein air* funcționează în ambele direcții, iar subgenurile – peisajul rural, peisajul urban etc. – își definesc cu claritate conținutul²⁴. Pictura de plein-air într-o anume simbioză cu impresionismul german, așa cum se realizează în creația lui Max Liebermann (1847-1935) și Fritz von Uhde (1848-1911), apoi Béla Iványi Grünwald, Károly Ferenczy sau chiar István Réti, se regăsește în lumina caldă și atmosfera idealizată din tabloul *Copii în pădure* (P94 și il. p. 37) în lucrarea *La plimbare*, publicată într-un număr al revistei *Die Karpathen* din 1909²⁵ (P84), peisaje „plein air”-iste cu scenă narativă sugerată prin prezența celor câteva personaje care, deși plasate în centrul atenției, nu se definesc decât ca prezențe dinamic-cromatice, integrate în întregime în peisajul ce le înconjoară: *Păstori italieni* (P76 și il. p. 37), *Peisaj cu copii* (P95), *Scenă cu copii* (P120). Latura luminoasă, solară, chiar, a personalității artistului Friedrich Miess se identifică cu forță în tablourile cu scene cu personaje, îndeosebi în cele cu copii în peisaj. În pofida aspectului de colaj, pe care, uneori scena o are în ansamblul compoziției peisagiste, aceste lucrări, cu lumină caldă, aproape mistică, ce învăluie și protejează micuțele făpturi, emană acea bucurie a vieții, acea revelație în fața fiecărei manifestări a naturii și a frumuseții fiecărei clipe de viață, care a definit actul creator al acestui pictor.

Constatăm în peisaje o căutare a calmului, a stabilității și a echilibrului, ce răspundea de fapt unei nevoi a spiritului său, pe care rigorile academice și abordarea naturalistă augmentate doar de intervenții stilistice moderne, le ofereau cu prisosință. *Peisaj* (P83), tablou aflat în colecția Muzeului de Artă Brașov, este realizat cu o recuzită ce pleacă de la realismul experimentat în anii de studiu, până la Impresionismul care se impune în mod firesc.

De aceeași factură sunt câteva acuarele din colecția Muzeului Brukenthal, printre care se distinge, prin perspectiva plonjantă ce deschide o panoramă de o impresionantă anvergură, lucrarea *Peisaj din Țara Bârsei* (AG7). Artistul atenuează diagonala descendentă și orizontala lanțului muntos din fundal, prin copacul plasat aproape central și cei cu roluri de cortine laterale din primul plan. Tușa mărunță, juxtapusă, culoarea vibrantă, potențarea nuanțelor de verde prin intervențiile sacadate

umgebenden Landschaft aufgehen: *Italianische Schäfer* (P76 und Abb. S. 37), *Landschaft mit Kindern* (P95), *Szene mit Kindern* (P120). Die lichtvolle, geradezu sonnenhafte Seite der Künstlerpersönlichkeit Friedrich Miess finden wir kraftvoll bezeugt in den Gemälden mit Genreszenen, vor allem in jenen mit Kindern. Trotz des zuweilen collagenhaften Aspekts der Szene in der Gesamtkomposition der Landschaft strahlen diese Arbeiten mit ihrem warmen, nahezu mystischen Licht das die kleinen Wesen umhüllt und beschützt, jene Lebensfreude aus, jene Ehrfurcht jeder Regung der Natur gegenüber und der Schönheit jeden Augenblicks, die für das Schaffen dieses Künstlers maßgebend sind.

In den Landschaften sucht der Maler Ruhe, Stabilität und Gleichgewicht, die einem geistigen Bedürfnis entsprechen und die die akademische Strenge und die naturalistische Herangehensweise, noch verstärkt durch moderne stilistische Eingriffe, ihm zur Genüge boten. *Landschaft* (P83), ein Bild aus der Sammlung des Kunstmuseums Kronstadt, weist die künstlerischen Mittel vom Realismus der Studienjahre bis hin zu dem auf natürliche Weise sich durchsetzenden Impressionismus auf.

Gleicher Machart sind einige Aquarelle aus dem Bestand des Brukenthal-Museums aus denen sich die Arbeit *Landschaft aus dem Burzenland* (AG7) heraushebt, und zwar durch die Perspektive von oben, die ein beeindruckendes Panorama eröffnet. Durch denn fast mittig platzierten Baum und die als Seitenvorhang fungierenden Bäume im Vordergrund werden die absteigende Diagonale und die Horizontale der Bergkette im Hintergrund abgeschwächt. Die sich überlagernden, kleinen Pinselstriche, die vibrierende Farbgebung, das Hervorheben der Grün-Nuancen durch wohl dosierte ockerfarbene Striche verleihen der Landschaft eine besondere Frische. Vor dem hellblau-milchigen Hintergrund von Himmel und Bergkette wird das intensive Grün aufgewertet, ein auch in *Karpatenlandschaft* (P99) erkennbarer Effekt. Die starken Kontraste zwischen dem frischen Grün und dem weißlichen Grau der Felsen im Vordergrund sowie den tiefroten, kleinen Pinselstrichen ergeben eine kräftige, ausgewogene Komposition.

In *Frühling (Am Morgen)*, das die Bewunderung seiner Zeitgenossen erregte, finden wir symbolistische Akzente (P128 und Abb. S. 39). Zwei Akte (ein junger Mann und eine junge Frau) werden in einer weiten Landschaft dargestellt, die „die Erfahrung mit mythologischen Kompositionen verrät, die hier durch die poetische Funktion überwunden wird. Die durch die dominante Farbenskala erzielten Effekte bezaubernder Harmonie (die à plats-Technik) sind hier dem Ganzen untergeordnet, wobei diesem eine monumentale Öffnung verliehen wird (die sein oft illustrativ wirkendes Werk als Konstante begleitet)”²⁶. Hier kommt die akademische Ausbildung von Miess zum Tragen, hauptsächlich im Zeichnen der Akte, aber auch in der realistischen und perspektivisch rigorosen Darstellung der Landschaft mit Bergen im Hintergrund und mit dem das obere Register beherrschenden Himmel. Diese Merkmale

de ocru produc efectul unui peisaj plin de prospețime. Valoriile de verde intens reliefate pe fundalul unui cer și al lanțului de munți în nuanțe de albastru deschis, lăptos, sunt efectele scontate și în *Peisaj din Carpați* (P99). Contrastele puternice, pe care verdele proaspăt le face și în primul plan cu griurile alburii ale stâncilor și cu intervențiile de tușe mărunte în roșu intens, rezultă într-un ansamblu compozițional viguros, echilibrat.

Primăvara, tablou care a trezit admirația contemporanilor săi, este o lucrare investită cu accente simboliste (P128 și il. p. 39). Într-un peisaj amplu sunt reprezentate două nuduri (un tânăr și o tânără) care „trădează experiența compozițiilor mitologice, depășită însă prin funcția poetică atribuită compoziției. Efectele de o fermecătoare armonie obținute prin gama cromatică dominantă (tehnica specifică fiind à plats) sunt, aici, subordonate întregului, acesta proiectat cu deschidere monumentală (pe care opera sa, nu rareori ilustrativă, o va dovedi constant)”²⁶. Aici însă antecedentele academiste ale lui Miess își spun cuvântul, mai ales în desenul nudurilor, dar și în tratarea realistă și perspectival riguroasă, a peisajului cu munți în fundal și cerul dominând registrul superior. Sunt trăsături care caracterizează și tabloul de mari dimensiuni, din colecția Muzeului Brukenthal intitulat *Alegorie* (P126) – o scenă de Paradis, de la Facerea lumii, în care Eva îi întinde lui Adam un trandafir, iar masculinitatea acestuia e susținută la nivel simbolic de prezența unui lup, totul pe fundalul lanțului muntos ce marchează Țara Bârsei.

Unul dintre subgenurile peisajului, preferat de Miess, este cel al peisajului urban. Modalitatea tratării, îl plasează însă excentric temei, căci orașul, în concepția sa, nu se definește atât prin elemente ale urbanității, cât prin legătura cu natura, și prin „memoria istoriei”. Memoria orașului și substanța sa se definesc în jurul atmosferei, istoriei și istoricității, devenind esența spațiului urban, care dă naștere la senzații, sentimente, trăiri, care inspiră și generează creația artistică. Artistul marchează, în același timp, și noua concepție a locuitorilor orașului asupra spațiului lor de viață, spațiu care definește nu doar ca adăpost și protecție, ci conține și valențe recreative și probează capacitatea de a hrăni noul – de la noi modele de a trăi în familie, la modelul străzii, al consumului cultural, al evoluției și accesului la dezvoltarea științei și interferarea ei cu viața omului de pe stradă.

Apropierea tandră de natură, cromatica vie, fără a fi stridentă cu jocuri de lumină în pigment galben, ocru și un verde îmblânzit, sunt de remarcat în *Peisajul din Brașov* (P96 și il. p. 55) (donat Muzeului Brukenthal în anul 1935, din moștenirea artistului). Tușa are un aspect modern fiind scurtă, spontană, păstoasă pe alocuri. Fixată pe osatura unui desen solid, culoarea este aceea care conferă expresivitate și luminozitate lucrărilor. Accentuând funcția culorii, atmosfera se întregește cu un sentiment poetic, transpus prin valori atent și delicat armonizate²⁷. O compoziție similară, dar de dimensiuni mult mai mici, realizează Miess într-un alt *Peisaj din Brașov*, aflat la Muzeul Transilvănean din Gundelsheim (P102). Orizontala gardului plasată în planul median,

finden sich auch in dem großflächigen Gemälde aus der Sammlung des Brukenthal-Museums *Allegorie* (P126) – eine Szene aus dem Paradies, von der Schöpfung, wo Eva Adam eine Rose reicht, wobei seine Männlichkeit symbolisch von der Anwesenheit eines Wolfes unterstrichen wird, alles vor dem Hintergrund der Bergkette, die das Burzenland abschließt.

Eine der Untergattungen der Landschaftsmalerei, die Miess bevorzugte, ist die urbane Landschaft. Allerdings weicht der Maler in der Darstellung vom Thema ab. Die Stadt wird in seiner Auffassung nicht von Elementen der Urbanität bestimmt, sondern von ihrer Verbindung zur Natur und vor allem durch „das historische Gedächtnis“. Das Gedächtnis der Stadt und deren Substanz kreisen um die Atmosphäre, Geschichte und Geschichtlichkeit als Wesen des städtischen Raumes, der Empfindungen, Gefühle hervorruft und das künstlerische Schaffen inspiriert und generiert. Der Künstler streicht zugleich hervor, was die neue Auffassung der Stadtbewohner von ihrem Lebensraum bestimmt. Dieser Raum bietet nicht nur Schutz und Unterschlupf, sondern auch Erholungsmöglichkeiten und die Fähigkeit dem Neuen Nahrung zu bieten – beginnend mit neuen Formen des Zusammenlebens in der Familie über neue Formen der Straßenführung, des Kulturkonsums, der Entwicklung, des Zugangs zum wissenschaftlichen Fortschritt und dessen Eindringen in das Leben des Alltagsmenschen.

Das zärtliche Annähern an die Natur, die lebendige, aber nicht schrille Farbgebung mit Lichteffekten in Gelb, Ocker und mildem Grün, finden sich in der *Ansicht aus Kronstadt* (P96 und Abb. S. 55) (1935 dem Brukenthal-Museum aus dem Nachlass des Künstlers gespendet). Die Pinselführung wirkt modern, weil kurz, spontan und zuweilen pastos. Aufgetragen auf das Gerüst einer soliden Zeichnung verleiht die Farbe den Arbeiten Ausdruckskraft und Helle. Indem sie die Funktion der Farbe betont, wird die Atmosphäre durch ein poetisches Gefühl vervollkommen, das durch achtsam und zart aufeinander abgestimmte Werte erreicht wird.²⁷ Eine ähnliche, aber etwas kleinere Komposition finden wir in einer anderen *Landschaft aus Kronstadt*, aus den Beständen des Siebenbürgischen Museums Gundelsheim (P102). Die in der mittleren Ebene platzierte Horizontale des Zaunes eröffnet durch die Perspektive von oben ein weitläufiges Panorama. Der Rhythmus der kurzen Querstriche führt uns zum Horizont, wo wir auf den sanften Höhen verweilen, und lenkt unsere Aufmerksamkeit auf die kontrastierenden Eingriffe der Farbgebung. Durch die Vertikalität des Baumes im Vordergrund rechts und der Tannen in der mittleren Ebene wird die Monotonie der Horizontalen vermieden. Die Komposition beider Bilder ist klassizistisch-akademisch, wobei die Architekturelemente zur Ausgewogenheit beitragen, indem sie sehr genau auf die Hauptlinien der geometrischen Komposition verteilt werden. Abgeschwächt wird die Strenge durch gekonnt eingesetzte Diagonalen, die dem Werk Dynamik verleihen, wie auch durch die Farbgebung und die Dosierung von Licht und Schatten.

In dem Gemälde *Herbst (Herbststimmung)* (P97 und Abb. S. 38), vom Brukenthal Museum 1932 aus Anlass

deschide prin perspectiva plonjantă o panoramă mai amplă. Ritmica oblicelor scurte ne conduce spre orizont, făcându-ne să poposim ușor pe culmile domoale și atenționându-ne prin intervențiile contrastante ale cromaticii. Verticalele ferme ale copacului din dreapta primului plan și ale brazilor din cel median anulează riscul de monotonie al horizontalelor. În cazul ambelor lucrări, compozițiile sunt de sorginte clasicist-academistă, în care elementele de arhitectură aduc un plus de echilibru, fiind scrupulos repartizate pe liniile principale ale compoziției geometrice. Pictorul reușește să aplaneze efectul de rigurozitate, printr-o abilă folosire a liniilor diagonale, care dau dinamism lucrării și, mai ales, prin cromatică, prin dozarea umbrelor și luminilor.

În tabloul *Toamna* (P97 și il. p. 38) achiziționat de Muzeul Brukenthal cu prilejul expoziției personale a artistului din 1932, compoziția este urmărită prin distribuirea echilibrului umbrelor și luminilor. Tabloul este pictat cu dragoste pentru efect, cu preferința pentru armoniile calde și culoarea saturată, specifice reprezentanților școlii romantice. În pofida compoziției riguroase, a desenului clar, a liniei sigure, lumina joacă un rol important, chiar perspectiva fiind sugerată printr-o succesiune de pete de lumină. Lumina este cea care aduce modernitate lucrării și e dovada că Miess încearcă să înțeleagă și să aplice regulile peisagisticii moderne. Curatorii Muzeului Brukenthal apreciau corect în raportul anului 1933, că prin lucrarea *Toamna* a lui Friedrich Miess, „colecția de pictură transilvăneană s-a îmbogățit cu o piesă deosebită”. Tabloul, aflat în expoziția permanentă a galeriei de artă a Muzeului Național Brukenthal, atrage privirile și încântă miile de vizitatori care pășesc în aceste spații²⁸.

Una dintre cele mai elegante lucrări cu temă peisagistă din colecția Muzeului Brukenthal este *Peisaj din Cervara* (P79 și il. p. 43). Privit de pe o înălțime, peisajul pare ușor ireal, învăluit într-un halou de lumină filtrată ce-i conferă un aspect de peisaj de poveste. Contururile sunt discrete, deși motivul poate fi „citic” cu ușurință. Lucrarea datează din perioada italiană, și se dovedește remarcabilă prin compoziția și perspectiva de reală inspirație, cromatică elegantă, în armonii de ocru și verde cu discrete intervenții de roșu vermillon. Abordarea genului peisagistic, o anume modalitate de exploatare a valorilor luminii și a așternerii tușelor scurte pe pânză stau mărturie influențelor pe care Friedrich Miess le-a asimilat și prelucrat din peisagistica germană, cu predilecție din creația pictorilor Fritz von Uhde și Max Liebermann.

Friedrich Miess a fost o prezență activă în scena expozițională a vremii. Lucrările sale, expuse la Brașov, Sibiu, Budapesta, București, Berlin, au atras atenția publicului și a presei. După expoziția din august 1904 de la Sibiu, cronică din *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* remarca talentul său de desenator și sensibilitatea acuarelelor expuse. Se pare că publicul a fost atras în special de tablourile *Grădina de flori* și *Bucătărie italiană*, cea din urmă – deja menționată – intrată ulterior în colecția Muzeului Brukenthal²⁹. La expoziția de la Brașov din septembrie 1905, Miess face dovada faptului că este un artist deosebit de activ, participând cu nu mai

der Ausstellung des Künstlers angekauft, entsteht die Komposition durch das Gleichgewicht zwischen Schatten und Licht. Der Maler ist auf Wirkung bedacht, die Vorliebe für warme Harmonien und satte Farbgebung ist typisch für die romantische Schule. Trotz der rigorosen Komposition, der klaren Zeichnung, der sicher geführten Linien spielt das Licht eine wichtige Rolle und die Perspektive selbst wird von einer sukzessiven Anordnung von Lichtflecken suggeriert. Das Licht verleiht der Arbeit Modernität und belegt, dass Miess versucht, die Regeln der modernen Landschaftsmalerei zu verstehen und umzusetzen. Die Kuratoren des Brukenthal Museums erkannten in ihrem Jahresbericht 1933 ganz richtig, dass durch das Gemälde von Friedrich Miess, „die Sammlung siebenbürgischer Malerei durch ein besonderes Stück bereichert wurde”. Das zur ständigen Ausstellung der Gemäldegalerie des Museums gehörende Bild zieht die Blicke an und entzückt tausende Besucher.²⁸

Eine der elegantesten Landschaften im Bestand des Brukenthal-Museums ist *Landschaft bei Cervara* (P79 und Abb. S. 43). Von einer Anhöhe betrachtet erscheint die in ein diffuses Licht getauchte Landschaft leicht unreal, einer Märchenlandschaft gleich. Die Umrisse sind diskret, auch wenn das Motiv leicht „zu entziffern” ist. Die Arbeit stammt aus der italienischen Zeit und zeichnet sich durch eine inspirierte Komposition und Perspektive, elegante Chromatik, mit einem Zusammenspiel von Grün und Ocker mit diskreten zinnoberroten Einschüben aus. Von den Einflüssen, die sich Friedrich Miess aus der deutschen Landschaftsmalerei, vor allem aus den Werken der Maler Fritz von Uhde und Max Liebermann in bearbeiteter Form angeeignet hat, zeugen die Art der Landschaftsdarstellung, eine bestimmte Art das Licht einzusetzen und die kurzen Pinselstriche.

Friedrich Miess trat aktiv in den Ausstellungen seiner Zeit auf. Seine in Kronstadt, Hermannstadt, Budapest, Bukarest, Berlin ausgestellten Werke zogen die Aufmerksamkeit des Publikums und der Presse auf sich. Nach der Ausstellung aus dem Jahr 1904 in Hermannstadt hebt eine Besprechung im *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt* sein Zeichentalent und die Sensibilität der ausgestellten Aquarelle hervor. Das Publikum scheint vor allem *Blumengarten* und *Italienische Küche* geschätzt zu haben, letzteres kam später in den Besitz des Brukenthal Museums.²⁹ Bei der Kronstädter Ausstellung vom September 1905 stellt Miess seine rege Künstlertätigkeit unter Beweis, denn er stellt nicht weniger als 42 Ölbilder und Grafiken aus³⁰, nachdem er sich im Sommer desselben Jahres mit einer ebenfalls ansehnlichen Anzahl von Bildern an einer in der Hermannstädter Mädchenschule eröffneten Ausstellung beteiligt hatte.³¹ Seine Bilder und Grafiken werden neben jenen bekannter europäischer Maler in den internationalen Ausstellungen und nationalen Salons in Budapest ausgestellt, 1908, 1909, 1910, 1911³² usw. Seine Zeitgenossen, Kunstliebhaber wie Fachleute, erkannten sein Talent und schätzten sein Werk. Beim Nationalen Salon in Budapest erhält er 1909 eine Goldmedaille und verkauft eines seiner Bilder, *Lesendes Mädchen*, um 2000 Kronen.

Peisaj italian din Cervara / Italienische Landschaft bei Cervara
1892-1894 (P79)

Autoportret / Selbstbildnis
1918-1935 (P62)

puțin de 42 de lucrări în ulei și tehnici grafice³⁰, după ce, în vara aceluiași an luase parte la expoziția deschisă la Școala de fete din Sibiu, tot cu un număr impresionant de lucrări³¹. Tablourile sale și piesele de grafică sunt expuse alături de cele ale unor nume sonore ale picturii europene, la expozițiile internaționale și la Saloanele naționale de la Budapesta ale anilor 1908, 1909, 1910, 1911³² etc. Contemporanii, amatori de artă, dar și specialiști, i-au recunoscut talentul și i-au apreciat creația. La Salonul Național de la Budapesta din 1909, obține o medalie de aur și vinde una dintre lucrări, *Fată citind*, cu 2000 de coroane. Alături de conaționalii Karl Ziegler și Arthur Coulin, Miess a participat în 1910 la Marea expoziție de la Berlin³³, iar în anul 1912 a obținut o medalie de argint la Salonul Național din București.

Popularitatea de care se bucura, a făcut ca un număr însemnat dintre lucrările sale să fie publicate în revistele vremii, mai ales în revista *Die Karpathen*, care apărea la Brașov. Amintim dintre aceste lucrări: *Sub măslini* (P75), *Româncă în biserică* (P20), *Cetatea Râșnov, vedere dinspre vest* (G67), *Plimbare* (P84), *Portretul unui copil* (P21), *Portretul lui Peter Lange von Burgenkron* (P12 și il. p. 32), *Fată aducând apă* (P22), *Român* (P26) etc.

Activitatea lui Friedrich Miess nu s-a limitat la aceea de creație. Alături de alți artiști transilvăneni, în mod special de Arthur Coulin, el și-a dedicat o bună parte eforturilor activității de sensibilizare a publicului față de frumos, față de artă, față de destinele acesteia și a modului nou în care ea ar trebui înțeleasă și receptată. În acest sens, într-o conferință susținută în luna decembrie a anului 1908, el a vorbit despre importanța „frumosului” în arhitectură și în mediul înconjurător³⁴.

În anul 1932, Friedrich Miess deschide o expoziție amplă cu un mare număr de lucrări, care s-a bucurat de mare succes. Una dintre piesele expuse cu acest prilej era una dintre cele mai expresive lucrări aparținând genului portretistic: *Autoportret* (P60). Artistul se reprezintă la o vârstă înaintată, când vremea își pusese puternic amprenta asupra chipului său. Frunte înaltă, ochii ușor adânciți, cu arcadele pronunțate, nasul fin, ferm, pomelii obrailor proeminente, barba albă, lungă îi accentuează aerul de înțelepciune. Întreaga figură, dar mai ales ochii și fruntea emană o lumină ce vine din bogăția și calitatea specială a personalității sale. Tabloul a fost donat Muzeului Brukenthal după închiderea expoziției. Același contrast între expresivitatea nuanțurilor din redarea feței și fondul neutru, verzui, se regăsește într-un alt *Autoportret* (tot pe fond neutru de verde), din colecția Georgescu (P31 și il. p. 51), sugestiv descris într-un articol din *Kronstädter Zeitung*: „Personalitatea marcantă a artistului se desprinde dintr-un fundal saturat. Chipul încadrat de barba albă, lungă, cu fruntea înaltă indicând independența gândirii acestui om care-și trăiește viața din plin, ne privește de parcă ar fi prezent, atât de autentic este pictat. Privirea stăruitoare și totodată blândă ne întâmpină dindărătul ochelarelor. Aici ne întâmpină viața însăși, o viață echilibrată, discretă, generoasă și bună, așa cum l-am cunoscut pe Friedrich Mieß în acea zi sumbră de iarnă.”³⁵ O încercătură mai mare a laturii

Mit seinen Landsleuten Karl Ziegler und Arthur Coulin, nimmt Miess 1910 an der Großen Ausstellung in Berlin teil³³, 1912 erhält er die Silbermedaille beim Nationalen Salon in Bukarest.

Aufgrund seiner Beliebtheit wird eine beträchtliche Anzahl seiner Werke in den zeitgenössischen Zeitschriften reproduziert, vor allem in der Kronstädter Zeitschrift *Die Karpathen*. Um nur einige zu nennen: *Unter Olivenbäumen* (P75), *Rumänin beim Kirchgang* (P20), *Rosenauer Burg, Ansicht von Westen* (G67), *Spaziergang* (P84), *Bildnis eines Kindes* (P21), *Bildnis des Peter Lange von Burgenkron* (P12 und Abb. S. 32), *Wasser tragendes Mädchen* (P22), *Rumäne* (P26) etc.

Friedrich Miess hat sich nicht nur auf die schöpferische Tätigkeit beschränkt. Zusammen mit anderen siebenbürgischen Künstlern, besonders mit Arthur Coulin, hat er sich darum bemüht, das Publikum für das Schöne, die Kunst, deren Schicksal und neue Verständnis- und Rezeptionsweisen empfänglicher zu machen. In diesem Sinne sprach er bei einer Tagung im Dezember 1908 über die Bedeutung des „Schönen” in Architektur und Umwelt.³⁴

1932 eröffnet Friedrich Miess eine umfassende Ausstellung, die sich großen Erfolgs erfreute. Eines der Ausstellungsstücke war ein Porträt, das zu den ausdrucksstärksten Werken dieser Gattung zählt: *Selbstbildnis* (P60). Der Künstler stellt sich in fortgeschrittenem Alter dar, die Zeit hat schon kräftig Spuren in seinem Gesicht hinterlassen. Die hohe Stirn, die etwas tief liegenden Augen unter kräftigen Brauen, die feine, gerade Nase, ausgeprägte Wangenknochen, der weiße, lange Bart unterstreichen den Eindruck von Weisheit. Der ganzen Figur, aber vor allem den Augen und der Stirn entströmt ein Licht, das aus dem Reichtum und der Tiefe seiner Persönlichkeit kommt. Das Bild wurde nach Abschluss der Ausstellung dem Brukenthal Museum geschenkt. Derselbe Kontrast zwischen der Ausdruckskraft der Nuancierungen bei der Wiedergabe des Gesichts und dem neutralen, grünlichen Hintergrund findet sich auch in einem anderen *Selbstbildnis* aus der Sammlung Georgescu (P31 und Abb. S. 51), suggestiv beschrieben in der *Kronstädter Zeitung*: „Von einem satten Hintergrund hebt sich die markante Persönlichkeit des Künstlers ab. Der Kopf, der zeigt, daß er seine Gedanken denkt, sein Leben lebt, sieht uns entgegen, als ob er wirklich da sei, so lebenswahr und wirklichkeitsgetreu, umwallt von dem langen weißen Bart. Der scharfe und dabei doch gütige Blick sieht uns durch die Brillengläser entgegen. Leben ist, das uns hier anspricht, maßvoll beherrschtes Leben, vornehm und zurückhaltend, freundlich und gütig, so wie ich Friedrich Mieß an jenem unfreundlichen Wintertag kennenlernte.”³⁵ Ein Hauch von Melancholie beherrscht die Atmosphäre im *Selbstbildnis* mit Pinsel und Farbenpalette (P61), das den Schwerpunkt eher auf das Künstlerdasein legt. *Selbstbildnis* mit Hut aus der Sammlung der Schwarze Kirche (P62 und Abb. S. 44), wo er sich auf dem Hintergrund eines anatolischen Nischentepichs darstellt (die orientalischen Teppiche bildeten eine wertvolle Komponente des Kulturerbes der Siebenbürger Sachsen), scheint einen Höhepunkt seiner

artistului ca om, o nuanță de tristă melancolie stăpânește atmosfera *Autoportretului* cu pensula și paleta de culori (P61), iar *Autoportretul* cu pălărie din colecția Bisericii Negre (P62 și il. p. 44), în care se reprezintă pe fondul unui covor anatolian cu o nișă (covoarele orientale fiind considerate componente de mare valoare ale patrimoniului cultural al sașilor din Transilvania), pare un apogeu al menirii sale, o conștientizare a valorii și poziției pe care a câștigat-o cu eforturi, de-a lungul unei activități bogate și susținute, în cadrul comunității cu care s-a identificat și pe care a omagiat-o prin arta sa.

Friedrich Miess a fost un artist mereu preocupat de calitatea și seriozitatea muncii sale. Ca dovadă a efortului permanent de a depăși convenționalismul în artă, de a pătrunde dincolo de suprafață, înspre esența lucrurilor, este afirmația făcută la vârsta de 75 de ani: „În desene și pictură accentuez ceea ce este organic, individual și nu tipul”. Istoria artei consemnează la loc de cinste artiștii a căror operă a generat înnoiri majore, teoretice și stilistice, în arta timpului lor. De aceea, credem, numele lui Friedrich Miess este mai puțin cunoscut decât, să spunem de pildă, cel al lui Hans Eder, creația de esență expresionistă a acestuia din urmă fiind, pentru arta transilvăneană o excepțională sincronizare cu fenomenul european. Cu toate acestea, nedrept de puțin cunoscut, Friedrich Miess a avut o contribuție însemnată la viața artistică a sudului Transilvaniei la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor. Expoziția organizată în lunile august-octombrie ale anului 2004 la Sibiu și Brașov, la împlinirea a 150 de ani de la nașterea artistului, de către Muzeul Național Brukenthal în colaborare cu Muzeul de Artă Brașov și Muzeul Bisericii Evanghelice C.A. din România, însoțită de un mic catalog, a fost un prim pas al efortului de a readuce în atenția publicului opera acestui artist care a marcat un moment de artă de calitate, ferm susținută la nivel conceptual, un pas solid spre modernitate în arta transilvăneană.

Discuțiile purtate la nivelul criticii de artă actuale precizează recunoașterea între colegii de meserie ca fiind primul moment, etapă indispensabilă, esențială în asigurarea faimei unui artist. Friedrich Miess a trecut acest test cu succes. Pasul următor, acela de succes la public a avut loc încă din timpul vieții. Acum, după o perioadă în care artistul a fost mai puțin citat printre numele cele mai reprezentative pentru arta transilvăneană, Friedrich Miess a revenit în atenția specialiștilor și a publicului, atât la nivel științific, cât și pe piața de artă³⁶. Retrospectiva organizată acum de Muzeul de Artă din Brașov în colaborare cu Muzeul Național Brukenthal, Biserica Evanghelică C. A. Brașov și Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C. A. din România se impune prin numărul record de opere documentate, prin selecția riguroasă a pieselor, operată astfel încât să ofere o imagine generală asupra creației, asupra aspectului ei, precum și a etapelor parcurse, oferind, în același timp, posibilitatea pătrunderii în „laboratorul” de creație a lui Friedrich Miess, spațiul intim și prețios de emulație și elaborare a operei de artă. Catalogul actual, ce însoțește cu eleganță și acribie științifică expoziția, este elaborat pe baza unei documentări

Berufung darzustellen, ein Bewusstmachen des Wertes und der Position, die er sich im Laufe einer anhaltend regen Tätigkeit in der Gemeinschaft, mit der er sich identifizierte und die er durch seine Kunst ehrte, erworben hatte.

Friedrich Miess war als Künstler immer um die Qualität und Ernsthaftigkeit seiner Arbeit bemüht. Sein ständiges Bemühen, alles Konventionelle in der Kunst zu überwinden, durch die Oberfläche zum Wesen der Dinge vorzudringen, belegt eine Aussage, die er 75jährig macht: „Bei der Zeichnung suche ich das Organische zu betonen, das Individuum und nicht den Typ.” Die Kunstgeschichte räumt jenen Künstlern einen Ehrenplatz ein, deren Werk wichtige theoretische und stilistische Neuerungen in der Kunst ihrer Zeit generiert hat. Wir meinen, dass Friedrich Miess deshalb weniger bekannt ist als zum Beispiel Hans Eder, dessen expressionistisch geprägtes Werk für die siebenbürgische Kunst eine außerordentliche Synchronisierung mit dem europäischen Kunstgeschehen bedeutete. Dennoch hat der zu Unrecht kaum bekannte Friedrich Miess einen beträchtlichen Beitrag zum südsiebenbürgischen Kunstleben vom Ende des 19. und Beginn des 20. Jh.s geleistet. Die Ausstellung, die im September-Oktober 2004 in Hermannstadt und Kronstadt anlässlich des 150. Geburtstags des Künstlers vom Brukenthal Nationalmuseum in Zusammenarbeit mit dem Kunstmuseum Kronstadt und der Evangelischen Kirche A.B. in Rumänien organisiert wurde, wobei auch ein kleiner Katalog herausgegeben wurde, war ein erster Schritt um dem Publikum das Werk dieses Künstlers, das mit seiner stets hohen Qualität einen Schritt zur Moderne hin in der siebenbürgischen Kunst bedeutete, wieder nahe zu bringen.

Die heutige Kunstkritik ist sich einig, dass der erste, unverzichtbare Schritt auf dem Weg zum Ruhm eines Künstlers die Anerkennung seiner Zunftgenossen ist. Friedrich Miess hat diese Probe mit Erfolg bestanden. Der nächste Schritt, der Publikumserfolg, erfolgte noch zu seinen Lebzeiten. Nun, nachdem der Künstler eine Zeit lang eher weniger als einer der repräsentativsten Namen der siebenbürgischen Kunst erwähnt wurde, ist Friedrich Miess wieder ins Blickfeld der Fachleute und des Publikums gerückt; im wissenschaftlichen Bereich und auf dem Kunstmarkt³⁶. Die jetzige Retrospektive, die das Kunstmuseum Kronstadt zusammen mit dem Brukenthal Museum, der Evangelischen Kirche A.B. Kronstadt und dem Landeskonsistorium der Evangelischen Kirche A.B. veranstaltet, beeindruckt durch die Rekordzahl an dokumentierten Werken, die gründliche Auswahl der Ausstellungsstücke, so dass ein Überblick über das gesamte Werk geboten wird, über dessen Vielfalt, die durchlaufenen schöpferischen Etappen, und bietet zugleich einen Einblick in die „Werkstatt” von Friedrich Miess, in den vertrauten, inspirierenden Raum, in dem das Kunstwerk gestaltet wurde. Der vorliegende, mit viel Ausdauer erstellte Katalog beruht auf einer umfangreichen Dokumentation und stellt ein wissenschaftliches Begleitheft zur Ausstellung dar, wobei beide auch dank der Hilfsbereitschaft der Sammler, jener die Miess kannten und seiner Nachkommen möglich wurden.

excepționale, realizată prin perseverența și munca susținută a autorului și colaboratorilor săi, fiind posibil și datorită contribuției colecționarilor operei lui Miess, a celor care l-au cunoscut și a urmașilor lor.

NOTE

¹ „... sigur de vocația sa artistică și-a urmat cariera fără a se lăsa distras nici de îndoieli burgheze, nici de dorința de recunoaștere și glorie”. F. G., *Friedrich Mieß zum 80. Geburtstag*, în „Kronstädter Zeitung”, 98, nr. 188, 22 august 1934, p. 3.

² Ideea este enunțată în literatura de specialitate din perioada interbelică. Referitor la Friedrich Miess se exprimă în acest fel mai mulți „interpreți” ai operei sale, printre care, de pildă Viktor Roth. Viktor Roth, *Friedrich Mieß. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfest seiner Ausstellung*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt”, 59, nr. 17644, 7 februarie 1932, pp. 3-4.

³ Iulia Mesea, *Repere ale dialogului plastic cu geografia Țării Bârsei*, în „Brașovul și Țara Bârsei în Arta Românească” (catalog de expoziție), Brașov, 2012, pp. 22-24.

⁴ Sibiul reușise, la sfârșitul secolului al XVIII-lea să devină unul dintre principalele centre artistice ale Transilvaniei. Debutul acestei efervescente artistice se datorează în cea mai mare măsură, prezenței baronului Samuel von Brukenthal, guvernator al Transilvaniei, care a generat o atmosferă cultural artistică de inspirație austriacă, oferind Sibiului, printr-o acțiune cu valențe recuperatoare, șansa de a refuza poziția marginală pe care i-a impus-o plasarea la frontiera estică a Imperiului, făcându-l, printr-o sincronizare cu Europa, partener al *dialogului cu lumea*. Pentru dezvoltarea acestui subiect vezi: Iulia Mesea, *Muzeul Brukenthal. Modelul inițial și devenirea sa*, în „Analele Banatului”, Artă, serie nouă, vol. IV, Timișoara, 2002, pp. 393-412.

⁵ Într-un dialog imaginar cu Miess, Adolf Meschendörfer îi atribuie o mărturisire a crezului artistic: „Arta este îmbătăre cu muncă. Voi acolo jos munciți din nevoie și lăcomie, treacă de la mine, din datorie. Numai noi nu creăm pentru noi, opera noastră se înalță în chinuri pline de beatitudine fără scop spre înălțimi ca o floare regală spre lumină. Doar noi jelim când suntem sătui, doar noi flămânzim după foamea veșnică. (...)” Adolf Meschendörfer, *Friedrich Mieß zum 70. Geburtstag*, în „Kronstädter Zeitung”, 88, nr. 191, 21 august 1924, p. 1.

⁶ Iulia Mesea, *Tradiție și modernitate în arta transilvăneană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia”, anul XLVII, Cluj-Napoca, 2002, pp. 37-56.

⁷ „Friedrich Mieß a avut norocul să urmeze la München cursurile unei școli care, în strânsă legătură cu naturalismul francez, a acționat vitalizant și fertilizant: Școala Löfftz. Löfftz nu se rezuma la studiul strict al naturii ci trăia privirea în spațiu în mod artistic, transmitând această capacitate și elevilor săi. Astfel vedem cum deja în această perioadă Mieß ajunge un artist matur, studiile sale academice fiind documente ale unei simțiri artistice rafinate. Țăria și coincidența care definesc de regulă astfel de lucrări sunt depășite printr-o armonie fericită. Forma și culoarea sunt mânuite magistral, formând o unitate.” Eduard Morres, *Friedrich Mieß*, în „Kronstädter Zeitung”, 83, nr. 211,13 septembrie 1919, pp. 2-3.

⁸ Robert Wellmann, *Mein lieber Freund Miess! (Berlin am 25. August)*, în „Kronstädter Zeitung”, 98, nr. 198, 1 septembrie 1934, p. 3.

⁹ Otto Ott, *Friedrich Mieß*, în „Klingsor”, 1, septembrie 1924, nr. 6, p. 236.

¹⁰ Adolf Meschendörfer (coord.), *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre*, Brașov / Kronstadt, Zeidner / Hiemesch, 1930, p. 195.

¹¹ Manfred Wittstock, *Ein siebenbürgisches Künstlerheim in Cervara di*

ANMERKUNGEN

¹ „Als er (...) seine künstlerische Berufung erkannt hatte, da ließ er sich von seinem Ziel weder durch bürgerliche oder philiströse Bedenken, noch durch Ruhmsucht oder Geltungstrieb abbringen”. F. G., *Friedrich Mieß zum 80. Geburtstag*. In: Kronstädter Zeitung, 98, Nr. 188, 22. August 1934, S. 3.

² Dieser Gedanke entstammt der Fachliteratur der Zwischenkriegszeit. Auf Friedrich Miess bezogen, äußern sich mehrere „Interpreten” seines Schaffens in diesem Sinne, unter anderen Viktor Roth. Viktor Roth: *Friedrich Mieß. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfest seiner Ausstellung*. In: Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, 59, Nr. 17644, 7. Februar 1932, S. 3-4.

³ Iulia Mesea: *Repere ale dialogului plastic cu geografia Țării Bârsei*. In: Brașovul și Țara Bârsei în Arta Românească (Ausstellungskatalog), Kronstadt, 2012, S. 22-24.

⁴ Hermannstadt konnte zu Ende des 18. Jh.s eines der wichtigen Kunstzentren Siebenbürgens werden. Der Beginn dieser regen Kunsttätigkeit ist größtenteils dem Baron Samuel von Brukenthal, Gubernator von Siebenbürgen, zu verdanken, der eine Kunst- und Kulturtätigkeit österreichischer Prägung anregte und Hermannstadt die Gelegenheit bot, die von der Lage an der östlichen Grenze des Kaiserreichs bedingte Randposition abzulehnen und durch eine Gleichschaltung mit Europa zu einem Partner im *Dialog mit der Welt* aufzusteigen. Siehe mehr dazu bei: Iulia Mesea: *Muzeul Brukenthal. Modelul inițial și devenirea sa*. In: Analele Banatului, Artă, neue Reihe, Bd. IV, Temeswar, 2002, S. 393-412.

⁵ In einem imaginären Dialog mit Miess, schreibt ihm Adolf Meschendörfer folgendes Bekenntnis zu seiner Auffassung von Kunst zu: „Kunst ist Rausch der Arbeit. Ihr da unten, ihr schuftet aus Not und Habgier, meinewegen aus Pflicht. Doch wir allein schaffen nicht für uns, unser Werk wächst in seligen Qualen zwecklos zur Höhe wie eine königliche Blume dem Licht entgegen. Wir allein trauern, wenn wir satt sind, wir allein hungern nach ewigem Hunger.” Adolf Meschendörfer: *Friedrich Mieß zum 70. Geburtstag*. In: Kronstädter Zeitung, 88, Nr. 191, 21. August 1924, S. 1.

⁶ Iulia Mesea: *Tradiție și modernitate în arta transilvăneană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*. In: Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia, Jg. XLVII, Cluj-Napoca, 2002, S. 37-56.

⁷ „Friedrich Mieß hatte das Glück, in München eine Schule zu besuchen, die in engem Zusammenhang mit dem französischen Naturalismus in der Folge außerordentlich belebend und befruchtend gewirkt hat: die Schule Löfftz. Nicht nur auf strenges Naturstudium sah Löfftz, er empfand durchaus im räumlichen Sehen künstlerisch und hievon übertrug sich vieles auf die Schüler. So sehen wir Mieß schon in dieser Zeit zum fertigen Künstler heranreifen, seine Akademiestudien sind Dokumente feinsten künstlerischen Empfindens. Alle Härte und Zufälligkeit die solchen Arbeiten in der Regel anhaftet, erscheint von glücklicher Harmonie überwunden. Form und Farbe werden meisterlich gehandhabt, ergeben eine Einheit.” Eduard Morres: *Friedrich Mieß*. In: Kronstädter Zeitung, 83, Nr. 211,13. September 1919, S. 2-3.

⁸ Robert Wellmann: *Mein lieber Freund Miess! (Berlin am 25. August)*. In: Kronstädter Zeitung, 98, Nr. 198, 1. September 1934, S. 3.

⁹ Otto Ott: *Friedrich Mieß*. In: Klingsor, 1, September 1924, Nr. 6, S. 236.

¹⁰ Adolf Meschendörfer (Hrsg.): *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*. Kronstadt, Zeidner / Hiemesch, 1930, S. 195.

¹¹ Manfred Wittstock: *Ein siebenbürgisches Künstlerheim in Cervara di Roma*. In: Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde, Nr. 16, 1, 1993, S. 68-73.

¹² F. G.: *Friedrich Mieß zum 80. Geburtstag*. In: Kronstädter Zeitung, 98, Nr. 188, 22. August 1934, S. 3.

¹³ Diese Art der Bezugnahme auf die Zentren der Avantgarde der europäischen Kunst kann auch bei anderen Malschulen festgestellt werden, um ein „extremes” Beispiel zu nennen, bei der amerikanischen. H. Barbara Weinberg; Doreen Bolger; David Park Curry; unter Mitarbeit von N. Mishoe Brennecke: *American Impressionism and Realism. The Painting*

Roma, în „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde“, nr. 16, 1, 1993, pp. 68-73.

¹² F. G., *Friedrich Mieß zum 80. Geburtstag*, în „Kronstädter Zeitung“, 98, nr. 188, 22 august 1934, p. 3.

¹³ Acest mod de raportare la centrele de avangardă ale artei europene, poate fi identificat și în cadrul altor școli de pictură, de pildă, pentru a da un exemplu „extrem“, cea americană. H. Barbara Weinberg, Doreen Bolger, David Park Curry, with the assistance of N. Mishoe Brennecke, *American Impressionism and Realism. The Painting of Modern Life 1885 – 1915*, The Metropolitan Museum of Art, New York, 1995, pp. 25-30.

¹⁴ Iulia Mesea, *Peisagiști din sudul Transilvaniei între tradițional și modern – sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XX-lea*, Sibiu, 2011, pp. 199-205.

¹⁵ Lucrarea a fost reprodusă în revista *Die Karpathen*, III, Nr. 14, aprilie / April 1910 (2). Aflată în proprietatea Băncii de Economii, filiala Brașov, lucrarea a fost donată Muzeului Brukenthal în anul 1949 la desființarea acesteia.

¹⁶ Din aceeași categorie a portretelor strict de reprezentare fac parte și *Portretul lui Franz Obert* (P39), *Portretul lui Friedrich Ridely* (P34) și *Portretul lui Franz Herfurth* (P37), din colecția Bisericii Negre, *Portretul Împăratului Franz Josef*, datat (18)95, (P13), *Portretul lui Franz Hiemesch* (P23), din colecția Muzeului de Artă din Brașov etc., realizate printr-o sobrietate a mijloacelor tehnice și atitudinea obiectiv-detașată a artistului față de model. Din seria portretelor în care preocuparea se concentrează pe surprinderea expresiei face parte un *Portret de bărbat necunoscut* din colecția Muzeului Național Brukenthal (P19) sau *România* (P26), lucrare publicată în revista *Die Karpathen* în anul 1911. În *Portretul primarului Ernst Karl Schnell* (P68), figura se distinge cu claritate datorită contrastului cromatic. În fundal, înrămată, se află o lucrare cu imaginea Primăriei vechi din Brașov, marcând legătura personajului cu destinele orașului Brașov. Miess urmează în acest fel vechea modă a caracterizării modelului și printr-o serie de elemente auxiliare ce fac aluzie la personalitatea, meseria sau preocupările acestuia.

¹⁷ Carl Dörschlag, *Portretul directorului Traugott Binder*, ulei/pânză, 114,5 x 86,5 cm semnat stânga sus, negru diluat, monogramă împletită: CD, datat: (18)98, colecția Muzeului Brukenthal, nr. inv. 1486.

¹⁸ Robert Wellmann, *Portretul lui Hans Bergleiter*, ulei/pânză, 101 x 77 cm, semnat stânga jos, cu roșu închis: *Wellmann Rob.*, datat: 1931, colecția Muzeului Brukenthal, nr. inv. 1487.

¹⁹ Iulia Mesea, *op. cit.*, pp. 50-62.

²⁰ Iulia Mesea, *La 150 de ani de la nașterea pictorului Friedrich Miess*, în „*Friedrich Miess (1854-1935), expoziție aniversară*“ (catalog de expoziție), Muzeul de Artă Brașov, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, 2004, p. 12.

²¹ *Die Karpathen*, III, Nr. 6, decembrie / Dezember 1909 (2).

²² Făcând parte din ceea ce putem considera experimente, mai ales în privința compoziției, *Nud cu pălărie într-un interior* (P129) este o lucrare care obosește prin recuzita prea bogată, prin excesul de ornamente și aglomerarea compoziției. *Doi câini într-un interior* (P118) achiziționat în 1969 de Muzeul Brukenthal, în schimb, este o lucrare cu o lumină caldă și atmosferă de intimitate care mărturisește parcă despre nostalgia marii picturi animaliere franceze.

²³ *Friedrich Miess, der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt*, în „*Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*“, 60, Nr. 18404, 23 august 1934, p. 5.

²⁴ H. Barbara Weinberg, Doreen Bolger, David Park Curry, *op. cit.*, pp. 2-10, 134-140, 200-210.

²⁵ *Die Karpathen*, II, Nr. 8, ianuarie 1908 (2).

²⁶ Iulia Mesea, *op. cit.*, p. 11.

²⁷ Iulia Broju (Mesea), *Friedrich Miess, două peisaje din colecția Galeriei de Artă Brukenthal*, în „*Complexul Muzeal Sibiu*“, I, Sibiu, 1987, pp. 235-239.

²⁸ *Mitteilungen des Baron Brukenthalische Museum*, III, Hermannstadt (Sibiu), 1933, p. 38.

of Modern Life 1885 – 1915. The Metropolitan Museum of Art, New York, 1995, S. 25-30.

¹⁴ Iulia Mesea: *Peisagiști din sudul Transilvaniei între tradițional și modern – sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XX-lea*. Hermannstadt, 2011, S. 199-205.

¹⁵ Die Arbeit wurde in der Zeitschrift *Die Karpathen*, III, Nr. 14, April 1910 (2) reproduziert. Sie befand sich ursprünglich im Besitz der Kronstädter Zweigstelle der Kronstädter Allgemeine Sparkassa Bank und wurde bei deren Auflösung 1949 dem Brukenthal Museum geschenkt.

¹⁶ Zu derselben Kategorie streng repräsentativer Porträts gehören auch *Bildnis des Franz Obert* (P39), *Bildnis des Friedrich Ridely* (P34) und *Bildnis des Franz Herfurth* (P37), aus dem Bestand der Schwarzen Kirche, *Bildnis des Kaisers Franz Josef*, datiert (18)95, (P13), *Bildnis des Franz Hiemesch* (P23), aus dem Bestand des Kronstädter Kunstmuseums u.a., die mit nüchternen Mitteln und mit objektivem Abstand des Künstlers zum Modell erstellt wurden. Zu jenen Porträts, in denen es um das Erfassen des Ausdrucks geht, zählen das *Bildnis eines unbekanntes Mannes* aus dem Bestand des Brukenthal Nationalmuseums (P19) oder *Rumäne* (P26), veröffentlicht in der Zeitschrift *Die Karpathen* im Jahr 1911. In *Bildnis des Bürgermeisters Ernst Karl Schnell* (P68), hebt sich die Figur dank des farblichen Kontrastes klar ab. Im Hintergrund befindet sich eine gerahmte Ansicht des Alten Rathauses in Kronstadt, was den Bezug zwischen dem Dargestellten und den Geschichten der Stadt herstellt. Miess folgt damit der älteren Mode, ein Modell auch durch eine Reihe beigefügter Elemente zu charakterisieren, die seine Persönlichkeit, den Beruf oder seine Beschäftigungen anspielen.

¹⁷ Carl Dörschlag: *Bildnis des Direktors Traugott Binder*, Öl/Leinwand, 114,5 x 86,5 cm signiert links oben, verdünntes Schwarz, verschlungenes Monogramm: CD, datiert: (18)98, Sammlung Brukenthal Museum, Inv.nr. 1486.

¹⁸ Robert Wellmann: *Bildnis des Hans Bergleiter*, Öl/Leinwand, 101 x 77 cm, signiert links unten, mit dunkelrot: *Wellmann Rob.*, datiert: 1931, Sammlung Brukenthal Museum, Inv.nr. 1487.

¹⁹ Iulia Mesea, *a.a.O.*, S. 50-62.

²⁰ Iulia Mesea: *La 150 de ani de la nașterea pictorului Friedrich Miess*. In: *Friedrich Miess (1854-1935), expoziție aniversară*. (Ausstellungskatalog), Kunstmuseum Kronstadt, Brukenthal Nationalmuseum, Hermannstadt, 2004, S. 12.

²¹ *Die Karpathen*, III, Nr. 6, Dezember 1909 (2).

²² Wahrscheinlich Ergebnis einer Reihe von Versuchen kompositioneller Art ermüdet *Liegender Akt mit Hut in einem Interieur* (P129) durch den übertriebenen Einsatz von Requisiten, den Exzess an Ornamenten und die überladene Komposition. *Zwei Hunde in einem Interieur* (P118) 1969 vom Brukenthal Museum angekauft, ist ein Bild mit warmem Licht und einer Atmosphäre der Vertrautheit, die wohl von der Nostalgie der großen französischen Darstellungen von Tieren in der Malerei zeugt.

²³ *Friedrich Miess, der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt*. In: *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, 60, Nr. 18404, 23. August 1934, S. 5.

²⁴ H. Barbara Weinberg, Doreen Bolger, David Park Curry, *a.a.O.*, S. 2-10, 134-140, 200-210.

²⁵ *Die Karpathen*, II, Nr. 8, Januar 1908 (2).

²⁶ Iulia Mesea, *a.a.O.*, S. 11.

²⁷ Iulia Broju (Mesea): *Friedrich Miess, două peisaje din colecția Galeriei de Artă Brukenthal*. In: *Complexul Muzeal Sibiu*, I, Sibiu/Hermannstadt, 1987, S. 235-239.

²⁸ *Mitteilungen des Baron Brukenthalischen Museums*, III, Hermannstadt (Sibiu), 1933, S. 38.

²⁹ *Studien von der Kunstausstellung II*. In: *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, XXXII, Nr. 9625, 19. August 1905, S. 1-3.

³⁰ Ernst Kühlbrandt: *Kunstausstellung in Kronstadt*. In: *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, XXXII, Nr. 9644, 11. September 1905, S. 2-3.

³¹ *Die Ausstellung*. In: *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, XXXII, Nr. 9607, 29. Juli 1905, S. 1-2.

²⁹ *Studien von der Kunstausstellung II*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“, XXXII, Nr. 9625, 19 august 1905, pp. 1-3.

³⁰ Ernst Kühlbrandt, *Kunstausstellung in Kronstadt*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“, XXXII, nr. 9644, 11 septembrie 1905, pp. 2-3.

³¹ *Die Ausstellung*, în „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“, XXXII, nr. 9607, 29 iulie 1905, p. 1-2.

³² R. Porsche: *Die internationale Winterausstellung in der Kunsthalle zu Budapest*. In: *Die Karpathen*, XI, 1908-1909, S. 333-335; R. Porsche: *Die Internationale Ausstellung von Aquarellen, Pastellen und graphischen Werken*. In: *Die Karpathen*, XIV, 1909, S. 428; *Winterausstellung in Budapest*. In: *Die Karpathen*, VII, 1909-1910, S. 220; R. Porsche: *Die Frühlingsausstellung in der Kunsthalle in Budapest*. In: *Die Karpathen*, XVIII, 1909, S. 536-538; o.A.: *Die unlängst geschlossene Budapester Winterausstellung*. In: *Die Karpathen*, IX, 1910-1911, S. 287.

³³ *Katalog der Grossen Berliner Kunstausstellung 1910*, F. Bruckmann A-G, Berlin, 1910, pp. 81, 95, 134.

³⁴ Iulia Mesea, *Tradiție și modernitate...*; Eadem, *La 150 de ani ...*, p. 16.

³⁵ *Friedrich Miess, der Nestor ...*

³⁶ Ultima lucrare din creația lui Friedrich Miess apărută pe piața de artă, a fost vândută la cea mai prestigioasă casă de licitație din România. *Coronița cu flori* (**P94** și **il. p. 37**) a fost evaluată la prețul de pornire de 20.000 euro, alături de tablouri ale unora dintre artiștii cu cele mai bune cote pe piața din România. La aceeași licitație au fost propuse lucrări de Nicolae Tonitza și Corneliu Baba. *Cap de copil*, de Nicolae Tonitza a avut prețul de pornire de 18.000 euro, iar *Spaima* de Corneliu Baba, 18.000 euro.

³² R. Porsche: *Die internationale Winterausstellung in der Kunsthalle zu Budapest*. In: *Die Karpathen*, XI, 1908-1909, S. 333-335; R. Porsche: *Die Internationale Ausstellung von Aquarellen, Pastellen und graphischen Werken*. In: *Die Karpathen*, XIV, 1909, S. 428; *Winterausstellung in Budapest*. In: *Die Karpathen*, VII, 1909-1910, S. 220; R. Porsche: *Die Frühlingsausstellung in der Kunsthalle in Budapest*. In: *Die Karpathen*, XVIII, 1909, S. 536-538; o.A.: *Die unlängst geschlossene Budapester Winterausstellung*. In: *Die Karpathen*, IX, 1910-1911, S. 287.

³³ *Katalog der Großen Berliner Kunstausstellung 1910*, F. Bruckmann A-G, Berlin, 1910, S. 81, 95, 134.

³⁴ Iulia Mesea: *Tradiție și modernitate...*; Ebenso, *La 150 de ani ...*, S. 16.

³⁵ *Friedrich Miess, der Nestor ...*

³⁶ Das letzte auf dem Kunstmarkt aufgetauchte Werk von Friedrich Miess, wurde durch das renommierteste Auktionshaus in Rumänien verkauft. Für *Das Blumenkränzchen* (**P94** und **Abb. S. 37**) wurde ein Schätzpreis von 20.000 Euro festgelegt, es wurde zusammen mit den Bildern von einigen der Künstler angeboten, die auf dem rumänischen Kunstmarkt am höchsten geschätzt werden. Bei derselben Auktion wurden Werke von Nicolae Tonitza und Corneliu Baba angeboten. *Kinderkopf*, von Nicolae Tonitza hatte einen Schätzpreis von 18.000 Euro, *Die Furcht* von Corneliu Baba ebenfalls 18.000 Euro.

Friedrich Miess despre creatia sa / Friedrich Miess über sein Schaffen

Am trecut prin școala naturalistă (Loefftz), apoi am ajuns în Italia, unde am studiat arta clasică și renașcentistă; totodată am încercat, asemenea lui Wellmann, să ating forma riguroasă prin gradația fină a culorii. Întors în patrie, am găsit o cale proprie spre următorul țel: natura îmi este model, atât în ceea ce privește culoarea cât și armonia care domnește mereu în natură. Trebuie doar s-o găsim. Culoarele mele au devenit mai proaspete, formele mai simple, iar preocuparea mea principală vizează seninătatea picturii, adică posibilitatea de a reda fiecare nuanță în parte în cea mai mare armonie posibilă. Cu cât e mai senin tabloul, cu atât mai mare este opera de artă. Chiar dacă rămân la punctul meu de vedere, că natura și ceea ce este organic trebuie neapărat să servească drept model, preiau, totuși, și din arta modernă (impresionism) ceea ce mi se pare bun, de exemplu culorile mai proaspete. Pensulația însă rămâne întotdeauna doar un mijloc, niciodată nu trebuie să devină scop. Marii maeștri olandezi îmi sunt modele. În desene caut să accentuez ceea ce este organic, individualul și nu tipicul.

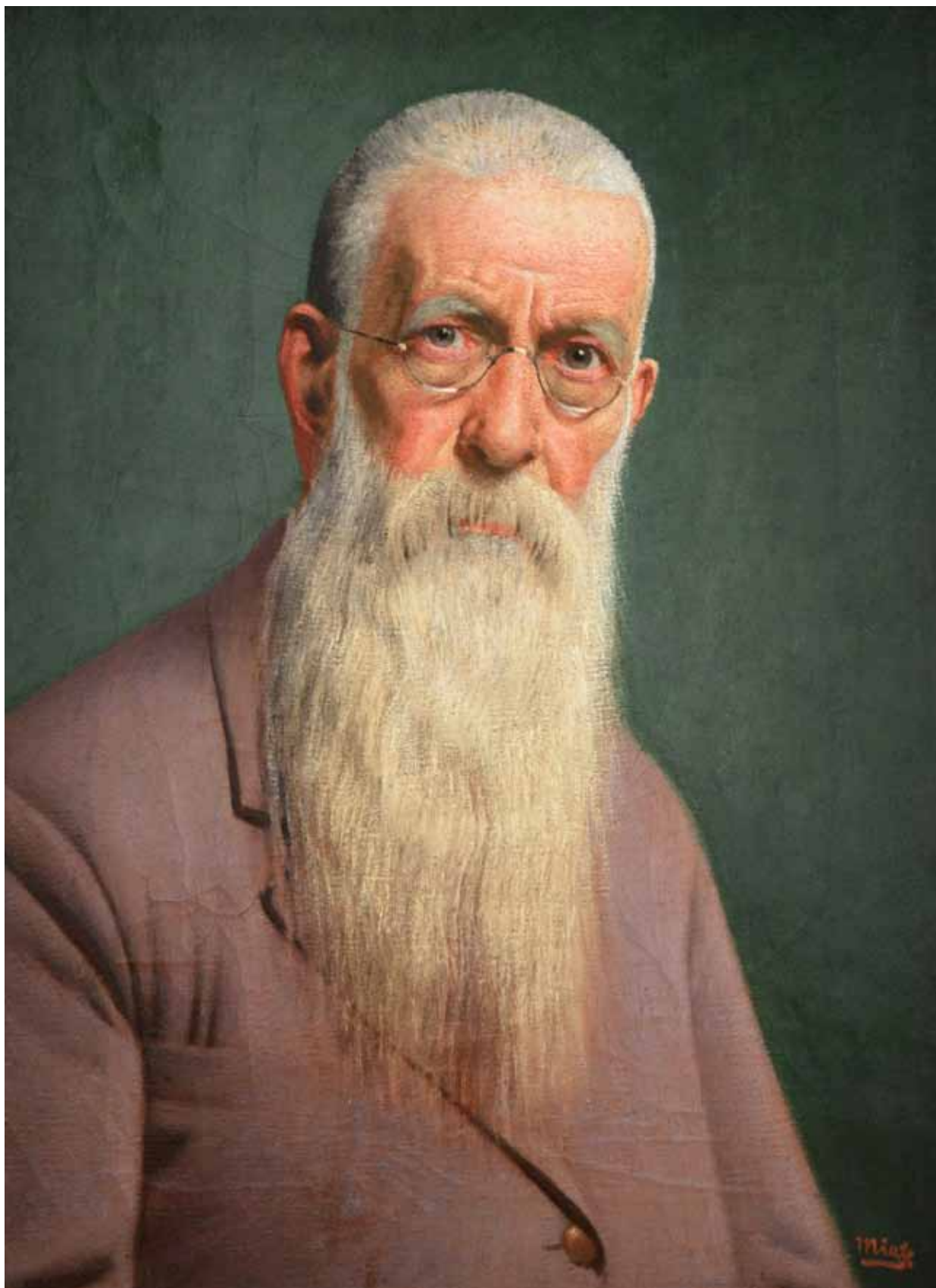
Ich habe die naturalistische Schule mitgemacht (Loefftz), dann kam ich nach Italien und setzte mich hier mit der antiken Kunst und mit der Renaissance auseinander; gleichzeitig aber bemühte ich mich, ähnlich wie Wellmann, die strenge Form durch feine Abtönung der Farbe zu erreichen. In die Heimat zurückgekehrt, fand ich jetzt einen eigenen Weg zu folgendem Ziel: die Natur ist mir das Vorbild, auch in der Farbe und in der Harmonie, die immer in der Natur steckt. Wir müssen sie bloß finden. Meine Farbe wurde jetzt frischer, die Form einfacher und zur Hauptsache wurde mir die Ruhe des Bildes, d.h. die Möglichkeit, die einzelnen Töne zu einander in größter Harmonie wiederzugeben. Je größer die Ruhe im Bilde, umso größer das Kunstwerk. Wenn ich auch auf meinem alten Standpunkt beharre, dass die Natur und das Organische unbedingt Muster und Vorbild sind, nehme ich mir doch auch aus der modernen Kunst (Impressionismus), alles, was mir gut dünkt, z.B. die frischere Farbe. Die Pinselführung bleibt aber immer nur Mittel und darf nie Zweck werden. Die großen holländischen Maler sind mir Vorbilder. Bei der Zeichnung suche ich das Organische zu betonen, das Individuum und nicht den Typ.

Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930

Concepția mea despre misiunea picturii este următoarea: **„Să se redea cât mai exact ipostazele naturii ca formă și culoare.”** Sunt conștient că acest lucru nu poate fi realizat niciodată pe deplin. Formatele mari trebuie să fie în orice caz stilizate, adică simplificate. În ce măsură va trebui să se întâmple acest lucru, trebuie stabilit de fiecare artist în parte. Toate operele care nu corespund acestor reguli de bază și se îndepărtează prea mult de natură, mă lasă reci.

Meine Auffassung über die Aufgabe der Malerei ist folgende: **„Die Erscheinungen der Natur in Form und Farbe möglichst genau wiederzugeben.“** Daß man dies vollkommen nie erreichen kann, ist mir schon bewußt. Große Formate müssen auf alle Fälle stilisiert, d.h. vereinfacht werden. In wie weit dieses geschehen muß, das muß jeder Künstler selbst herausfinden. Alle Werke die diesen Grundlinien nicht entsprechen u. von der Natur sich zu weit entfernen, lassen mich kalt.

*Scrisoarea lui Friedrich Miess către Viktor Roth, Brașov /
Brief von Friedrich Miess an Viktor Roth,
Kronstadt, 11 februarie / Februar 1928
(Arhiva artiștilor plastici și meșteșugarilor artiști sași,
secția Sibiu – custode onorific Manfred Wittstock) /
Archiv der bildenden Künstler und Kunsthandwerker,
Sektion Hermannstadt - Ehrenkustos Manfred Wittstock)*

Autoportret / Selbstbildnis
Cca. / um 1913 (P31)

Atelierul lui Miess - mărturii / Das Atelier von Miess - Zeugnisse

Acolo unde casele se cațără din orașul nostru îngust, înconjurat de munți de parcă locuitorii săi ar fugi de seriozitatea apăsătoare a orașului din vale spre acea înălțime liberă, de unde privirea ochiului însetat de depărtări plutește peste câmpia colorată și liberă, îndestulând-o cu imagini pline de aer, cer și depărtări albastre, acolo se află o casă în contrast clar cu vecinătatea sa. Serioasă, plină de taine, ea se ridică din dezordinea veselă a caselor mici și prietenoase aproape ca o Casă a Domnului. Și chiar este un fel de Casă a Domnului; ea este un templu închinat artei.

Când fugeam de oraș, de agitația sa gălăgioasă, când fugeam de activitatea monotonă ce îneca sufletul, pe drumul meu treceam adesea pe lângă acea clădire, al cărei interior doream să-l cunosc cu atât mai mult cu cât părea să se ascundă cu grijă de lumea de afară. Interesul meu se îndrepta dintotdeauna spre ceea ce nu este la îndemâna oricui, spre ceea ce iese în evidență din marea masă, separându-se de aceasta conștient de valoarea sa. Ceea ce se sustrăgea acolo privirilor profane ale curioșilor trebuia să fie o lume aparte, căci doar o astfel de lume fuge de lumea cea mare și a putea arunca o privire într-înșa îți îmbogățește propria ta lume. Dorința de a cunoaște această lume era atât de puternică, încât la un moment dat, cu riscul de a fi considerat un intrus, i-am cerut permisiunea domnului cu barba gri și lungă și ochii cercetători și pătrunzători să mă primească în atelierul său.

Casa artistului / Das Haus des Künstlers

Burghals Nr. 12 (astăzi / heute Constantin Dobrogeanu Gherea, Nr. 20)

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (1900-1914)

© (FDMEB), Inv. Nr. 4969

Dort, wo die Häuser aus unserer engen, bergumfriedeten Stadt zu jener freien Höhe hinaufklettern, als flüchteten ihre Bewohner den drückenden Ernst der Thalstadt und von welcher der Blick des weitendurstigen Auges trunken über die bunte, freie Ebene schwebt, es sättigend mit Bildern voll Luft, Himmel und blauen Fernen, steht ein Haus in auffallendem Gegensatz zu seiner Umgebung. Ernst, geheimnisvoll, fast wie ein Gotteshaus erhebt es sich aus dem fröhlichen Durcheinander der kleinen, freundlichen Häuser. Und eine Art Gotteshaus ist es auch; es ist ein der Kunst geweihter Tempel.

Auf der Flucht von der Stadt und ihrem lärmenden Treiben, auf der Flucht vor der alles seelische erstickenden, eintönigen Geschäftigkeit, führte mich der Weg oft an jenem Gebäude vorüber, dessen Inneres kennenzulernen ich mich umso mehr sehnte, als es sich vor der Außenwelt sorgsam zu verbergen schien. Was nicht auf der Straße liegt, was sich, seines Wertes bewußt, absondert vom großen Haufen, war ja seit jeher der Gegenstand meines besonderen Interesses, und was sich dort den profanen Blicken Neugieriger entzieht, musste eine eigene Welt sein, nur eine solche flieht die große und einen Blick in diese tun zu dürfen, heißt seine eigene bereichern. Der Drang, diese Welt kennenzulernen, war so mächtig, daß ich endlich, auch auf die Gefahr als Zudringling zu gelten, den Herrn mit dem langen, grauen Bart und den scharfblickenden, prüfenden Augen um die Erlaubnis eines Besuches seines Ateliers bat.

În vizită la maestrul Miess / Ein Besuch bei Meister Mieß
(Kronstädter Zeitung, 67, Nr. 287, 12 decembrie / Dezember 1903)

Iar cine a avut șansa să-l viziteze pe maestru în locuința sa, în sanctuarul său de pe strada abruptă de la periferia Brașovului, numită Curmătură, nu va uita niciodată clipele petrecute acolo și va deveni un admirator fidel al maestrului nostru drag.

Într-o zi sumbră de iarnă am avut și eu parte de acest noroc. Afară era frig și umezeală, când cădeau firicele fine de ploaie, când mici fulgi de nea oboșiți, doar ca să dispară într-o clipă, - o vreme mohorâtă, deprimantă. Veneam la maestru cu o rugămintă, o solicitare din partea unei cunoștințe. M-a primit în atelierul său, iar, după ce am transmis mesajul, n-am plecat, ci am rămas fascinat de ceea ce vedeam în jurul meu. Pe lângă o serie de alte lucrări, m-au fascinat mai ales peisaje ale frumoaselor meleaguri natale ale maestrului consacrat, peisaje pline de farmec cum numai Miess ni le poate oferi. Ai impresia că te plimbi tu însuși pe acele dealuri care împrejmuesc Țara Bârsei la nord și nordvest, privirea plimbându-se de-a lungul câmpiei largi până ce într-un final se lovește de pe piscurile deseori înzăpezite ale munților uriași, totul fiind inundat de lumina soarelui și pătruns de adierea subtilă, ce se desprinde din glia feciorelnică în care plugul și-a tăiat brazdele, sau de mirosul florilor primăvăratice, ori de strălucirea verii. Natură și soare, sentimentul teluricului și adevărul vieții, un cuget temperat care își vede împlinirea în munca pură, o voință care se supune, plină de înțelegere, voinței atotputernice a Creatorului nostru și pentru care arta supremă este să ne înfățișeze toată splendoarea ce ne-a fost dăruită, așa cum e ea în adevăr, așa cum o vede fiecare ființă neprihănită, bucurându-se de ea.

Und wem es einmal vergönnt war, den Meister in seiner Behausung, in seinem Heiligtum auf der steilen Bergstraße in Kronstadt, Burghals genannt, zu besuchen, dem wird die Stunde unvergesslich bleiben, der wird zu einem getreuen Jünger und Verehrer des lieben Meisters.

An einem unfreundlichen Wintertag war mir dieses Glück beschieden. Draußen war es kühl und feucht, bald ging feiner Regen nieder, bald sanken kleine Schneeflocken müde zur Erde um dort sogleich zu verschwinden, ein trostloses

Model în atelier / Modell im Atelier

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (1900-1914)
© (AAPMASSB)

**Aspect din atelierul artistului /
Ansicht aus dem Atelier des Künstlers**

Fotografie de / Foto von Friedrich Miess (1900-1914)
© (AAPMASSB)

Wetter, unfreundlich und niederdrückend. Ich kam zum Meister, um eine Bitte, einen Auftrag eines Bekannten auszurichten. Er empfing mich in seinem Atelier und nachdem ich meinen Auftrag ausgerichtet hatte, ging ich nicht, sondern war gebannt von dem Anblick, der sich meinen Augen darbot. Neben einer Reihe anderer Arbeiten, waren es besonders Landschaften der schönen engeren Heimat unseres Altmeisters, die das Auge des Betrachters fesselten, Landschaften erfüllt von dem Reiz der Bilder, wie sie uns eben nur Mieß zu geben mag. Man glaubte, selbst auf den Hügeln zu wandeln, die das Burzenland im Norden und Nordwesten abschließen und den Blick über die weite Ebene schweifen zu lassen bis hinüber zu den oft schneebedeckten Gipfeln der Bergriesen, die den Sehkreis abschließen. Alles überflossen von gleißendem Sonnenlicht, erfüllt von dem unsagbar schönen, zitterigen Hauch einer Luft, die erfüllt ist von dem jungfräulichen Ackerboden, in den der Pflug seine Furchen gegraben hat, oder dem Hauch der Blüten des Frühlings, oder dem Gleißeln, wie es uns der Sommer bringt. Natur und Sonne, Erdverbundenheit und Lebenswahrheit, ein ausgeglichenes Gemüt, das im reinen Schaffen seine Erfüllung sieht, ein Wille der sich verstehend dem Willen der Allmacht unseres Schöpfers unterordnet, der seine höchste Kunst darin sieht, all die Pracht, die uns beschert worden ist, uns zu vermitteln, wie sie wirklich ist, wie sie jedes unverdorrene Gemüt sieht und sich ihrer freut.

**Friedrich Miess, Nestorul pictorilor sași din Transilvania – la 80 de ani /
Friedrich Mieß, der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt
(Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, 60, Nr. 18404, 23 august / August 1934)**

Friedrich Miess - mărturii / Friedrich Miess - Zeugnisse

Îl cunosc pe Friedrich Miess de 35 de ani și m-am mirat la fiecare întâlnire a noastră cum în adâncul firii sale a rămas mereu același. Ca om și ca artist. Pentru că ambele se întrepătrund. Nu prea mai avem pe altcineva printre noi care să-și fi urmat drumul atât de consecvent, atât de puțin influențat de concepțiile și părerile celor din jur, atât de neatins de evenimente, chiar catastrofe, cum a făcut-o acest artist. Disputa între Verzi și Negri ne scindează poporul – el pictează. Războiul Mondial cuprinde vechea Europă în flăcări – el pictează. Adoptarea Rezoluției de aderare de la Mediaș pune comunitatea noastră în fața unei decizii politice foarte grele – el pictează. Criza economică actuală distruge instituții și existențe – el pictează. O asemenea poziție față de lume și oameni și-o poate permite numai un om pe deplin independent. N-a fost niciodată sfâșiat de dor, cuprins de vanitate, niciodată însetat de lauda și recunoașterea mulțimii. Întotdeauna interiorizat, afirmă totuși viața în cel mai bun și sacru sens, simte bucuria de a trăi chiar dacă s-a retras de bună voie și cu demnitate în sihăstrie. Trebuie remarcat faptul că Friedrich Miess n-a nutrit niciodată dorința de a-și exercita arta în lumea mare, într-un centru al evoluțiilor mărețe, pentru a fi impulsionat și totodată mai cunoscut. Desigur, și sufletul lui a căutat tărâmul grecilor, dar l-a căutat la umbra Tâmpei, în interiorul zidurilor Brașovului, orașul său natal. În zilele noastre este la modă ca mediul de proveniență, mediul înconjurător, patria, etnia sau rasa să fie considerate criterii de caracterizare a personalităților marcante. În cazul lui Miess acest procedeu este foarte indicat. Pentru că el este brașovean pursânge. În niciun alt oraș din Transilvania, darămite în alt loc din lume, Miess n-ar fi devenit ceea ce este acum. N-a fost niciodată sfâșiat de dor, cuprins de vanitate, niciodată însetat de lauda și recunoașterea mulțimii. Întotdeauna interiorizat, afirmă totuși viața în cel mai bun și sacru sens, simte bucuria de a trăi chiar dacă s-a retras de bună voie și cu demnitate în sihăstrie. (...)

Cu Miess era de parcă s-ar fi închis ecluzele, ori de câte ori venea vorba despre crezul său artistic. Și asta pentru că arta înseamnă pentru el, faptă, viață. A vorbi mult, a reflecta îndelung pentru el nu are aproape nicio valoare. În schimb a te apropia de obiecte, de oameni și a-i surprinde în unicitatea apariției lor, cu o autenticitate convingătoare și un realism lipsit de măgulire sau alterare, redându-i cu mijloacele totuși imperfecte ale picturii sau desenului, adică a înfrânge vremelnicia și a transpune în veșnicie ceea ce este trecător, aceasta e esența artei pictorului nostru Friedrich Miess.

Ich kenne Friedrich Mieß seit 35 Jahren und habe immer wieder gestaunt, wie er der innerlich Unwandelbare geblieben ist. Als Mensch und als Künstler. Denn beides hängt untrennbar miteinander zusammen. Wir haben kaum einen zweiten Menschen unter uns, der mit einer solchen Konsequenz und einer solchen Unbekümmertheit um Ansichten und Anschauungen seiner Mitmenschen und mit einer solchen Unberührtheit von Ereignissen, ja selbst von Katastrophen seinen Weg gegangen wäre, wie dieser Künstler. Um ihn her erregte die Auseinandersetzung zwischen Grünen und Schwarzen unser Volk – er malte. Der Weltkrieg stürzte den alten Erdteil in flammenden Donner – er malte. Die Mediascher Anschlußerklärung stellte unsere Gemeinschaft politisch vor die folgenschwere Entscheidung – er malte. Die augenblickliche Wirtschaftskrise zerschlägt Institutionen und Existenzen – er malt. Eine solche Stellung zu der Welt und zu den Menschen aber kann nur ein Mann einnehmen, der in sich selbst sein volles Genügen findet. Er war niemals von Sehnsüchten zerrissen, niemals von Eitelkeiten gepeinigt, niemals nach Lob und Anerkennung der Menge durstig. Immer in sich gekehrt u. doch in bestem u. heiligstem Sinn lebensbejahend, daseinsfreudig trotz seines freiwillig gewählten und in Würde getragenen Einsiedlertums. Es muß doch auffallen, daß Friedrich Mieß niemals das Verlangen gehabt und genährt hat, in der großen Welt an irgend einem Mittelpunkt gewaltiger Entwicklungen seiner Kunst zu dienen und sich selbst dadurch zu größerer Geltung und zu weiterer Entfaltung zu bringen. Gewiß, auch er suchte das Land der Griechen mit der Seele, aber er suchte es im Schatten der Zinne, innerhalb der Mauern und in den Winkeln Kronstadts, seiner Vaterstadt. Es ist heutzutage beliebt, markante Persönlichkeiten aus dem sogenannten Milieu, aus der Umgebung, aus Heimat, Volkstum und Rasse zu deuten. Bei Mieß ist das unbedingt berechtigt. Denn er ist Kronstädter vom Scheitel bis zur Sohle. In keiner anderen Stadt Siebenbürgens, geschweige denn an einem anderen Orte der Welt, wäre Mieß das geworden, was er tatsächlich ist. (...)

Bei Mieß ist es, als ob er die Schleusentore schlosse, so oft man auf sein künstlerisches Glaubensbekenntnis zu sprechen kommt. Und das daher, weil für ihn alle Kunst Tat und Leben bedeutet. Viel Reden, viel Meditieren, zählt für ihn wenig oder gar nichts. Aber an die Dinge, an die Menschen heranzutreten und sie in der Einmaligkeit ihrer Erscheinung mit der größten Lebenstreue und mit der eindringlichsten Wahrhaftigkeit ohne Schmeichelei, ohne Umbildung zu erfassen, und mit den immerhin nur unvollkommenen Mitteln zeichnerischer und malerischer Darstellung festzuhalten, d.h. der Vergänglichkeit ihren Stachel zu nehmen und das Sterbliche in die Ewigkeit zu entrücken, das ist das Wesen in der Kunst unseres Friedrich Mieß.

Viktor Roth

Friedrich Miess. Discursul unui prieten la vernisajul expoziției artistului

Friedrich Mieß. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfeier seiner Ausstellung

(Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, 59, Nr. 17644, 7 februarie / Februar 1932)

Independent și retras, pe tot parcursul vieții nu s-a lăsat impresionat de „curențe“ artistice, ci i-a fost de ajuns să învețe, să lucreze și să ajungă la o măiestrie care depășește latura meșteșugărească, tehnică, materială în așa măsură încât, la apogeul activității sale, putem vorbi într-adevăr de artă. Ușor, aproape neremarcată și involuntară, apare spiritualizarea. Un astfel de maestru nu trebuie să fie poet, nu trebuie să enunțe: Sunt impresionist sau expresionist, compun într-un fel sau altul, pictez evenimente istorice, soartă, drame, etc., un demon mă-ndeamnă să provoc, să agit, să înduișez sau să înalț.

Nu, îi ajunge să lucreze în limita posibilităților oferite de natură, să le folosească din plin, netulburat de mulțimea lucrurilor care se ivesc într-o viață de om pentru a perturba calea creației pure. Un bărbat, un maestru, în fine un artist, fidel ființei moștenite, fără abateri de la calea sa - acesta a fost Friedrich Miess. (...)

Din temelie solidă a vieții sale făcea parte respectul profund față de calificarea profesională, față de exigența de a se impune mai întâi prin măiestrie meșteșugărească înainte de a ajunge în punctul din care poți permite lumii să te numească într-adevăr un artist. Pe baza acestor considerente - fie că au fost conștientizate sau l-au influențat în mod inconștient - a ales și a parcurs calea spinoasă spre artă. Astfel a devenit un model, iar viața lui un îndemn la onestitate față de tine însuși și dovada faptului că înaintea succesului zeii au pus sudoarea.

Selbständig und herb Zeit seines Lebens, haben ihn „Richtungen“ in der Kunst nicht beeinflusst, es hat ihm genügt, zu lernen, zu arbeiten und schließlich wirklich etwas zu können und zwar im Sinne von Meisterschaft, die das Handwerkliche, das Technische, das Materielle soweit überwindet, daß man auf dem Höhepunkt dieser Tätigkeit billig und gerecht von Kunst sprechen kann. Da stellt sich dann die Vergeistigung sacht, unmerklich fast und ungewollt ein. Ein solcher Meister muß kein Dichter sein, er muß nicht von sich sagen: Ich bin Impressionist oder Expressionist, ich komponiere so oder so, ich male Historie, Schicksal, Dramen usw., mich treibt ein Dämon, aufzureizen und Erregung zu schaffen, zu rühren oder zu erheben.

Nein, ihm genügt es, zu arbeiten im Rahmen der Fähigkeiten, die ihm von der Natur gegeben sind, mit diesem Pfunde zu wuchern, unbeirrt von der Vielheit dessen, das sich an ein langes Leben herandrängt, in der Absicht, die Bahn reinen Wirkens zu durchkreuzen. Ein Mann, ein Meister, ein Künstler schließlich, der seinem ererbten Wesen treu geblieben ist, an dem keine Seitensprünge festzustellen sind, war Friedrich Mieß. (...)

In den gefestigten Grundlagen seines Lebens lag die hohe Achtung vor dem Können, vor der Forderung, daß man es zunächst handwerklich zu einer Meisterschaft bringen muß, um endlich so weit zu gelangen, daß man sich Künstler nennen lassen darf. Er hat in der Erkenntnis – mag sie bewußt hervorgetreten oder unbewußt in ihm gewirkt haben – diesen langen und schwierigen Weg zur Kunst gewählt und bezwungen. So ist er ein Beispiel und eine Mahnung zur Ehrlichkeit gegen sich selbst geworden und ein Beleg dafür, daß vor den Erfolg die Götter den Schweiß gesetzt haben.

Viktor Kloess, *Friedrich Mieß* †

(Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, 59, Nr. 18638, 5 iunie / Juni 1935)

Peisaj din Brașov / Ansicht aus Kronstadt
1918-1935 ? (P96)

Pictorul stă în fotoliul său și privește soarele care apune.

Mâine se împlinesc 70 de ani! Ciudat...

De decenii îl văd de la această fereastră cum dispare, cum se îneacă în sânge schimbând toate culorile, întotdeauna altfel, întotdeauna nou. Oare avem dreptul să sugerăm această stingere incomprehensibilă pe un petec de pânză? Oare apusul meu de soare este și apusul tău de soare? Oare soarele apune cu adevărat – ce copilărie, ce ridicol!

Mâine împlinesc 70 de ani! Ei și, sunt pregătit să răspund la orice întrebare!

Acolo, la poalele dealului meu mișună și sapă tunele. Cârțițe, hamsteri – nu, să lăsăm deoparte cuvintele urâte. Astăzi este sărbătoare.

Veniți, amintiri!

Acolo jos în frumoasa și vechea uliță a funarilor (Str. Castelului), în grădina care urcă până la zidul orașului sunt îngropați anii copilăriei. Acolo un nuc secular stă mărturie pentru sute de vise colorate din copilărie. Școala – oare am frecventat cândva școala? Un magazin de pielărie, ucenic, curier. Într-o zi izbucnirea. Luptă, ceartă urâtă, brațe ca de polipi, explozie: Ați auzit, tânărul Miess vrea să devină **pictor**! Vecine, o noutate: tânărul Miess... Pst, tanti Resi, am aflat din sursa cea mai sigură: A luat-o pe arătură. Săraca mamă... Dar eu **am ajuns** la München. Un întreg oraș râdea în urma mea. Amintiri șterse cu sudoare. Căci acum trebuia să deschid ochii! Aici guvernează alte etaloane.

O dulce, dulce timp al primei uceniciei de artist... Dacă închid ochii mai simt (sau doar visez?) o mireasmă slabă. Pinacoteca, galeria Schack, palatul de sticlă – din toate părțile se adună fapte, fapte de eroism, realizare se adaugă la realizare. Gloria artistului, singura nemurire! Prin secole lucesc mândrele nume – și eu, și eu! Ochii uimiți, acești ochi fericiți nu se mai pot opri: ei ating, mângăie, pornesc mai departe – și eu, și eu!

Apoi lovitura de teatru. Scrisoarea de la Brașov: Termină, nu mai sunt bani! Vinde iarăși tălpi pentru cizme! Am stat din nou în magazin cu lacrimi de sânge, un eșuat aruncat la mal; cu lacrimi de sânge am înghițit sute de întrebări și batjocura. Și totuși nu m-am predat, am rezistat în gaura mea și am așteptat tremurând ca un răufăcător periculos ziua în care se întoarce cheia în broască să ies fericit – împleticindu-mă spre lumină și libertate.

Și a venit acea zi.

Voi tineri pictori sași de astăzi, nu uitați: Eu am fost primul! Nici unul dintre voi nu a trăit ceva asemănător. Și vouă, cetățeni ai Brașovului, vă mulțumesc astăzi, căci m-ați călit în acest timp și l-ați întărit pe tânărul, tatonând nesigur așa de bine încât, nu s-a mai abătut de la drumul său.

Arta este îmbătare cu muncă. Voi acolo jos munciți din nevoie și lăcomie, treacă de la mine, din datorie. Numai noi nu creăm pentru noi, opera noastră se înalță în chinuri pline de beatitudine fără scop spre înălțimi ca o floare regală spre lumină. Doar noi jelim când suntem sătui, doar noi flămânzim după foamea veșnică.

Ca o Satană m-am aruncat în muncă uitând mâncarea și somnul și timpul și lumea. Florile pe care le-am găsit pe drumul meu în spumoasele petreceri ale artiștilor sau pe argintia Via Appia sub cerul italian surâzător, medalia de aur (o, inimă, ce tare bateai!) uite, omule, cum arată astăzi viața mea: iată atelierul pustiu, patul mizerabil, resturile de mâncare, mâinile pline de bătăături. Nu am nici soție, nici copil, nicicând la pieptul meu nu a bătut o inimă tânără. Ca uriașul Rübezahl cobor spre oameni, un oaspete neobișnuit.

Și totuși. Astăzi vreau să mulțumesc. Mulțumesc ție, tu soare mare și dumnezeiesc, pentru că m-ai adăpat cu lumină cu mult mai risipitor decât pe mii și mii de alți oameni; ție, pământ veșnic fertil că mi-ai dezvăluit mie, dintre mii și mii de orbi zilnic minunile tale. Doar pentru mine se ridică soarele și coboară noaptea; doar pentru mine în fiecare noapte înfloresc milioane de trandafiri argintii; doar pentru mine lumina și întunericul de secole se aruncă în luptă veșnică pentru fiecare baltă pe stradă, pentru mine cade ploaia aurie pe fiecare colț al pânzei de păianjen și întunericul aspiră victimele mute.

Cine numără bătăliile, cine tragediile pe care le-a văzut acest ochi muritor? Și apoi culoarea...!

Voi sărmanilor, care nu ați trăit niciodată, ce binecuvântată mi-a fost fiecare oră, fiecare zi a fost o sărbătoare!

Căci am văzut **Frumusețea**, voi oameni acolo jos, **frumusețea nemărginită, nemăsurată, șaptezeci de ani lungi, binecuvântați.**

Friedrich Miess în atelier / Friedrich Miess im Atelier (1918-1935)

© (AAPMASSB)

Der Maler sitzt in seinem Lehnstuhl und sieht in die sinkende Abendsonne.

Morgen sind es siebzig Jahre! Sonderbar, ...

Seit Jahrzehnten sehe ich sie von diesem Fenster scheiden, alle Farben wechselnd in ihrem Blut ertrinken, immer anders, immer neu. Hat unsereiner das Recht, unfaßbares Verglühn auf einem Leinwandfetzen anzudeuten? Ist mein Sonnenuntergang dein Sonnenuntergang? Ist es überhaupt Sonnenuntergang – kindisch, lächerlich!

Morgen sind es siebzig Jahre! Und wenn denn, jedem will ich Rede stehn!

Da unten am Fuße meines Berges wimmeln sie und graben ihre Gänge. Maulwürfe, Hamster – nein, kein häßliches Wort. Heute ist Feierstunde.

Kommt, Erinnerungen!

Da unten in der alten schönen Burggasse, in dem Garten, der bis zur Stadtmauer ansteigt, liegen die Kinderjahre begraben. Da ragt ein uralter Nußbaum als Denkmal über hundert bunten Kinderträumen. Die Schule – bin ich je in der Schule gewesen? Eine Lederhandlung, Lehrbub, Kommis. Eines Tages der Durchbruch. Kampf, häßlicher Zank, Polypenarme, Explosion: Habt ihr gehört, der junge Mieß will **Maler** werden? Herr Vetter, das Neueste: der junge Mieß ... Pst, Resitante, ich hab es aus bester Quelle: Er rappelt. Die arme Mutter ...

Doch ich **kam** nach München. Eine ganze Stadt lachte hinter mir her. Erinnerungen, mit dem Schweiß weggewischt. Denn jetzt hieß es: die Augen aufgesperrt! Hier gelten andere Maßstäbe.

Du süße, süße erste Künstlerlehrlingszeit ... Wenn ich die Augen schließe, spür ich (oder träum ich bloß?) noch einen schwachen Duft. Pinakothek, Schackgalerie, Glaspalast – von allen Seiten ballen sich Taten, heroische Taten, türmt Leistung sich auf Leistung. Künstlerruhm, einzige Unsterblichkeit! Durch die Jahrhunderte leuchten die stolzen Namen – auch ich, auch ich! Die staunenden Augen, diese glücklichen Augen können nicht genug betasten, lieblosen, weiter stürmen – auch ich, auch ich!

Und dann der Donnerschlag. Der Brief aus Kronstadt: Schließ ab, kein Geld! Verkauf wieder Stiefelsohlen! Mit blutigen Tränen bin ich wieder im Laden gestanden, ein Gestrandeter; mit blutigen Tränen hab ich hundert Fragen und Schadenfreude geschluckt. Und hab mich doch nicht ergeben, hab in meinem dumpfen Loch geharrt und gezittert wie der Schwerverbrecher auf den Tag, wenn der Schlüssel knarrt und du sinnlos vor Entzücken hintaumlust in das Licht und die Freiheit.

Und er kam, der Tag.

Ihr jungen sächsischen Maler von heute, das sollt ihr nicht vergessen: Ich war der erste! Keiner von euch hat Ähnliches erlebt. Und euch, ihr Bürger von Kronstadt, danke ich heute, denn ihr habt mich geschmiedet in dieser Zeit und den ungeschickt tastenden Jüngling so hart gemacht, daß er den Weg nie mehr verlor.

Kunst ist Rausch der Arbeit. Ihr da unten, ihr schuftet aus Not und Habgier, meinerwegen aus Pflicht. Doch wir allein schaffen nicht für uns, unser Werk wächst in seligen Qualen zwecklos zur Höhe wie eine königliche Blume dem Licht entgegen. Wir allein trauern, wenn wir satt sind, wir allein hungern nach ewigem Hunger.

Wie ein Satan hab ich mich in die Arbeit gestürzt und Essen und Schlaf und Zeit und Welt vergessen. Die Blumen, die ich an meinem Wege fand in rauschenden Künstlerfesten oder an der silbergrauen Via Appia unter dem lachenden italienischen Himmel, die goldene Medaille (Herz, wie schlugst du!) – sieh, Mensch, was ist heute mein Leben: Sieh die öde Werkstatt, das elende Bett, die Speisereste, diese schwierigen Hände. Ich hab nicht Weib und Kind, nie hat an meiner Brust ein junges Herz geschlagen. Wie Rübezahl so steig ich nieder zu den Menschen, ein ungewohnter Gast.

Und doch. Heut will ich danken. Dir danken, du große göttliche Sonne, daß du mich mit Licht getränkt hast unendlich verschwenderischer als tausend und tausend andere; dir, du ewig gebärende strotzende Erde, daß du mir, mir allein, unter tausend und tausend Blinden täglich deine Wunder geoffenbart hast. Für mich allein steigt die Morgenröte und fällt die Nacht; für mich allein erblühen allnächtlich Millionen silberner Rosen; für mich allein entbrennen Licht und Finsternis in uralt ewigem Kampf um jede Straßenpfütze, fällt goldener Regen siegreich in jeden Spinnwebenwinkel und saugt das flüchtende Dunkel gurgelnd die stummen Opfer ein.

Wer zählt die Schlachten, wer die Tragödien, die dieses sterbliche Auge sah?

Und dann die Farbe ...!

Ihr Armen, die ihr nie gelebt habt, wie war mir jede Stunde gesegnet, jeder Tag ein Fest!

Denn ich habe **Schönheit** gesehn, ihr Menschen dort unten, **Schönheit, unermessliche, endlose Schönheit, siebzig lange gesegnete Jahre!**

Adolf Meschendörfer

Lui Friedrich Mieß la 70 de ani / Friedrich Mieß zum 70. Geburtstag
(Kronstädter Zeitung, 88, Nr. 191, 21 august / August 1924)

Contemporanii despre creația lui Friedrich Miess / Zeitgenossen über das Werk von Friedrich Miess

Friedrich Miess a avut norocul să urmeze la München cursurile unei școli care, în strânsă legătură cu naturalismul francez, a acționat vitalizant și fertilizant: Școala Löfftz. Löfftz nu se rezuma la studiul strict al naturii ci trăia privirea în spațiu în mod artistic, transmițând această capacitate și elevilor săi. Astfel vedem cum deja în această perioadă Miess ajunge un artist matur, studiile sale academice fiind documente ale unei simțiri artistice rafinate. Rigiditatea și coincidența care definesc de regulă astfel de lucrări sunt depășite printr-o armonie fericită. Forma și culoarea sunt mânuite magistral, formând o unitate.

Friedrich Mieß hatte das Glück, in München eine Schule zu besuchen, die in engem Zusammenhang mit dem französischen Naturalismus in der Folge außerordentlich belebend und befruchtend gewirkt hat: die Schule Löfftz. Nicht nur auf strenges Naturstudium sah Löfftz, er empfand durchaus im räumlichen Sehen künstlerisch und hievon übertrug sich vieles auf die Schüler. So sehen wir Mieß schon in dieser Zeit zum fertigen Künstler heranreifen, seine Akademiestudien sind Dokumente feinsten künstlerischen Empfindens. Alle Härte und Zufälligkeit die solchen Arbeiten in der Regel anhaftet, erscheint von glücklicher Harmonie überwunden. Form und Farbe werden meisterlich gehandhabt, ergeben eine Einheit.

**Eduard Morres, Friedrich Mieß
(Kronstädter Zeitung, 83, Nr. 211, 13 septembrie / September, 1919)**

Dar și omului i se acordă atenția cuvenită. Miess ne-a dăruit portrete splendide. Și aici nu mă gândesc atât la portretele unor contemporani importanți, cât la acele lucrări pe care le-a realizat dintr-o nevoie interioară. Lucrări prin care încerca să deslușească enigma firii omenești. Sunt țărani marcați de viață și alte portrete care vădesc încercarea artistului de a cuprinde viața în esența ei. Ele revelează dorința de a înfățișa omul - omul, la al cărui portret Miess tocmai lucrează, se află în centrul atenției și nimeni altul, omul, a cărui existență, acest ceva de nepătruns, o lume în sine, trebuie deslușită, fie că e un român împovărat de ani, fie un ceangău sau o țărăncă bătrână citind, ori o româncă cu lumânarea în mână la biserică, a cărei ființă lăuntrică e înțeleasă și redată cu măiestrie - nu dorința de a înfățișa obiecte, de a reprezenta o serie de linii și suprafețe care pot sau ar putea fi ceva.

**Român bătrân / Alter Rumäne
Înainte de / vor 1911 (P27)**

Aber auch der Mensch kommt zu seinem Recht. Prachtvolle Bildnisse hat uns Mieß geschenkt. Und dabei denke ich nicht so sehr an die Bildnisse von hervorragenden Zeitgenossen, die uns seine Meisterhand gebracht hat, sondern jene Bilder, die er aus innerem Bedürfnis heraus geschaffen hat. Bilder, wo er dem Rätsel Mensch nachging, wo er versuchte dieses Rätsel zu lösen. Es sind seine prachtvollen Bauernköpfe und Bildnisse, die uns zeigen, wie er alles Leben zu erfassen versuchte. Sei es ein alter Rumäne, sei es ein Csango, oder die alte lesende Bäuerin, oder aber die in Ausführung und Erfassung des inneren Wesens gleich hoch bedeutende Darstellung einer rumänischen Frau in der Kirche mit der brennenden Kerze in der Hand, immer wieder zeigt sich das Bestreben, nicht einen Gegenstand, eine Reihe von Linien und Flächen darzustellen, die irgend etwas sein können oder könnten, sondern es ist jedesmal ein Mensch, ja der Mensch, mit dem sich Mieß eben beschäftigt hat und kein anderer, dessen Sein er zu ergründen versuchte, dieses unfassbare etwas, welches eine Welt für sich ist.

**Friedrich Miess, Nestorul pictorilor sași din Transilvania – la 80 de ani /
Friedrich Mieß, der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt
(Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, 60, Nr. 18404, 23 august / August 1934)**

Aici ne dăm seama care a fost marea iubire a acestui artist. Braşovul acesta, cultura sa inegalabilă, masivul înălţat spre cer al Bisericii Negre, Tâmpa şi Dealul Melcilor cu privelişti splendide, mereu schimbătoare prin abundenţa cromatică oferită de Dealul Şprengi şi vechea cetate; acest Braşov, deasupra căruia se înalţă ocrotitori Postăvarul şi Piatra Craiului, aceasta este lumea lui Friedrich Miess. Picturile sale sunt o Cântare a cântărilor închinată frumuseţii locurilor natale şi exprimă bucuria oferită de acestea. Un profet - nu cu harfa, ci cu paleta.

Hier zeigt es sich, was die große Liebe dieses Mannes gewesen ist. Dieses Kronstadt mit seiner unvergleichlichen Kultur, dem emporwuchtenden Massiv der Schwarzen Kirche, mit der Zinne und dem Raupenberg und den Ausblicken voll Pracht und ewiger Wandlung durch alle Möglichkeiten der Farbenskala vom Gespeng und vom alten Schloß, dieses Kronstadt, über dem der Schuler und der Königsstein ihr Haupt schützend und segnend erheben, das ist die Welt unseres Friedrich Mieß. In seinen Gemälden hat er das hohe Lied von Heimatswonne und Heimatschönheit gesungen. Ein Seher, nicht mit der Harfe, sondern mit der Palette.

Viktor Roth

*Friedrich Miess. Discursul unui prieten la vernisajul expoziţiei artistului
Friedrich Mieß. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfeier seiner Ausstellung
(Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, 59, Nr. 17644, 7 februarie / Februar 1932)*

Peisaj / Landschaft
1900-1918 (P90)

Dar cele mai profunde impresii pe care le-a transformat în cele mai intime şi supreme expresii artistice, le datorează totuşi spaţiului natal braşovean. Iar prin intermediul operelor sale braşovene înţelegem şi noi – concitadinii săi – cel mai bine ţelul său artistic. Aceste tablouri minunate cu peisaje scăldate în lumina caldă a toamnei transilvănene, ardeleni în portul lor de sărbătoare, căsuţe de la periferia oraşului, zăgrăvite în toate culorile, izul fin deasupra coamelor frumos volburate ale munţilor îndepărtaţi sunt unice şi ne pătrund în suflet. Aceste tablouri nu vor să ofere altceva decât o părticică, deseori redată cu acurateţe fotografică, a naturii din spaţiul natal, şi sunt totuşi mult mai mult decât o copie neînsufleţită. Sunt adevărate opere de artă în faţa cărora ne cufundăm în contemplare.

Die tiefsten Eindrücke, die er zu seinem persönlichsten und zugleich höchsten künstlerischen Ausdruck verarbeitet, empfing er aber doch hier in seiner Kronstädter Heimat. Und hier in seinen Kronstädter Bildern verstehen wir – seine Mitbürger – auch sein künstlerisches Wollen am besten. Diese wundervollen Gemälde mit den in die warme siebenbürgische Herbstsonne getauchten Landschaften, mit den siebenbürgischen Menschen in ihren etwas steifen Trachten, mit den bunten winkligen Häuschen unserer Vorstädte, mit dem zarten Duft über den fernen, formenschönen Bergen sind einzigartig und ergreifen uns tief. Diese Bilder wollen nichts anderes sein, als ein oft mit photographischer Treue wiedergegebener Ausschnitt aus unserer heimatlichen Natur und sind doch alles andere, als ein seelenloses Abbild. Es sind wahre Kunstwerke, vor denen man in Andacht versinken kann.

F. G., *Lui Friedrich Mieß la 80 de ani /
Friedrich Mieß zum 80. Geburtstag*
(Kronstädter Zeitung, 98, Nr. 188, 22 august / August 1934)

Werner Horvath sau povestea unui proiect de carte despre Friedrich Miess

Werner Horvath (1918-1999) s-a născut într-o familie bine situată, descinzând, din partea tatălui, din fabricanți din Codlea, iar din partea mamei, din comercianți brașoveni, pe care Friedrich Miess i-a portretizat în repetate rânduri. Tinerețea sa a fost marcată atât de rigoarea protestantă săsească, care nu admitea lenevie nici măcar duminica, cât și de muzică, de simțul artistic și cel pentru frumos în general. Acestea i-au fost transmise mai ales de mama sa, Margarethe Miess, nepoata pictorului Friedrich Miess.

Pictorul era legat printr-o afinitate sufletească intensă de nepoata sa, pe care o vizita des și cu mare plăcere. În timpul sejururilor îndelungate de vară, când părăsea orașul înfierbântat în favoarea climei de la țară și se stabilea la Codlea, în Casa Horvath, au fost create o mulțime de peisaje, pictate pe carton pătrat, provenit din cutii de pălării, pe care le lăsa cadou gazdelor. Werner îl putea observa pe „unchiul Fritz” când lucra, mai primea câte un sfat de la unchi, păstrând vie amintirea firii sale nobile și reținute, dar prietenoase și calde, mai ales își aducea aminte de expresia binevoitoare a ochilor săi.

În perioada 1927-1937, Werner Horvath a urmat cursurile Gimnaziului Honterus. A parcurs după aceea toate etapele însușirii meșteșugului de tâmplar în „Prima Fabrică maghiară de Unelte” din Codlea fondată de bunicul său (integrată mai târziu în întreprinderea „Măgura Codlea”). Tatăl său, Rudolf, dedicat constant preluării celor mai noi cunoștințe în materie din Germania, l-a trimis la Școala Tehnică de Prelucrare a Lemnului din Rosenheim, pentru a-și completa studiile în domeniul managementului și tehnicii, unde a terminat studiile devenind inginer în industria lemnului ca „tehnician al lemnului, șef de promoție”. Moartea timpurie a tatălui la începutul lui 1941 l-a obligat să preia conducerea fabricii într-un moment nefavorabil. Scutit doar temporar de serviciul militar pentru conducerea firmei a luptat în cadrul Armatei Române până a fost rănit. În 1944, aflat în convalescență din nou la Brașov, se conformează sfatului insistent al mamei sale: pentru a nu ajunge ca fabricant în mâinile Armatei Roșii se refugiază în Germania. Ajuns acolo, practic împotriva voinței sale, se poate constata că Werner Horvath a rămas mereu sas și bărsan nefiindu-i niciodată posibil să se integreze și sufletește cu totul în Germania.

În această situație, departe de Transilvania, neavând nimic altceva decât viața salvată, a rămas cu

Werner Horvath - oder der lange Weg zu einem Buch über den Maler Friedrich Miess

Werner Horvath (1918-1999), wurde in eine gutbürgerliche Familie hineingeboren, welche väterlicherseits von Zeidner Fabrikanten, mütterlicherseits von Kronstädter Kaufleuten, wie sie Friedrich Miess vielfach portraitiert hat, entstammte. Die Jugend war neben einer sächsisch-protestantischen Strenge, die auch am Sonntag keinen Müßiggang duldete, ebenso durch Musik und einem Sinn für die Kunst und das Schöne überhaupt geprägt. Dafür stand besonders die Mutter Margarethe Horvath, geb. Miess, die Nichte des Malers.

Den Maler selbst verband eine innige Seelenverwandschaft mit seiner geschätzten Nichte und er besuchte die Familie Horvath gerne und oft. In den längeren Sommeraufenthalten, in denen er die heiße Stadt zugunsten des Landklimas verließ und sich in Zeiden zur Sommerfrische im Hause Horvath einquartierte, entstanden seine zahlreichen Zeidner Ansichten auf Hutkartons im quadratischen Format, die er als Gastgeschenk zurückließ. Werner konnte dem „Fritzonkel” dabei über die Schulter lugen, erhielt manchen Rat vom Onkel und erinnerte sich lebhaft an dessen vornehmes und zurückhaltendes, aber freundliches und warmherziges Wesen und insbesondere an den gütigen Ausdruck seiner Augen.

Von 1927 bis 1937 besuchte Werner Horvath das Honterusgymnasium. Danach durchlief er in der vom Großvater gegründeten „Ersten ungarischen Werkzeug-Fabrik” in Zeiden (später Teil der Măgura-Codlea) alle Stationen des Tischlerhandwerks. Sein Vater Rudolf, stets um die Vermittlung des neuesten Wissens aus Deutschland bestrebt, sandte ihn zur Vervollkommnung seiner technischen und betriebswirtschaftlichen Kenntnisse an das Holztechnikum nach Rosenheim, wo er ein Studium zum Ingenieur der Holzindustrie als „Erster Holztechniker seines Jahrganges” abschloss. Der frühe Tod des Vaters Anfang 1941 zwang ihn, in unsicherer Zeit die Geschäfte der Fabrik zu übernehmen. Als Firmennachfolger zeitweilig freigestellt, leistete er seinen Militärdienst in der rumänischen Armee, bis er 1944 zur Genesung nach Kronstadt gelangte. Um als Fabrikant nicht in die Hände der Roten Armee zu fallen, befolgte er den eindringlichen Rat seiner Mutter, sich mit der abrückenden Wehrmacht nach Deutschland durchzuschlagen. Mit der Feststellung, dass er dort nie wirklich angekommen ist, wird man Werner Horvath, dem

amintirea celor învățate, trăite, văzute - într-un cuvânt: imagini ca patrie *spirituală*.

Astfel, Werner Horvath a devenit un peregrin dedicat cauzei pictorului Miess. Începând din 1956 a adunat tot ce a lăsat în urmă unchiul său mult stimat în scris, dar mai ales ce a pictat. În cadrul a peste 20 de călătorii în Transilvania, mai ales la Brașov, Sibiu, Codlea, Bod și Prejmer, dar și în Germania, a încercat să documenteze cât mai cuprinzător opera lui Miess. În cele din urmă s-a trecut la fotografierea tablourilor cu aparatură profesională (cameră de format mediu) în vederea pregătirii tiparului la standardele necesare reproducerilor de artă.

Multe lucruri au fost spulberate de război sau dispărute între timp. Accesul la arhive era restricționat, cooperările cu muzeele, contrar situației de azi, erau de neimaginat, căci Friedrich Miess și opera sa erau identificați cu clasa exploatoare și în consecință indezirabili. Alte pierderi au fost de consemnat din motive mai banale: bunica sa, Leontine Miess, cum remarcă cu un zâmbet Werner Horvath, a aruncat în sobă după moartea pictorului numeroase desene de nuduri pe care le considera necuviincioase. În decursul a cinci decenii, cu multă sânguință, a fost alcătuită în casa lui Werner Horvath documentația despre Friedrich Miess, în care se găsesc scrisori originale, fotografii, schițe, articole din ziare, publicații jubiliare, documente audio și adnotările diferitelor caracterizări făcute de contemporani și multe altele. Cu un alt nepot al pictorului, Walter Myss, istoric de artă din Innsbruck, se purtau deja discuții în vederea întocmirii și editării unei monografii despre Friedrich Miess, însă în cele din urmă editura a avut rețineri față de riscurile economice ale proiectului pentru care se estima un interes limitat al publicului.

Dorința lui Werner Horvath de a-l omagia pe pictorul Miess printr-o carte nu s-a putut realiza în timpul vieții sale. Faptul că Muzeul de Artă Brașov dedică operei lui Friedrich Miess, în orașul său natal, o expoziție și un catalog de expoziție cu caracter monografic, care se bazează parțial pe documentația întocmită de Werner Horvath, i-ar fi fost prilej de bucurie deosebită și satisfacție.

A se încununa singur cu lauri nu era în firea sa. A lucrat la proiectul său pentru că s-a simțit responsabil în sensul păstrării culturii săsești pentru generațiile viitoare și conform enunțului scriitoarei Ebner-Eschenbach: „Trebuie să faci binele, ca să existe în lume.“

Günther Horvath, Berlin, august 2014

Siebenbürger Sachsen und Burzenländer par excellence, nicht Unrecht tun.

In dieser Situation, mit nichts als dem geretteten Leben, blieb fern von Siebenbürgen die Besinnung auf das Erlernte, Erlebte, Gesehene, in einem Wort: Bilder als *geistige* Heimat.

So wurde aus Werner Horvath ein Reisender in Sachen Maler Miess, der ab 1956 alles in Rumänien zusammentrug, was von dem verehrten Onkel in Wort, Schrift und vor allem Bild geblieben war. Auf mehr als 20 Reisen nach Siebenbürgen, vor allem nach Kronstadt, Hermannstadt, Zeiden, Brenndorf und Tartlau, aber auch in ganz Deutschland suchte er das Oeuvre von Miess möglichst vollständig zu dokumentieren; schließlich wurden mit einer professionellen Mittelformatkamera druckreife Vorlagen aller erreichbaren Bilder für den Kunstdruck erstellt.

Vieles war durch die Kriegswirren verstreut oder untergegangen, der Zugang zu Archiven oder Kooperationen mit Museen waren anders als heute keine Selbstverständlichkeit, galt doch Friedrich Miess dem kommunistischen Regime als ein Vertreter der Ausbeuterklasse, dessen Werke als nicht ausstellbar. Verluste waren auch aus eher banalen Gründen zu verzeichnen: Werner Horvaths eigene Großmutter Leontine Miess hatte, wie er mit Schmunzeln erwähnte, nach dem Tode des Malers zahlreiche von ihr als unschicklich betrachtete Aktzeichnungen kurzerhand im Ofen verfeuert. In fünf Jahrzehnten entstand in mühevoller Arbeit eine ansehnliche Friedrich-Miess-Dokumentation im Hause Werner Horvaths, die Originalbriefe, Photographien, Skizzen, Zeitungsartikel, Festschriften, Tondokumente und Mitschriften verschiedener Personenschilderungen von Zeitgenossen und vieles mehr enthält. Mit seinem Verwandten, dem Innsbrucker Kunsthistoriker und Miess-Enkel Walter Myss wurde bereits über die Erarbeitung und Verlegung einer Friedrich-Miess-Monographie verhandelt, jedoch scheute der Verlag Ende der achtziger Jahre das finanzielle Risiko eines reinen Liebhaberprojektes.

Der Wunsch Werner Horvaths, zu seinen eigenen Lebzeiten dem Maler Miess ein Denkmal in Gestalt eines Buches zu setzen, konnte nicht mehr in Erfüllung gehen. Dass nun das Kunstmuseum in Kronstadt Friedrich Miess' Lebenswerk mit Ausstellung und monographisch angelegtem Katalog in seiner Heimatstadt würdigt und dabei auf die von ihm angelegte Friedrich-Miess-Dokumentation zurückgegriffen wurde, wäre ihm eine besondere Freude und Genugtuung gewesen.

Sich selbst mit Lorbeer zu bekränzen lag ihm fern. Mein Vater tat die Arbeit, weil er sich dazu verpflichtet fühlte im Sinne des Erhaltes der sächsischen Kultur, für die nachfolgenden Generationen und nach dem Wort der Dichterin Marie von Ebner-Eschenbach: „Man muss das Gute tun, damit es in der Welt ist.“

Günther Horvath, Berlin im August 2014

CATALOGUL LUCRĂRILOR FRIEDRICH MIESS*

WERKVERZEICHNIS FRIEDRICH MIESS

PICTURĂ / MALEREI

ABREVIERI / ABKÜRZUNGEN

MAB – Muzeul de Artă Braşov / Kunstmuseum Kronstadt
MNB – Muzeul Naţional Brukenthal / Brukenthal Nationalmuseum
FDMEB – Fondul Documentar al Muzeului de Etnografie Braşov /
Dokumentarischer Bestand des Kronstädter Museum für Ethnographie

---

* Prezentul catalog nu are pretenţii de exhaustivitate, propunându-şi să ofere doar o imagine de ansamblu asupra creaţiei lui Friedrich Miess, care să constituie un îndrumar util pentru cei interesaţi de opera artistului braşovean. / Vorliegendes Werkverzeichnis erhebt keinen Anspruch auf Vollständigkeit, sondern soll bloß einen Überblick über das Schaffen von Friedrich Miess bieten, ein nützlicher Leitfaden für jene sein, die am Werk des Kronstädter Künstlers interessiert sind.

P1. Negru / Neger (cca. / um 1889)
Die Karpathen, V, Nr. 2, octombrie / Oktober 1911 (2)

P2. Portret de femeie / Frauenbildnis (cca. / um 1889)
© FDMEB, nr. inv. 5040

P3. Femeie în grădină / Frau im Garten (1890)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 175,5 x 83 cm
Semnat și datat dreapta jos cu roșu /
Signiert und datiert rechts unten mit Rot: Miess / 1890
© MAB, nr. inv. 897

P4. Portret de femeie / Frauenbildnis (1892-1894)
© FDMEB, inv.nr. 5040

P5. Italianca / Italienerin (1892-1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 44 x 34 cm
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© Colecția Rohtraut Wittstock, București /
Sammlung Rohtraut Wittstock, Bukarest

P6. Italian / Italiener (1892-1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 46 x 36 cm
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© Colecția Depner - Philippi - Wittstock, Brașov /
Sammlung Depner - Philippi - Wittstock, Kronstadt

P7. Portret de femeie / Frauenbildnis (1892-1894 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 38 x 30 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecție particulară, Brașov / Privatsammlung, Kronstadt

P8. Portret de femeie / Frauenbildnis (1892-1894 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 46 x 37,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția Depner - Philippi - Wittstock, Brașov /
Sammlung Depner - Philippi - Wittstock, Kronstadt

**P9. Portretul împăratului Franz Joseph I /
Bildnis des Kaisers Franz Joseph I.** (1892-1894)
© FDMEB, nr. inv. 5004

P10. Portretul lui Ludwig Miess / Bildnis des Ludwig Miess (1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 108 x 69 cm
Semnat și datat dreapta jos cu roșu /
Signiert und datiert rechts unten mit Rot: Miess / (18)94
© Colecția Hermann și Helgard Kraus, Karlsruhe /
Sammlung Hermann und Helgard Kraus, Karlsruhe

P11. Portretul Leontinei Miess / Bildnis der Leontine Miess (1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 108 x 69 cm
Semnat și datat dreapta jos cu roșu /
Signiert und datiert rechts unten mit Rot: Miess / (18)94
© Colecția Hermann și Helgard Kraus, Karlsruhe /
Sammlung Hermann und Helgard Kraus, Karlsruhe

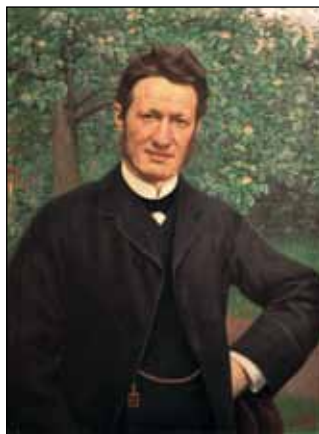

**P12. Peter Traugott Lange von Burgenkron (fondatorul Casei de Economii
din Brașov / Gründer der Kronstädter Allgemeinen Sparkasse)** (1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 110 x 83 cm
Semnat și datat dreapta jos cu roșu /
Signiert und datiert rechts unten mit Rot: Miess / (18)94
© MNB, nr. inv. 1491

P16. Portret de femeie în port săsesc / Bildnis einer Frau in sächsischer Tracht (Frieda Teutsch) (1898)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 198 x 115 cm
Semnat și datat stânga jos cu roșu /
Signiert und datiert links unten mit Rot: f Miess 1898.
© MAB, nr. inv. 895

P17. Portret de bărbat / Männerbildnis (Viktor Teutsch) (cca. / um 1900)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 85 x 65 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MAB, nr. inv. 2934

P18. Portret de fată / Mädchenbildnis (cca. / um 1900)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 40,5 x 30,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MAB, nr. inv. 280

P19. Portretul lui Johann Vogt / Bildnis des Johann Vogt (cca. / um 1900)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 42 x 33,6 cm
Semnat dreapta jos cu alb / Signiert rechts unten mit Weiss: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. 2033

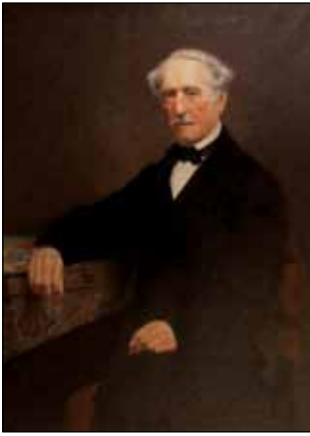

P20. Româncă în biserică / Rumänin auf dem Kirchgang (cca. / um 1901)
Die Karpathen, Nr. 1, octombrie / Oktober 1907 (2)

P13. Portretul împăratului Franz Joseph I / Bildnis des Kaisers Franz Joseph I. (1895)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 57 x 43 cm
Semnat și datat stânga jos cu roșu /
Signiert und datiert links unten mit Rot: Miess / (18)95
© MAB, nr. inv. 214

P14. Portretul lui Christian Miess / Bildnis des Christian Miess (1896)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 109 x 83,3 cm
Semnat și datat dreapta jos cu brun /
Signiert und datiert rechts unten mit Braun: Miess / (18)96
© MNB, nr. inv. 1492

P20. Portretul Apolloniei Hirscher / Bildnis der Apollonia Hirscher (1896-1898)
Konrad Klein, *Siebenbürgische Bildnisse der Reformationszeit*, „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde“, XXI, 1998, Nr. 2, p. / S. 141

P21. Portretul unui copil / Bildnis eines Kindes (Înainte de / vor 1908)
Die Karpathen, I, Nr. 19, iulie / Juli 1908 (1)

P22. Fată aducând apă / Wasser tragendes Mädchen
(Înainte de / vor 1909)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin
Die Karpathen, III, Nr. 6, decembrie / Dezember 1909 (2)

P23. Portretul lui Franz Hiemesch / Bildnis des Franz Hiemesch (1909)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 65 x 50 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MAB, nr. inv. 2505

P24. Fată citind / Lesendes Mädchen (Înainte de / vor 1910)
Die Karpathen, IV, Nr. 1, octombrie / Oktober 1910 (1)
Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930

P25. Ceangău ungar / Csángó Magyare (Înainte de / vor 1910)
 © FDMEB, nr. inv. 4966
Die Karpathen, III, Nr. 12, martie / März 1910 (2)

P26. Român (Portretul unui român) / Rumäne (Bildnis eines Rumänen)
 (Înainte de / vor 1911)
 © Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin
Die Karpathen, IV, Nr. 24, septembrie / September 1911 (2)
 Klingsor, 12, Nr. 7, iulie / Juli 1935

P27. Român bătrân / Alter Rumäne (Înainte de / vor 1911)
Die Karpathen, V, Nr. 9, februarie / Februar 1911 (1)

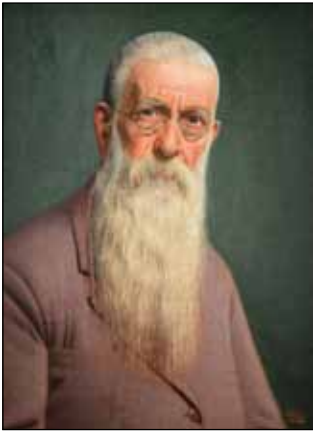
P28. Tânăr din Șchei / Junge aus Șchei (Înainte de / vor 1912)
 Ulei pe lemn / Öl auf Holz, 37,2 x 29,8 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecția Hermann și Helgard Kraus, Karlsruhe /
 Sammlung Hermann und Helgard Kraus, Karlsruhe
Die Karpathen, VI, Nr. 2, octombrie / Oktober 1912 (2); *Aus Kronstädter
 Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*

P29. Portret / Bildnis (Înainte de / vor 1913)
Die Karpathen, VI, Nr. 15, aprilie / April 1913 (2)

P30. Autoportret / Selbstbildnis (Înainte de / vor 1913)
Die Karpathen, VI, Nr. 8, ianuarie / Januar 1913 (2)

P31. Autoportret / Selbstbildnis (cca. / um 1913)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 58,5 x 43,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția Ioan Georgescu, Brașov / Sammlung Ioan Georgescu, Brașov

**P32. Portret (Fată cosând) /
Bildnis (Nähendes Mädchen)** (Înainte de / vor 1914)
Die Karpathen, VII, Nr. 17, iunie / Juni 1914 (1)

P33. Fată în alb / Mädchen in Weiß (cca. / um 1915)
Walter Myss, *Kunst in Siebenbürgen*, Innsbruck, Editura Wort und Welt /
Wort und Welt Verlag, 1991, p. / S. 190

P34. Portretul lui Friedrich Ridely / Bildnis des Friedrich Ridely (1900-1918)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 96,5 x 82 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră / Evangelische Kirche
A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. III/67

P35. Portretul lui Friedrich Wolf / Bildnis des Friedrich Wolf (1900-1918)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 68,5 x 58 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră / Evangelische Kirche
A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. III/349

P36. Portretul lui Josef Schreiber / Bildnis des Josef Schreiber (1900-1918)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 64,5 x 47,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră / Evangelische Kirche
A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. P.01.021

P37. Portretul lui Franz Herfurth / Bildnis des Franz Herfurth (1900-1918)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 100 x 90 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
 Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. P.01.022

P38. Portretul soției lui Franz Herfurth / Bildnis der Gattin des Franz Herfurth (1900-1918)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 109,5 x 90 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
 Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. P.01.023

P39. Portretul lui Franz Obert / Bildnis des Franz Obert (1900-1918)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 97 x 81,5 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
 Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. 9188

P40. Portretul lui Rudolf Lassel / Bildnis des Rudolf Lassel (1900-1918)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 64,5 x 50 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
 Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. III/348

P41. Portretul lui Georg Daniel Teutsch / Bildnis des Georg Daniel Teutsch (1900-1918)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 68,5 x 55,5 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
 Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. P.01.020

P42. Fată cu portocală / Mädchen mit Orange (Înainte de / vor 1914)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 39 x 52,5 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © Colecția Gisela Jäntschi, Rosenheim /
 Sammlung Gisela Jäntschi, Rosenheim

P43. Român / Rumäne (Înainte de / vor 1914)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 71,5 x 55 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția Ioan Georgescu, Brașov / Sammlung Ioan Georgescu, Brașov

P44. Bătrân / Alter Mann (Înainte de / vor 1914)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P45. Portret de bărbat / Männerbildnis (Înainte de / vor 1914)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P46. Portret de fată / Mädchenbildnis (Înainte de / vor 1914)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

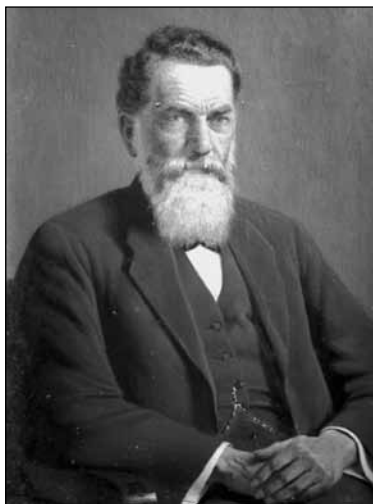
P47. Portret de bărbat / Männerbildnis (Înainte de / vor 1914)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P48. Două fetițe / Zwei Mädchen (Înainte de / vor 1914)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 180 x 130 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
Colecția Lars Roth, Lübeck / Sammlung Lars Roth, Lübeck

P49. Portret de fată / Mädchenbildnis (Înainte de / vor 1914)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 40,2 x 30,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin
Colecția Paul Niedermaier, Sibiu / Sammlung Paul Niedermaier, Hermannstadt

P50. Portret de bărbat / Männerbildnis (Înainte de / vor 1914)
© FDMEB, nr. inv. 4833

P51. Două fetițe / Zwei Mädchen (Înainte de / vor 1914)
© FDMEB, nr. inv. 4994

P52. Portret de bărbat / Männerbildnis (Înainte de / vor 1914)
© FDMEB, nr. inv. 4920

P53. Portretul lui Ottokar von Czernin / Bildnis des Ottokar von Czernin
(1914-1916)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 92 x 108,7 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MAB, nr. inv. 1231

P54. Portretul lui August von Mackensen / Bildnis des August von Mackensen (1918)
© FDMEB, nr. inv. 4759

P55. Portret de femeie / Frauenbildnis (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 4773

P56. Portret de femeie / Frauenbildnis (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 4914

P57. Portret de fată / Mädchenbildnis (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 4930

P58. Portret de fată / Mädchenbildnis (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 4976

P59. Portret de femeie / Frauenbildnis (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 4898

P60. Autoportret / Selbstbildnis (1918-1935)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 65 x 48 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. 1331

P61. Autoportret / Selbstbildnis (1918-1935)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 68 x 49,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția particulară, Brașov / Privatsammlug, Kronstadt

P62. Autoportret / Selbstbildnis (1918-1935)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 102 x 82 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. III/347

P63. Portretul Metei Schnell / Bildnis der Meta Schnell (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 83 x 83 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. P.01.024

P64. Portret de fată / Mädchenbildnis (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P65. Portretul lui Viktor Glondys / Bildnis des Viktor Glondys (1918-1935)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 94,5 x 75,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Biserica Evanghelică C. A. Brașov, Biserica Neagră /
Evangelische Kirche A. B. Kronstadt, Schwarze Kirche, nr. inv. III/68

P66. Portretul lui Johannes Reichardt / Bildnis des Johannes Reichardt
(1918-1935)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 116 x 80 cm
Semnat stânga jos cu roșu / Signiert links unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Consistoriul Districtual Evanghelic C. A. Brașov /
Evangelisches Bezirkskonsistorium Kronstadt

P67. Johannes Reichardt (studiu) / (Studie) (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 4976

P68. Portretul primarului Karl Ernst Schnell / Bildnis des Bürgermeisters Karl Ernst Schnell (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 100 x 120 cm
Semnat stânga jos cu roșu / Signiert links unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MAB, nr. inv. 2506

P69. Portret de femeie (doamna Barany) / Frauenbildnis (Frau Barany) (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 44,5 x 34,5 cm
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© Colecție particulară, Brașov / Privatsammlung, Kronstadt

P70. Portret de femeie (doamna Barany) / Frauenbildnis (Frau Barany) (1918-1935 ?)
Ulei pe lemn / Öl auf Holz, 23 x 16 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin
Colecția Rohtraut Wittstock, București /
Sammlung Rohtraut Wittstock, Bukarest

P71. Portret de fată / Mädchenbildnis (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P72. Portret de fată / Mädchenbildnis (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P73. Portret de bărbat / Männerbildnis (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P74. Bătrân / Alter Mann (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 46 x 35 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
Colecția Gerda Miess, Freiburg / Sammlung Gerda Miess, Freiburg

P75. Sub măslini / Unter Olivenbäumen (1893)
© FDMEB, nr. inv. 4936
Die Karpathen, I, Nr. 1, octombrie / Oktober 1907 (1)

P76. Păstori din Italia / Italienische Schäfer (1892-1994)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 75 x 100 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția Harald Heitz, Wolfratshausen /
Sammlung Harald Heitz, Wolfratshausen

P77. Femeie pe terasă / Frau auf der Terrasse (1892-1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 90 x 139 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
Colecție particulară, București / Privatsammlung, Bukarest

P78. Peisaj italian / Italienische Landschaft (1892-1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 180 x 120 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția Depner - Philippi - Wittstock, Brașov / Sammlung Depner -
Philippi - Wittstock, Kronstadt

P79. Peisaj italian din Cervara / Italienische Landschaft bei Cervara (1892-1894)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 53 x 41,4 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. 2705

P80. Peisaj italian / Italienische Landschaft (1892-1894)

© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P81. Peisaj / Landschaft (1892-1894)

© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P82. Peisaj / Landschaft (1892-1894)

© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P83. Peisaj / Landschaft (cca. / um 1900)

Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 40 x 60 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MAB, nr. inv. 503

P84. Plimbare / Spaziergang (Înainte de / vor 1909)

Die Karpathen, II, Nr. 8, ianuarie / Januar 1908 (2)

P85. Peisaj / Landschaft (1900-1918)
© FDMEB, nr. inv. 4938

P86. Primăvară timpurie / Vorfrühling (Înainte de / vor 1912)
© FDMEB, nr. inv. 4899
Die Karpathen, VI, Nr. 2, octombrie / Oktober 1912 (2)

P87. Peisaj / Landschaft (Înainte de / vor 1913)
Die Karpathen, VI, Nr. 8, ianuarie / Januar 1913 (2)

P88. Primăvară timpurie / Vorfrühling (Înainte de / vor 1914)
Die Karpathen, VII, Nr. 14, aprilie / April 1914 (2)

P89. Braşovul văzut de pe Coasta Vacilor / Kronstadt vom Böttcherrücken aus gesehen (1900-1918)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 70 x 100 cm
Nesemnăt, nedatat / Unsigniert, undatiert
© Colecția Adolf Gärtner, München / Sammlung Adolf Gärtner, München

P90. Peisaj / Landschaft (1900-1918)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P91. Peisaj cu Măgura Codlei / Landschaft mit Zeidner Berg (1900-1918)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P92. Fetiță cu capră / Mädchen mit Ziege (1900-1918)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 54,5 x 40,5 cm
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin
Colecția Gisela Jäntschi, Rosenheim / Sammlung Gisela Jäntschi, Rosenheim

P93. Peisaj din Brașov / Ansicht aus Kronstadt (1919)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 130 x 90 cm
Semnat și datat dreapta jos cu roșu / Signiert und datiert rechts unten mit Rot: Miess 1919
© Colecția Peter Dehmel, Alsbach / Sammlung Peter Dehmel, Alsbach

P94. Coronița de flori (Copii în pădure) / Blumenkränzchen (Kinder im Wald) (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 69,5 x 100 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess; nedatat / undatiert
Colecție particulară / Privatsammlung
Die Karpathen, VI, Nr. 14, aprilie / April 1913 (2)

P95. Peisaj cu copii / Landschaft mit Kindern (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 68 x 94 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess; nedatat / undatiert
© Colecție particulară, Cristian (jud. Brașov) / Privatsammlung, Neustadt bei Kronstadt

P96. Peisaj din Brașov / Ansicht aus Kronstadt (1918-1935 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 74,5 x 120,5 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess; nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. 1400

P97. Toamnă / Herbst (Herbststimmung) (cca. / um 1930)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 74 x 119,5 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. 1410

P98. Peisaj din Brașov / Ansicht aus Kronstadt (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 19,5 x 30,5 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Muzeul Transilvănean Gundsheim / Siebenbürgisches Museum
 Gundsheim, nr. inv. 14.84./05

P99. Peisaj din Carpați / Karpatenlandschaft (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 91 x 120 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © Muzeul Transilvănean Gundsheim /
 Siebenbürgisches Museum Gundsheim, nr. inv. XI/49

P100. Peisaj din Țara Bârsei / Burzenländer Landschaft (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 96,5 x 171 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Muzeul Bisericii Evanghelice C.A. din România, Sibiu /
 Landeskirchliches Museum der Evangelischen Kirche A.B. in Rumänien,
 Hermannstadt

P101. Peisaj / Landschaft (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 85 x 127 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © Colecția Hans Schiel, Friedberg / Sammlung Hans Schiel, Friedberg

P102. Peisaj din Brașov / Ansicht aus Kronstadt (1918-1935 ?)
 Ulei pe lemn / Öl auf Holz, 61 x 42 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecția Gerhild Klein, Freiburg / Sammlung Gerhild Klein, Freiburg

P103. Peisaj / Landschaft (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P104. Peisaj / Landschaft (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P105. Peisaj / Landschaft (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P106. Peisaj / Landschaft (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin
Colecția Gisela Jäntschi, Rosenheim /
Sammlung Gisela Jäntschi, Rosenheim

P107. Peisaj din Codlea / Ansicht aus Zeiden (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P108. Peisaj din Codlea / Ansicht aus Zeiden (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P109. Peisaj din Braşov / Ansicht aus Kronstadt (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P110. Peisaj din Țara Bârsei / Burzenländer Landschaft (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P111. Peisaj cu fetiță / Landschaft mit Mädchen (1918-1935 ?)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

P112. Peisaj cu Bucegii / Landschaft mit Butschetsch (1918-1935 ?)
© FDMEB, nr. inv. 4894

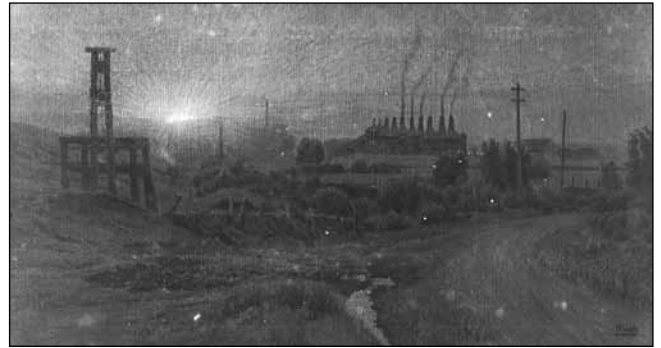
P113. Peisaj din Curmătura / Landschaft auf dem Burghals (1918-1935 ?)
© FDMEB, nr. inv. 4926

P114. Pflügender Bauer / Țăran arând (1918-1935 ?)
© FDMEB, nr. inv. 5002

P115. Peisaj / Landschaft (1918-1935 ?)
© FDMEB, nr. inv. 5035

P116. Fabrică de ciment / Zementfabrik (1924)
© FDMEB, nr. inv. 5045

P117. Interior de bucătărie italiană / Italienische Küche, Interieur (1892-1894)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 86,5 x 62 cm
Semnat stânga jos cu roșu / Signiert links unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. 2675

P118. Doi câini într-un interior / Zwei Hunde in einem Interieur (cca. / um 1900)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 48,5 x 69 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. 2521

P119. Fierărie sătească / Dorffschmiede (Înainte de / vor 1913)
Die Karpathen, VI, Nr. 20, iulie / Juli 1913 (2)

P120. Scenă cu copii / Szene mit Kindern (1900-1918 ?)
Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 130 x 90 cm
Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecția particulară, Brașov / Privatsammlung, Kronstadt

P121. La plimbare / Beim Spaziergang (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 70 x 100 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © Colecție particulară, Brașov / Privatsammlung, Kronstadt

P122. Promenada de sub Tâmpa / Burgpromenade (1918-1935 ?)
 © FDMEB, nr. inv. 4955

P123. Copii jucându-se / Spielende Kinder (1918-1935 ?)
 © FDMEB, nr. inv. 4990

P124. Nud / Akt (cca. / um 1890)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 100 x 75 cm
 Semnat stânga jos cu roșu / Signiert links unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecția Depner - Philippi - Wittstock, Brașov / Sammlung Depner -
 Philippi - Wittstock, Kronstadt

P125. Nud de femeie (copie după Tizian) / Frauenakt (Kopie nach Tizian)
 (1892-1894)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 95 x 125 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MAB, nr. inv. 896

P126. Alegorie / Allegorie (cca. / um 1910)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 174,5 x 250,5 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. 1427

P127. Nud de femeie întins / Liegender Frauenakt (1914)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 50 x 102 cm
 Nesemnă, nedată / Unsigniert, undatiert
 © Muzeul Transilvănean Gundelsheim / Siebenbürgisches Museum
 Gundelsheim, nr. inv. 10616/96

P128. Primăvara (Dimineața) / Frühling (Am Morgen) (1914)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 111,5 x 221 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedată / undatiert
 © Colecția Depner - Philippi - Wittstock, Brașov / Sammlung Depner -
 Philippi - Wittstock, Kronstadt

**P129. Nud cu pălărie culcat într-un interior / Liegender Akt mit Hut in
 einem Interieur** (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 89 x 170 cm
 Nesemnă, nedată / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. 2674

P130. Natură statică / Stilleben (1918-1935 ?)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 80 x 60 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedată / undatiert
 © Colecția Lars Roth, Lübeck / Sammlung Lars Roth, Lübeck

P131. Natură statică / Stilleben (1918-1935 ?)
 Ulei pe carton / Öl auf Karton, 34 x 49 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedată / undatiert
 © Colecția Manfred Huber, Freiburg / Sammlung Manfred Huber, Freiburg

**P132. Altarul bisericii evanghelice din Feldioara / Altar der evangelischen
 Kirche Marienburg** (1909)
 Ulei pe pânză / Öl auf Leinwand, 160 x 140 cm
 Nesemnă, nedată / Unsigniert, undatiert

ACUARELA ŞI GUAŞA / AQUARELL UND GOUACHE

AG1. Peisaj (Roma) / Landschaft (Rom) (1892-1894)
 Acuarelă pe hârtie/ Aquarell auf Papier, 24,5 x 36 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecție particulară, Cristian (jud. Brașov) /
 Privatsammlung, Neustadt bei Kronstadt

AG2. Johannes Honterus (1895-1897)
 Acuarelă pe hârtie/ Aquarell auf Papier, 32,5 x 23,5 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/351

AG3. Martin Luther (1895-1897)
 Acuarelă pe hârtie/ Aquarell auf Papier, 32,4 x 22 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/355

AG4. Biserică (Cristian) / Kirche (Neustadt bei Kronstadt) (1890-1900)
 Acuarelă și tuș pe hârtie / Aquarell und Tusche auf Papier, 58 x 41 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / Signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Biblioteca Academiei Române, București /
 Bibliothek der Rumänischen Akademie, Bukarest, nr. inv. 12481

AG5. Peisaj / Landschaft (1900-1918)
 © FDMEB, nr. inv. 4947

AG6. Peisaj italian / Italienische Landschaft (1924 ?)
 Acuarelă pe hârtie/ Aquarell auf Papier, 50 x 90 cm
 Semnat dreapta jos cu roșu / signiert rechts unten mit Rot: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecția Birgit și Konrad Klein, Köln /
 Sammlung Birgit und Konrad Klein, Köln

AG7. Peisaj din Țara Bârsei / Landschaft aus dem Burzenland (1918-1935)
Acuarelă pe hârtie/ Aquarell auf Papier, 20,9 x 28,2 cm
Nesemnăt, nedatată / Unsigniert, undatiert
© MNB Sibiu, nr. inv. XI/49

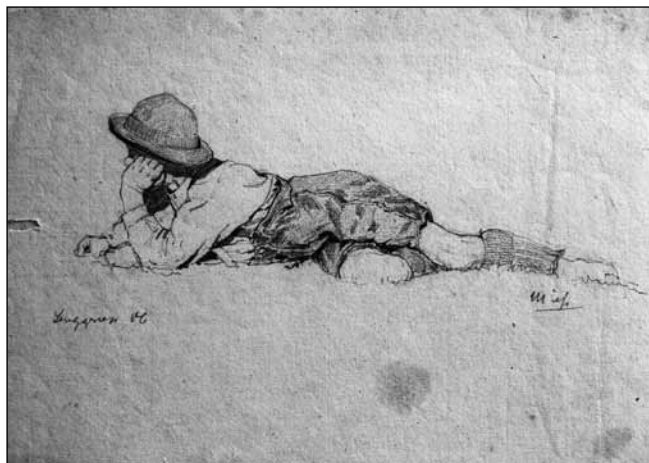

AG9. Peisaj din Curmătura / Landschaft auf dem Burghals (1918-1935)
Guașă pe hârtie / Gouache auf Papier, 100 x 65 cm
Nesemnăt, nedatată / Unsigniert, undatiert
Colecția Fritz Schiel, München / Sammlung Fritz Schiel, München

AG8. Case dărăpănate / Verfallene Häuser (1918-1935)
Acuarelă pe hârtie/ Aquarell auf Papier, 17,5 x 34,5 cm
Nesemnăt, nedatată / Unsigniert, undatiert
© Muzeul Transilvănean Gundelsheim / Siebenbürgisches Museum
Gundelsheim, nr. inv. 10620/96

GRAFICĂ / GRAFIK

G1. Copil / Kind (1886)

© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G2. Copil / Kind (1886)

© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G3. Copii / Kinder (1886)

© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G4. Nud de bărbat stând / Sitzender Männerakt (1886-1889)

Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 40 x 29 cm

Semnat dreapta mijloc cu negru /

Signiert Mitte rechts mit Schwarz: fMiess; nedatat / undatiert

© MNB, nr. inv. XI/846

G5. Cap de bărbat / Männerkopf (1886-1889)

Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 50,5 x 35,5 cm,

Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: fMiess;

nedatat / undatiert

© MNB, nr. inv. XI/849

G6. Nud de bărbat / Männlicher Akt (1886-1889)

Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 128,5 x 94 cm

Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: fMiess;

nedatat / undatiert

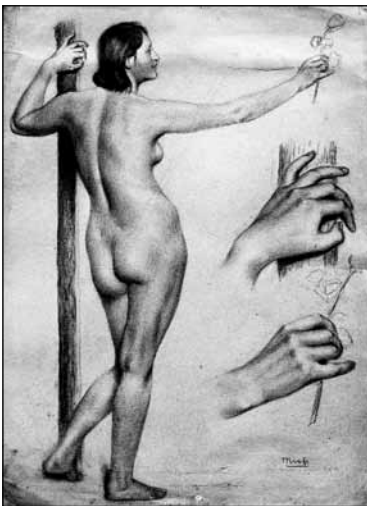
© MNB, nr. inv. XI/618

G7. Studiu (Femeie drapată) / Studie (Drapierte Frau) (1886-1889)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner

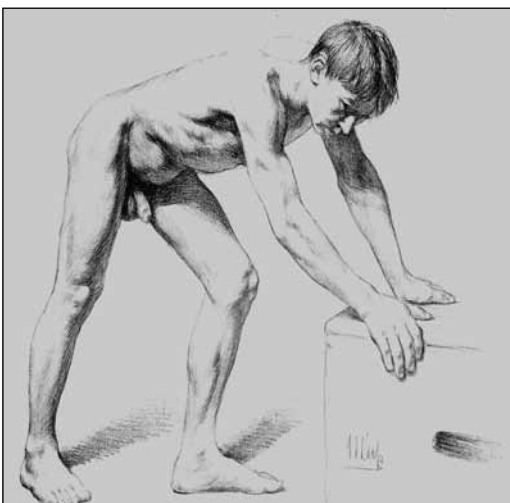
G8. Studiu (Isus) / Studie (Jesus) (1886-1889)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G9. Studiu / Studie (1886-1889)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G10. Nud de bărbat / Männlicher Akt (1886-1889)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 35,5 x 22 cm,
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/854

G11. Nud de bărbat / Männlicher Akt (1886-1889)
© Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G12. Nud de bărbat / Männlicher Akt (1886-1889)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 55,5 x 46 cm
Semnat dreapta jos cu creion / Signiert rechts unten mit Bleistift: Miess,
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. XI/348

G13. Nud de femeie / Weiblicher Akt (1886-1889)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 62 x 47 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/856

G14. Studiu de femeie / Frau, Studie (1886-1889)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 60,5 x 44 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/844

G15. Studiu de bărbat / Mann, Studie (1886-1889)
 © Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

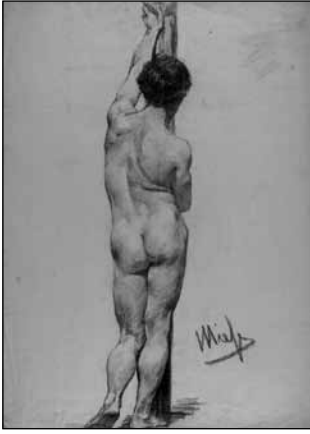
G16. Nud de femeie / Weiblicher Akt (1886-1889)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 60 x 32 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: fMiess;
 nedatat / undatiert
 © Colecția Hans Schiel, Friedberg / Sammlung Hans Schiel, Friedberg

G17. Seminud de bărbat / Männlicher Halbakt (1886-1889)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 40 x 28,7 cm
 Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/347

G18. Nud de femeie / Weiblicher Akt (1886-1889)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 58 x 21 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/352

G19. Nud de bărbat în picioare / Stehender männlicher Akt (1886-1889)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 61 x 41 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/843

G20. Nud de femeie în picioare / Stehender weiblicher Akt (1886-1889)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 55 x 42 cm
 Neseminat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/847

G21. Nud de bărbat în picioare / Stehender männlicher Akt (1886-1889)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 67,5 x 31,8 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/858

G22. Nud / Akt (1886-1889)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 47,5 x 20 cm
 Neseminat, nedatat / Unsigniert, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/1303

G23. Studiu de nud și portret/ Akt- und Porträtstudie (1886-1889)
 Siebenbürgische Galerie im Wort und Welt Verlag 1985/1986, Innsbruck,
 Editura Wort und Welt / Wort und Welt Verlag, 1985

G24. Nud de băiat șezând / Sitzender Knabenakt (Înainte de / vor 1918 ?)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 62 x 40 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/859

G25. Nud de băiat șezând / Sitzender Knabenakt (Înainte de / vor 1918 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 55 x 41 cm
 Semnat dreapta jos / Signiert rechts unten: Miess; nedatat / undatiert
 © Colecția Ioan Georgescu, Brașov / Sammlung Ioan Georgescu, Brașov

G26. Nud de femeie întins / Liegender weiblicher Akt
 (Înainte de / vor 1918 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 55 x 31,5 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecție particulară, Brașov / Privatsammlung, Kronstadt

G27. Studiu de bărbat / Mann, Studie (Înainte de / vor 1918 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 36,3 x 22 cm
 Semnat dreapta mijloc / Signiert Mitte rechts: Miess; nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/354

G28. Nud de bărbat stând / Sitzender männlicher Akt
 (Înainte de / vor 1918 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 47,5 x 62 cm
 Semnat stânga sus cu negru / Signiert links oben mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/857

G29. Nud de bărbat (bust) / Männlicher Akt (Büste)
 (Înainte de / vor 1918 ?)
 Sanguină pe hârtie / Rötzelzeichnung auf Papier, 24,5 x 19,5 cm
 Semnat dreapta jos / Signiert rechts unten: Miess; nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/861

G30. Nud de bărbat / Männlicher Akt (Înainte de / Bevor 1918 ?)
 Sanguină pe hârtie / Rötzelzeichnung auf Papier, 52 x 33 cm
 Semnat dreapta jos / Signiert rechts unten: Miess; nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/353

G31. Femeie dormind / Schlafende Frau (Înainte de / Bevor 1918 ?)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 120 x 85 cm
Nesemnăt, nedatată / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/619

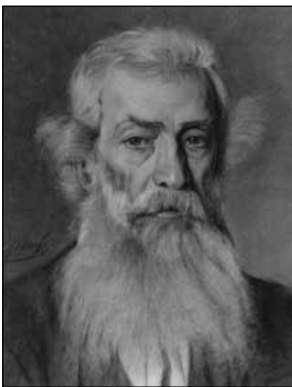
G32. Pisică / Katze (1889)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 11 x 13,3 cm
Semnat dreapta jos cu creion / Signiert rechts unten mit Bleistift: Miess;
datat / datiert: (18)89
© MNB, nr. inv. XI/862

G33. La dentist / Beim Zahnarzt (Înainte de / vor 1918)
Cretă pe pânză / Kreide auf Leinwand, 79 x 100 cm
Nesemnăt, nedatată / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/343

G34. Cap de femeie / Frauenkopf (cca. / um 1886)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 44,5 x 29 cm
Nesemnăt, nedatată / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/845

G35. Portret de bătrân / Bildnis eines alten Mannes (1886-1889 ?)
Cărbune și cretă albă pe hârtie / Kohle und weiße Kreide auf Papier,
41 x 31,4 cm
Semnat stânga mijloc cu negru / Signiert Mitte links mit Schwarz: fMiess;
nedatată / undatiert
Biblioteca Academiei Române, București / Bibliothek der Rumänischen
Akademie, Bukarest, nr. inv. 9868

G36. Portret de băiat / Knabenbildnis (1886-1889 ?)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 42 x 30 cm
Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: fMiess;
datat / datiert: 22/6
© MNB, nr. inv. XI/346

G37. Portret de bărbat / Männerbildnis (1886-1889 ?)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 46 x 34,5 cm
 Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: fMiess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/349

G38. Portret de femeie în profil / Frauenbildnis im Profil (1886-1889 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 58 x 41 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: fMiess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/841

G39. Portret de bărbat / Männerbildnis (1886-1889 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 58 x 41 cm
 Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: fMiess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/842

G40. Portret de femeie / Frauenbildnis (1886-1889 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 48 x 32 cm
 Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: fMiess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/851

G41. Portret de femeie / Frauenbildnis (1886-1889 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 46,5 x 34,5 cm
 Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: fMiess;
 nedatat, undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/852

G42. Italianca / Italienerin (1892-1894)
 © Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G43. Cap de femeie (schiță) / Frauenkopf (Skizze) (cca. / um 1901)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 29,3 x 21 cm
 Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/848

G44. Portretul lui Hans Schiel / Bildnis des Hans Schiel (Înainte de / vor 1913)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 36 x 26 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecția Hans Schiel, Friedberg / Sammlung Hans Schiel, Friedberg

G45. Cap de copil / Kinderkopf (Înainte de / vor 1914)
 © FDMEB, nr. inv. 4971
 Die Karpathen, VII, Nr. 24, septembrie / September 1914 (2)

G46. Portret de femeie / Frauenbildnis (Înainte de / vor 1918)
 © Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G47. Portret de femeie / Frauenbildnis (Înainte de / vor 1918)
 © Arhiva Werner Horvath, Berlin / Archiv Werner Horvath, Berlin

G48. Portret de femeie / Frauenbildnis (Înainte de / vor 1918)
 Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 56 x 41 cm
 Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © MNB, nr. inv. XI/350

G49. Portret de băiat / Knabenbildnis (Înainte de / vor 1918)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 41,5 x 33,5 cm,
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/850

G50. Cap de băiat / Knabenkopf (Înainte de / vor 1918)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 57 x 42 cm
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/356

G51. Portret de femeie / Frauenbildnis (Înainte de / vor 1918)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 43,5 x 33,5 cm
Semnat stânga jos cu negru / Signiert links unten mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. XI/853

G52. Portret de femeie / Frauenbildnis (Înainte de / vor 1918)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 66 x 50 cm
Semnat dreapta mijloc cu negru / Signiert Mitte rechts mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. XI/855

G53. Portretul lui Martin Fromm / Bildnis des Martin Fromm
(Înainte de / vor 1918)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 39,5 x 29,5 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
© Colecție particulară, Cristian (jud. Brașov) /
Privatsammlung, Neustadt bei Kronstadt

G54. Cap de femeie (doamna Barany) / Frauenkopf (Frau Barany)
(Înainte de / vor 1918)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 38,2 x 30 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. XI/357

G55. Cap de femeie (doamna Barany) / Frauenkopf (Frau Barany)
 (Înainte de / vor 1918)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 26,5 x 17,5 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 Colecția Franz Illi, Brașov / Sammlung Franz Illi, Kronstadt

G56. Băiat cu căciulă / Knabe mit Hut (1918-1935 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 51,5 x 33,5 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 Biblioteca Academiei Române, București / Bibliothek der Rumänischen
 Akademie, Bukarest, nr. inv. 9869

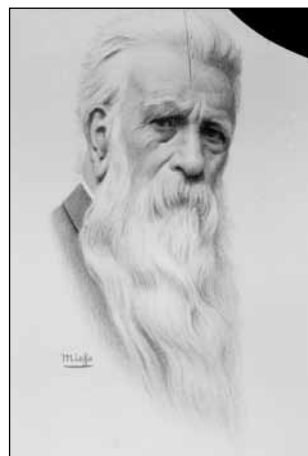
G57. Bătrân / Alter Mann (1918-1935 ?)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 21 x 16 cm
 Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 © Colecție particulară, Cristian (jud. Brașov) / Privatsammlung,
 Neustadt bei Kronstadt

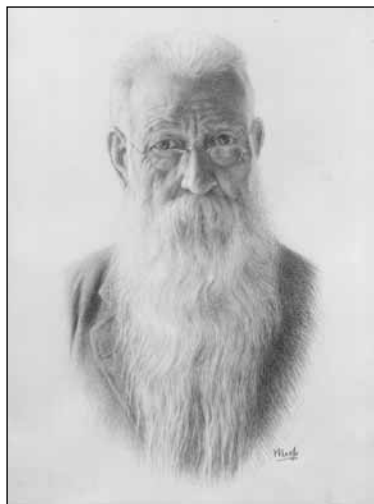
G58. Portret de femeie / Frauenbildnis (1918-1935 ?)
 © FDMEB, nr. inv. 4805

G59. Autoportret / Selbstbildnis (1918-1935)
 Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 55,8 x 39 cm
 Semnat stânga jos cu negru / Signiert links unten mit Schwarz: Miess;
 nedatat / undatiert
 MAB, nr. inv. 213

G60. Autoportret / Selbstbildnis (1918-1935)
 © FDMEB, nr. inv. 4916
 Kronstädter Zeitung. Festschau zum hundertjährigen Bestehen,
 Brașov / Kronstadt, 1936

G61. Autoportret / Selbstbildnis (1918-1935)
© FDMEB, nr. inv. 5034

G62. Fetiță / Mädchen (1918-1935)
Cărbune pe hârtie / Kohle auf Papier, 17 x 27 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
Colecția Walter Schiel, Michelau / Sammlung Walter Schiel, Michelau

G63. Portret din spate / Rückenporträt (cca. / um 1927)
Siebenbürgische Galerie im Wort und Welt Verlag 1985/1986, Innsbruck,
Editura Wort und Welt / Wort und Welt Verlag, 1985C

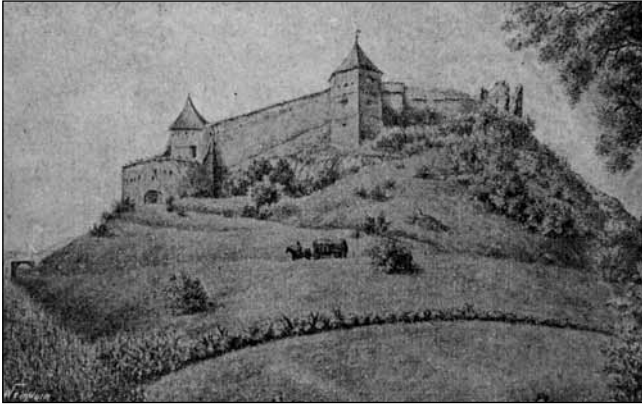
G64. Stradă cu case / Straße mit Häusern (Plveje) (1889)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 8,6 x 15,8 cm
Nesemnat / Unsigniert; Datat / Datiert: 9/9 (18)89
© MNB, nr. inv. XI/865

G65. Peisaj (Roma) / Landschaft (Rom) (1891)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 13,3 x 9,5 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
Datat / Datiert: (18)91
© MNB, nr. inv. XI/864

G66. Peisaj / Landschaft (1892-1894)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 29 x 22 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
nedatat / undatiert
© MNB, nr. inv. XI/860

G67. Cetatea Râșnov, vedere dinspre est / Rosenau Burg, Ostseite (1895)
Archæologiai Értesítő, XVI, 1896

G68. Cetatea Râșnov, vedere dinspre vest / Rosenau Burg, Westseite (1895)
Laviu / Lavierung, 29,8 x 40 cm
Semnat dreapta jos cu negru / Signiert rechts unten mit Schwarz: Miess;
Datat / Datiert: (18)95
© MNB, nr. inv. XV/1092

G69. Peisaj / Landschaft (Înainte de / vor 1918)
Creion pe hârtie / Bleistift auf Papier, 10,3 x 16,7 cm
Nesemnat, nedatat / Unsigniert, undatiert
© MNB, nr. inv. XI/863

GRAFICĂ DE CARTE / BUCHGRAFIK

I. Wilhelm Morres, *Stephan Ludwig Roth, der Volksfreund und Held im Pfarrerrock. Ein sächsisches Lebensbild aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898

II. Wilhelm Morres, *Johannes Honterus, der Reformator des Siebenbürger Sachsenlandes*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898

III. Wilhelm Morres, *Michael Weiss, der Stadtrichter von Kronstadt* / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898

IV. Wilhelm Morres, *Der Sachsengraf Markus Pempflinger oder deutsche Treue. Geschichtliche Erzählung aus der Reformationszeit*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898

V. Wilhelm Morres, *Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1900

**I.GC1. Despărțirea lui Stephan Ludwig Roth de Pestalozzi /
Stephan Ludwig Roth's Abschied von Pestalozzi**

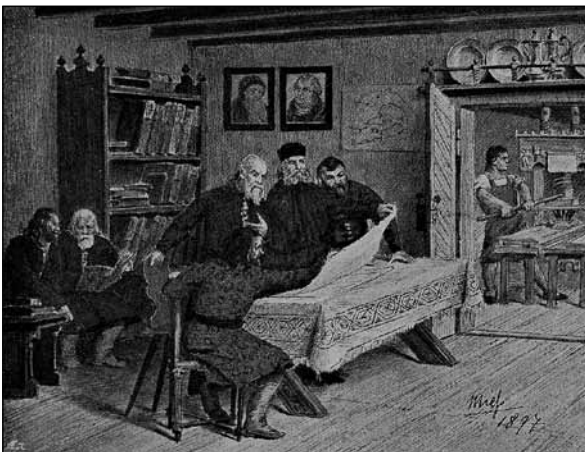
**I.GC2. Despărțirea lui Stephan Ludwig Roth de copiii săi /
Stephan Ludwig Roths Abschied von seinen Kindern**

**I.GC3. Stephan Ludwig Roth se roagă înainte de moartea sa /
Stephan Ludwig Roth betet vor seinem Tode**

II.GC4. Johannes Honterus

**II.GC5. Honterus în tipografia sa /
Honterus in seiner Buchdruckerei**

**II.GC6. Jurământul pe cartea Reformei /
Der Eid auf das Reformationsbüchlein**

II. GC7. *La Dieta de la Alba Iulia /
Auf dem Landtag zu Weißenburg*

III. GC8. *Michael Weiss*

III. GC9. *Weiss și fiica sa /
Weiss und seine Tochter*

III. GC10. *Agnetha în fața lui Báthori /
Agnetha vor Báthori*

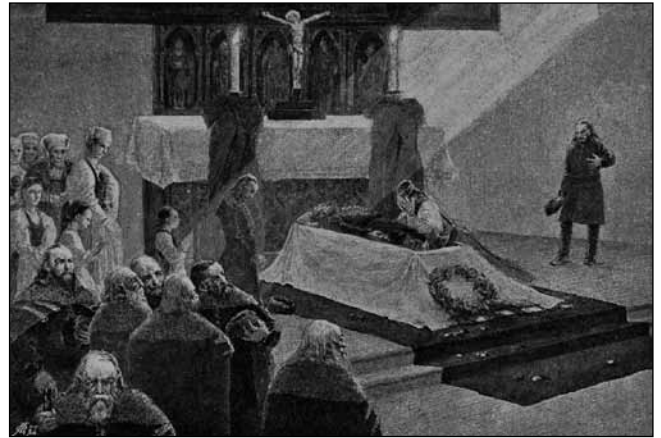
III. GC11. *Moartea eroică a lui Weiss /
Weiss' Heldentode*

IV. GC12. *Markus Pempflinger*

**IV. GC13. Încăunarea solemnă a lui Pempflinger /
Feierliche Amtseinsetzung Pempflinger's**

**IV.GC14. Pe catafalc la Ocna Sibiului /
An der Bahre des Salzburgers**

**V. GC15. Despărțirea de patria germană /
Abschied von der deutschen Heimat**

**V. GC16. Regele Andrei acordă cavalerilor Țara Bârsei /
König Andreas verleiht den Rittern das Burzenland**

**V. GC17. Coloniștii sosesc în Țara Bârsei /
Die Ansiedler betreten das Burzenland**

**V. GC18. Meinhard apără drepturile regelui și ale poporului /
Meinhard vertritt des Königs und des Volkes Rechte**

CAIETE DE SCHIȚE / SKIZZENHEFTE

CS1. *Caiet de schițe / Skizzenbuch* (1884)

56 file / Blätter, creion, tuș / Bleistift, Tusche, 10 x 16 cm

Colecția familiei Miess, Freiburg / Sammlung der Familie Miess, Freiburg

CS2. Caiet de schițe / Skizzenbuch (1884-1889)

16 file / Blätter, creion / Bleistift, 10 x 16 cm

Colecția Walter Schiel, Michelau / Sammlung Walter Schiel, Michelau

CS3. Caiet de schițe / Skizzenbuch (1884-1889)

16 file / Blätter, creion / Bleistift, 10 x 16 cm

Colecția Walter Schiel, Michelau / Sammlung Walter Schiel, Michelau

CS4. Caiet de schițe / Skizzenbuch (1884-1889)

16 file / Blätter, creion / Bleistift, 10 x 16 cm

Colecția Walter Schiel, Michelau / Sammlung Walter Schiel, Michelau

CS5. Caiet de schițe / Skizzenbuch (1884-1889)

16 file / Blätter, creion / Bleistift, 10 x 16 cm

Colecția Walter Schiel, Michelau / Sammlung Walter Schiel, Michelau

CRONOLOGIE

1854 - La 21 august se naște la Brașov, Rudolf Friedrich Miess, fiul lui Christian Friedrich Miess, fabricant de textile, și al Josephei Friederike (n. Teutsch).

1871 - Absolvă Școala Reală din Brașov.

1871-1873 - Urmează cursurile Academiei de Comerț din Viena.

1873-1883 - Se îndeletnicește cu negustoria. Împreună cu fratele său mai mare, Ludwig, deschide un magazin de pielărie la Brașov (1876).

1883-1885 - Studiază la Academia de Arte Frumoase din Viena.

1885-1889 - Studiază la Academia Regală de Arte Frumoase din München cu profesorii Johann Caspar Herterich, Gabriel von Hackl și Ludwig von Löfftz.

1889 - Călătorie în Muntenegru

1889-1890 - Revine la Brașov. Participă la a doua expoziție anuală de artă autohtonă de la Sibiu (1889) și la a treia expoziție anuală de artă autohtonă de la Sibiu (1890).

1890-1891 - Călătorește în Italia.

1892-1894 - Se stabilește pentru doi ani la Roma. Pictează la Veneția.

1894 - Revine definitiv la Brașov.

1895-1897 - Scurte călătorii în Italia

1898 - Expune în cadrul expoziției Asociației Meseriașilor din Brașov deschisă în Casa Negustorilor (Casa Hirscher). Ilustrează cărțile lui Wilhelm Morres: „Stephan Ludwig Roth, der Volksfreund und Held im Pfarrerrock. Ein sächsisches Lebensbild aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts”, „Johannes Honterus der Reformator des Siebenbürger Sachsenlandes”, „Der Sachsengraf Markus Pempflinger oder deutsche Treue. Geschichtliche Erzählung aus der Reformationszeit”, „Michael Weiss, der Stadtrichter von Kronstadt”, Brașov, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898.

1900 - Realizează ilustrațiile pentru cartea lui Wilhelm Morres: „Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen”, Brașov, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1900.

1903-1906 - Organizează în atelierul său cursuri de desen după nud.

1905 - Participă la expozițiile organizate de „Asociația Sebastian Hann” la Sibiu și Brașov.

1906 - Pictează medalionul înfățișând-o pe Apollonia Hirscher de pe fațada clădirii Băncii Naționale Săsești din Brașov.

1906-1907 - Participă la expozițiile de Crăciun organizate de „Asociația Sebastian Hann” la Sibiu.

1908 - Expoziție personală la Sighișoara

1908-1911 - Expune în cadrul Saloanelor Naționale și expozițiilor internaționale organizate la Budapesta.

Christian Friedrich Miess (cca. / um 1875)
Fotografie de / Foto von Samuel Herter
© ABBNB

Ludwig Miess (cca. / um 1875)
Fotografie de / Foto von Leopold Adler
© ABBNB

ZEITTADEL

1854 - am 21. August wird Rudolf Friedrich Miess als Sohn des Textilienfabrikanten Christian Friedrich Miess und der Josepha Friederike (geb. Teutsch) in Kronstadt geboren.

1871 - Absolviert die Realschule in Kronstadt.

1871-1873 - besucht die Handelsakademie in Wien.

1873-1883 - ist kaufmännisch tätig. Eröffnet zusammen mit seinem älteren Bruder Ludwig ein Lederwarengeschäft in Kronstadt (1876).

1883-1885 - Studiert an der Kunstakademie in Wien.

1885-1889 - Studiert an der Königlichen Akademie der Bildenden Künste in München u. a. bei Johann Caspar Herterich, Gabriel von Hackl und Ludwig von Löfftz.

1889 – Reise nach Montenegro

1889-1890 – Rückkehr nach Kronstadt. Nimmt an der zweiten Jahresausstellung heimischer Kunst in Hermannstadt (1889) teil im Jahr darauf auch an der dritten Jahresausstellung heimischer Kunst in Hermannstadt (1890).

1890-1891 - Reise nach Italien.

1892-1894 - Lässt sich für zwei Jahre in Rom nieder. Malt in Venedig.

1894 - endgültige Rückkehr nach Kronstadt.

1895-1897 - kurze Reisen nach Italien.

1898 – Stellt im Rahmen der Ausstellung des Gewerbevereins Kronstadt im Zunfthaus (Casa Hirscher) aus. Illustriert die Bücher von Wilhelm Morres: „Stephan Ludwig Roth, der Volksfreund und Held im Pfarrerrock. Ein sächsisches Lebensbild aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts“, „Johannes Honterus, der Reformator des Siebenbürger Sachsenlandes“, „Der Sachsengraf Markus Pempflinger oder deutsche Treue. Geschichtliche Erzählung aus der Reformationszeit“, „Michael Weiss, der Stadtrichter von Kronstadt“, Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898.

1900 – Erstellt die Illustrationen für Wilhelm Morres' Buch: „Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen“, Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1900.

1903-1906 – Bietet in seinem Atelier Kurse im Aktzeichnen an.

1905 - Nimmt an den Ausstellungen des Sebastian-Hann-Vereins in Hermannstadt und Kronstadt teil.

1906 - Malt das Medaillon mit dem Porträt der Apollonia Hirscher am Giebel der Burzenländer Bank in Kronstadt.

1906-1907 - Nimmt an der Weihnachtsausstellung des Sebastian-Hann-Vereins in Hermannstadt teil.

Friedrich Miess (cca. / um 1875)
Fotografie de / Foto von Leopold Adler
© ABBNB

1909 - Pictează tabloul de altar al bisericii evanghelice din Feldioara. Călătorește în Italia.

1910 - Expune la Marea expoziție de artă de la Berlin și la expoziția organizată de „Asociația Sebastian Hann” la Sighișoara.

1911-1912 - Expune la Expoziția de iarnă de la Budapesta.

1912 - Participă la Salonul Oficial de la București. Obține Medalia de argint pentru lucrarea *Româncă în Biserică*.

1914 - Petrece două luni și jumătate la Villa Maddalena din Cervara di Roma alături de Robert Welmann.

1917 - Participă la Salonul Național de la Budapesta. Obține Medalia de aur cu lucrarea *Primăvara (Dimineața)*.

1919 - Expoziție personală la Brașov, organizată de societatea „Das Ziel”.

1924 - Călătorie în Italia, unde îl vizitează la Cervara di Roma pe pictorul Robert Welmann. Participă la prima expoziție a revistei *Klingsor* organizată la Brașov. Expoziție personală la Brașov (Școala Evanghelică de Fete) cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani.

1930 - Expune la Sibiu, alături de alți artiști brașoveni, cu prilejul zilelor asociațiilor săsești.

1932 - Expoziție personală la Muzeul Brukenthal Sibiu. Lucrarea *Toamna* este achiziționată pentru colecția de artă transilvăneană a muzeului.

1935 - Încetează din viață la 28 mai.

1941-1942 - Lucrările sale figurează în Expoziția artiștilor germani din România, itinerată în Germania.

1994 - Lucrările sale figurează în expoziția „Arta germană din Transilvania în secolele XV-XX”, Muzeul Național Brukenthal Sibiu.

2004 - Expoziție aniversară la Muzeul de Artă Brașov, organizată în colaborare cu Muzeul Național Brukenthal Sibiu.

2007 - Lucrările sale figurează în expozițiile „Confluențe. Repere europene în arta transilvăneană” și „Pictori din Transilvania în centre artistice din Transilvania”, organizate de Muzeul Național Brukenthal Sibiu.

2011 - Lucrările sale figurează în expoziția „Arta germană din Transilvania în colecția Muzeului de Artă Brașov”.

2014 - Expoziție retrospectivă Friedrich Miess la Muzeul de Artă Brașov

Friedrich Miess cu Arthur și Olga Coulin împreună / Friedrich Mieß mit Arthur und Olga Coulin

© Arhiva familiei Coulin, Germania /
Archiv der Familie Coulin, Deutschland

1908 - eigene Ausstellung in Schäßburg

1908-1911 - Stellt im Rahmen der Nationalen Salons und internationaler Ausstellungen in Budapest aus.

1909 – Malt das Altarbild der Evangelischen Kirche in Marienburg. Reise nach Italien.

1910 – Stellt auf der Großen Kunstausstellung in Berlin und auf der Ausstellung des Sebastian-Hann-Vereins in Schäßburg aus.

1911-1912 – Stellt auf der Winterausstellung in Budapest aus.

1912 – Teilnahme am Offiziellen Salon in Bukarest. Erhält die Silbermedaille für die Arbeit *Rumänin auf dem Kirchengang*.

1914 – Verbringt zweieinhalb Monate bei Robert Wellmann in der Villa Maddalena in Cervara di Roma.

1917 – Teilnahme am Nationalen Salon in Budapest. Erhält die Goldmedaille für das Bild *Frühling (Am Morgen)*.

1919 – Eigene Ausstellung in Kronstadt, veranstaltet von der *Ziel*-Gesellschaft.

1924 – Reise nach Italien, wo er den Maler Robert Wellmann in Cervara di Roma besucht. Teilnahme an der in Kronstadt veranstalteten ersten Ausstellung der Zeitschrift *Klingsor*. Eigene Ausstellung in Kronstadt (Evangelische Mädchenschule) anlässlich des 70. Geburtstags.

1930 – Stellt zusammen mit anderen Kronstädter Künstlern aus Anlass der sächsischen Vereinstage in Hermannstadt aus.

1932 – Eigene Ausstellung im Brukenthal Museum in Hermannstadt. Das Bild *Herbst (Herbststimmung)* wird für die Sammlung siebenbürgischer Kunst des Museums angekauft.

1935 – Verstirbt am 28. Mai.

1941-1942 - Seine Werke sind Teil der in Deutschland gezeigten Wanderausstellung deutscher Künstler aus Rumänien.

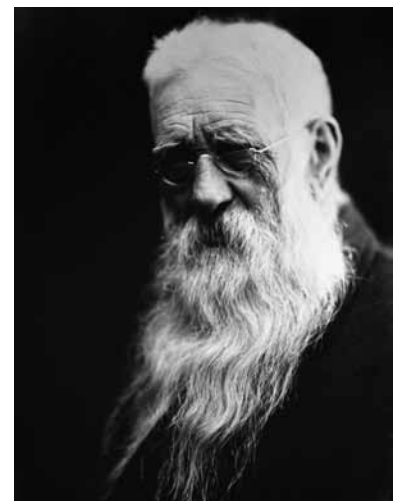
1994 - Seine Werke sind Teil der Ausstellung „Die deutsche Kunst aus Siebenbürgen im 15 - 20. Jahrhundert“, Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt.

2004 – Gedenkausstellung im Kronstädter Kunstmuseum, veranstaltet in Zusammenarbeit mit dem Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt.

2007 - Seine Werke sind Teil der vom Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt veranstalteten Ausstellungen „Konfluenzen. Europäische Verweise in der siebenbürgischen Kunst“ und „Siebenbürgische Maler in siebenbürgischen Kunstzentren“.

2011 – Seine Werke sind Teil der Ausstellung „Deutsche Kunst aus Siebenbürgen im Bestand des Kunstmuseums Kronstadt“.

2014 - Gedenkausstellung Friedrich Miess im Kunstmuseum Kronstadt

Friedrich Miess (1932)
Fotografie de / Foto von Josef Fischer
© AAPMASSB

BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHIE

Lucrări generale, dicționare / Grundlagenwerke, Wörterbücher

- *** *Siebenbürgische Galerie im Wort und Welt Verlag 1985/1986*, Innsbruck, Editura Wort und Welt / Wort und Welt Verlag, 1985
- Gudrun-Liane Ittu, *Tradiție, modernitate și avangardă în arta plastică a germanilor din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX reflectate în publicații*, București / Bukarest, Editura Academiei Române / Verlag der Rumänischen Akademie, 2008
- Gudrun-Liane Ittu, *Artiști plastici germani din România. Între tradiție, modernitate și compromis ideologic. Anii 1930-1934*, București / Bukarest, Editura Academiei Române / Verlag der Rumänischen Akademie, 2011
- Iulia Mesea, *Peisagiști din sudul Transilvaniei între tradițional și modern. Sfârșitul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XX-lea*, Sibiu / Hermannstadt, Muzeul Național Brukenthal / Brukenthal Nationalmuseum, 2011
- Adolf Meschendörfer (coord. / Hrsg.), *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*, Brașov / Kronstadt, Zeidner / Hiemesch, 1930
- Walter Myss, *Kunst in Siebenbürgen*, Innsbruck, Editura Wort und Welt / Wort und Welt Verlag, 1991
- Walter Myss (coord. / Hrsg.), *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Editura Wort und Welt/Wort und Welt Verlag, Thaur bei Innsbruck, 1993
- Mihai Nadin, *Pictori din Brașov*, București / Bukarest, Editura Meridiane / Meridiane Verlag, 1975
- Doina Udrescu, *Arta germană din Transilvania în colecțiile Muzeului Brukenthal din Sibiu / Hermannstadt (1800-1950), vol. I : Pictură, sculptură*, Sibiu / Hermannstadt, Forumul Democrat al Germanilor din România / Das Demokratische Forum der Deutschen in Rumänien, 2003

Studii / Studien

- Timo Hagen, *Der Deutsche Orden in der Bildenden Kunst Siebenbürgens 1900-1944*, în / in Konrad Gündisch (coord. / Hrsg.) „Generalprobe Burzenland. Neue Forschungen zur Geschichte des Deutschen Ordens in Siebenbürgen und im Banat”, Böhlau Verlag, Köln Weimar Wien, 2013.
- Konrad Klein, *Siebenbürgische Bildnisse der Reformationszeit*, în / in „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, XXI, 1998, Nr. 2, pp. / S. 121-142
- Viorica Guy Marica, *Arta germană din Transilvania*, în / in „Steaua”, Cluj-Napoca / Klausenburg, XV, 1994, Nr. 6, S. 43-45
- Iulia Mesea, *Tradiție și modernitate în arta transilvăneană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în / in „Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia”, XLVII, Cluj-Napoca / Klausenburg, 2002, pp. / S. 37-56
- Iulia Mesea, *Friedrich Miess, două peisaje din colecția Galeriei de Artă Brukenthal*, în / in „Complexul Muzeal Sibiu”, I, Sibiu / Hermannstadt, 1987, pp. / S. 235 -239
- Iulia Mesea, *Pictura românească, secolul al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea*, Muzeul Național Brukenthal Sibiu / Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt, 2005
- Iulia Mesea, *Restituiri: Friedrich Miess (1854 – 1953)*, în / in „Tribuna”, 2006, nr. 5-6, p. / S. 122-132
- Iulia Mesea, *Transylvanian Painters in European Art Centres*, în / in „Pictori din Transilvania în centre artistice europene” (catalog de expoziție / Ausstellungskatalog), Sibiu / Hermannstadt, 2007, pp. / S. 7-36
- Iulia Mesea, *Thinking About Modernity in Southern Transylvania*, în / in „Confluente. Repere europene în arta transilvăneană” (catalog de expoziție / Ausstellungskatalog), Sibiu / Hermannstadt, 2007, pp. / S. 89-100
- Günther Egon, Ott, *Kronstadts bildende Künstler. Begegnungen und Erinnerungen*, în / in Oskar Schuster (coord. / Hrsg.), „Epoche der Entscheidungen. Die Siebenbürger Sachsen im 20. Jahrhundert”, Köln Viena / Wien, Editura Böhlau / Böhlau Verlag, 1983
- Victor Roth, *Zece ani de artă săsească*, în / in „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureș 1918 -1928”, II, București / Bukarest, Editura Cultura Națională / Cultura Națională Verlag, 1929.
- Marius Tătaru, *Art et histoire: étapes du développement dans la culture visuelle de la Transylvanie du XIX-e siècle (première partie)*, în / in „Revue Roumaine D`Histoire D`Art, série Beaux-Arts”, XVII, 1980, pp. / S. 47-81
- Manfred Wittstock, *Ein siebenbürgisches Künstlerheim in Cervara di Roma*, în / in „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, XVI(87), 1993, Nr. 1, pp. / S. 68-74

Cataloage de expoziție, ghiduri / Ausstellungskataloge, Kunstführer

- *Katalog der Grossen Berliner Kunstausstellung 1910*, F. Bruckmann A-G, Berlin 1910
- *Salonul Oficial 1912*, Ministerul Instrucțiunii și al Cultelor, București, 1912
- *Katalog der Ausstellung Friedr. Mieß. Gemälde und Zeichnungen. Veranaltet vom deutschen Kasino*, Kronstadt (Brașov), 21 august / August 1924
- *Gemälde-Ausstellung Friedrich Miess 7. – 21. Februar 1932*, Sibiu / Hermannstadt, Muzeul Baronului Brukenthal / Baron Brukenthalische Museum, 1932
- *Katalog zur Vorschau der Ausstellung Deutscher Künstler in Rumänien in Berlin*, Kulturkammer der Deutschen Volksgruppe in Rumänien, Kammer der Bildende Künste, Gött, Brașov / Kronstadt, 1941-1942
- Anca Popp-Săndulescu, *Grafică veche și contemporană din colecția Muzeului Județean Brașov*, Brașov / Kronstadt, 1974
- Sanda-Maria Buta, *Portretul în colecția Muzeului de Artă Brașov*, Brașov / Kronstadt, 1976
- Sanda-Maria Buta, *Peisajul în colecția Muzeului de Artă Brașov*, Brașov / Kronstadt, f.a. / o.A.
- *Muzeul de Artă Brașov. Colecția de grafică*, Muzeul de Artă Brașov / Kunstmuseum Kronstadt, 2003
- *Friedrich Miess (1854-1935). Expoziție aniversară*, Muzeul de Artă Brașov / Kunstmuseum Kronstadt, Muzeul Național Brukenthal/ Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt, Brașov / Kronstadt, 2004
- *Confluente. Repere europene în arta transilvăneană*, Sibiu / Hermannstadt, 2007
- *Pictori din Transilvania în centre artistice europene*, Sibiu / Hermannstadt, 2007
- Iulia Mesea, *Muzeul Național Brukenthal. Galeria de Artă Românească*, Muzeul Național Brukenthal Sibiu / Brukenthal Nationalmuseum Hermannstadt, 2010
- Radu Popica, *Arta germană din Transilvania în colecția Muzeului de Artă Brașov / Deutsche Kunst aus Siebenbürgen im Bestand des Kunstmuseums Kronstadt*, Editura Muzeului de Artă Brașov / Kunstmuseum Kronstadt Verlag, 2011

Articole, cronici / Beiträge, Kunstchroniken

- *** *Zweite heimische Jahres-Kunstausstellung II*, SDT, XVI, Nr. 4811, 4 octombrie / Oktober 1889, p. / S. 1027
- *** *Dritte heimische Kunstausstellung III*, SDT, XVII, Nr. 5116, 4 octombrie / Oktober 1890, p. / S. 995
- *** *Die Ausstellung des Kronstädter Gewerbevereins*, KZ, 62, Nr. 191, 22 august / August 1898, p. / S. 3
- *** *Gemäldeausstellung*, KZ, 66, 23 august / August 1902, Nr. 195, p. / S. 2
- *** *Ein Besuch bei Meister Miess*, KZ, 67, Nr. 287, 12 decembrie / Dezember 1903, pp. / S. 2-3 și / und Nr. 288, 14 decembrie / Dezember 1903, p. / S. 2
- *** *Die Ausstellung*, SDT, XXXII, Nr. 9607, 29 iulie / Juli 1905, p. / S. 1-2
- *** *Studien von der Kunstausstellung II*, SDT, XXXII, Nr. 9625, 19 august / August 1905, pp. / S. 1-3
- *** *Erste Ausstellung des Sebastian Hann-Vereins in Hermannstadt*, KZ, 69, Nr. 179, august / August 1905, pp. / S. 2-3
- Ernst Kühlbrandt, *Kunstausstellung in Kronstadt*, SDT, XXXII, Nr. 9644, 11 septembrie / September 1905, pp. / S. 2-3.
- *** *Weihnachtsausstellung des Sebastian-Hann-Vereins*, SDT, XXXIII, Nr. 10029, 17 decembrie / Dezember 1905, pp. / S. 4-5
- *** *Weihnachtsausstellung der Ortsgruppe Hermannstadt des Sebastian Hannvereins*, KZ, 71, Nr. 286, 14 decembrie / Dezember 1907, p. / S. 2
- R. Porsche, *Die internationale Ausstellung von Aquarellen, Pastellen und graphischen Werken*, DK, II, Nr. 14, aprilie / April 1909 (2), pp. / S. 428-429
- R. Porsche, *Die Frühlingausstellung in der Kunsthalle in Budapest*, DK, II, Nr. 18, iunie / Juni 1909 (2), pp. / S. 536-538
- R. Porsche, *Die Frühling- und Sommersausstellung im Nationalsalon*, DK, II, Nr. 19, iulie / Juli 1909 (1), pp. / S. 575-576
- jek. (Ernst Jekelius), *Die Winterausstellung in Budapest*, DK, III, Nr. 7, ianuarie / Januar 1910 (1), pp. / S. 220-221
- B. L. H., *Die Schäßburger Bilderausstellung*, DK, III, Nr. 23, septembrie / September 1910 (1), pp. / S. 725-730
- *** *Sächsische Maler auf der Budapester Kunstausstellung*, SDT, XXXIX, Nr. 11557, 10 ianuarie / Januar 1912, pp. / S. 4-5
- *** *Kollektivausstellung Friedrich Mieß*, KZ, 83, Nr. 206, 8 septembrie / September, 1919, p. / S. 2
- Eduard Morres, *Friedrich Mieß*, KZ, 83, Nr. 211, 13 septembrie / September, 1919, pp. / S. 2-3
- *** *Unsere Kunstausstellungen*, Das Ziel, I, nr. 10, 13 septembrie / September 1919, p. / S. 180
- Dr. Alfred Witting, *Kollektivausstellung Friedrich Miess in Kronstadt*, Ostland, 2, nr. 2, noiembrie / November 1919, p. / S. 101
- Edith Herfurth Sachsenheim, *Weihnachtsausstellung*, Das Neue Ziel, I, Nr. 6, ianuarie / Januar 1920, pp. / S. 103-104
- Konrad Nussbächer, *Zur Klingsor-Ausstellung*, SDT, 51, Nr. 15318, 22 iunie / Juni 1924, p. / S. 3

- *** *Friedrich Mieß-Feier* (notă / Anmerkung), KZ, 88, Nr. 190, 20 august / August 1924, pp. / S. 2-3
- *** *Friedrich Mieß* (notă / Anmerkung), SDT, 51, Nr. 15369, 21 august / August 1924, p. / S. 5
- *** *Friedrich Mieß-Feier*, KZ, 88, Nr. 193, 23 august / August 1924, pp. / S. 2-3
- Otto Ot, Notă / Anmerkung, „Klingsor“, 1, septembrie / September 1924, Nr. 6, p. / S. 236
- Adolf Meschendörfer, *Friedrich Mieß zum 70. Geburtstag*, KZ, 88, Nr. 191, 21 august 1924, p. / S. 1
- *** *Friedrich Mieß-Feier*, KZ, 88, Nr. 193, 23 august 1924, pp. / S. 2-3
- Viktor Roth, *Friedrich Mieß. Ein Freundeswort zur Eröffnungsfeier seiner Ausstellung*, SDT, 59, Nr. 17644, 7 februarie / Februar 1932, pp. / S. 3-4
- F. G., *Friedrich Mieß zum 80. Geburtstag*, KZ, 98, Nr. 188, 22 august / August 1934, p. / S. 3
- *** *Friedrich Miess, der Nestor der siebenbürgisch-sächsischen Maler - 80 Jahre alt*, SDT, 60, Nr. 18404, 23 august / August 1934, p. / S. 5
- Robert Wellmann, *Mein lieber Freund Miess! (Berlin am 25. August)*, KZ, 98, Nr. 198, 1 septembrie / September 1934, p. / S. 3
- Heinrich Zillich, *Friedrich Mieß achzig Jahre alt*, „Klingsor“, 11 septembrie / September 1934, Nr. 9, pp. / S. 360-361
- *** *Maler Fritz Mieß gestorben*, KZ, 99, Nr. 123, 31 mai / Mai 1935, p. / S. 2
- *** *Maler Fritz Mieß †*, KZ, 99, Nr. 125, 2 iunie / Junie 1935, p. / S. 2
- V. Kl. (Viktor Kloess), *Friedrich Mieß †*, SDT, 59, Nr. 18638, 5 iunie / Juni 1935, pp. / S. 3-4
- *** *Friedrich Mieß †*, „Klingsor“, 12, iulie / Juli 1935, Nr. 7, pp. / S. 290-291
- Harald Krasser, *Jahrhundertwende. Die Anfänge der neueren Malerei bei den Siebenbürger Sachsen, „Neuer Weg“*, 20, Nr. 6042, 5 octombrie / Oktober 1968, p. / S. 3
- Manfred Wittstock, *Friedrich Miess und das Wagnis, „Neuer Weg“*, 23, Nr. 6990, 27 octombrie / Oktober 1971, p. / S. 6
- Arch. Günther Schuller, *Das Gemälde im Giebel. Zur Restauration alter Baundenkmäler in Braşov, în / in „Neuer Weg“*, 24, Nr. 7224, 27 iulie / Juli 1972, p. / S. 6
- Gudrun-Liane Ittu, *Friedrich Miess: erster „freier Künstler“ Siebenbürgens*, Siebenbürgische Zeitung, 5 decembrie / Dezember 2004.
- Dr. Dieter Simon, *Bilder als geistige Heimat. Friedrich Mieß zum 150. Geburtstag*, „Karpaten Rundschau“, XXXVII(XLVIII), Nr. 34(2776), 21 august / August 2004, pp. / S. 2-3 și / und „Neue Kronstädter Zeitung“, 20, nr. 4, 15 decembrie / Dezember 2004, p. / S. 4

Reproduceri / Reproduktionen

- *Cetatea Râşnov, vedere dinspre est*, Archælogiai Értesítő, XVI, 1896
- *Sub măslini / Unter Oliven*, DK, I, Nr. 1, octombrie / Oktober 1907 (1)
- *Româncă la biserică / Rumänin auf dem Kirchengang*, DK, I, Nr. 1, octombrie / Oktober 1907 (2)
- *Cetatea Râşnov (latura de vest) / Die Rosenauer Burg (Westseite)*, DK, I, Nr. 9, februarie / Februar 1908 (1)
- *Portretul unui copil / Bildnis eines Kindes*, DK, I, Nr. 19, iulie / Julie 1908 (1)
- *Plimbare / Spaziergang*, DK, II, Nr. 8, ianuarie / Januar 1908 (2)
- *Fată aducând apă / Wasser tragendes Mädchen*, DK, III, Nr. 6, decembrie / Dezember 1909 (2)
- *Ceangău ungar / Csángó Magyare*, DK, III, Nr. 12, martie / März 1910 (2)
- *Peter Lange von Burgenkron*, DK, III, Nr. 14, aprilie / April 1910 (2)
- *Fată citind / Lesendes Mädchen*, DK, IV, Nr. 1, octombrie / Oktober 1910 (1); *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*
- *Român (Portretul unui român) / Rumäne (Bildnis eines Rumänen)*, DK, IV, Nr. 24, septembrie / September 1911 (2); *Klingsor*, 12, Nr. 7, iulie / Juli 1935
- *Negru / Neger*, DK, V, Nr. 2, octombrie / Oktober 1911 (2)
- *Cap de fată / Mädchenkopf*, DK, V, Nr. 2, octombrie / Oktober 1911 (2)
- *Român bătrân / Alter Rumäne*, DK, V, Nr. 9, februarie / Februar 1911 (1)
- *Portret de băiat / Knabenbildnis*, DK, VI, Nr. 2, octombrie / Oktober 1912 (2); *Aus Kronstädter Gärten. Kunstleben einer Sächsischen Stadt im Jahre 1930*
- *Primăvară timpurie / Vorfrühling*, DK, VI, Nr. 2, octombrie / Oktober 1912 (2)
- *Autoportret / Selbstporträt*, DK, VI, Nr. 8, ianuarie / Januar 1913 (2)
- *Peisaj / Landschaft*, DK, VI, Nr. 8, ianuarie / Januar 1913 (2)
- *Kinder im Wald / Copii în pădure*, DK, VI, Nr. 14, aprilie / April 1913 (2)
- *Portret / Bildnis*, DK, VI, Nr. 15, aprilie / April 1913 (2)
- *Fierărie / Dorffschmiede*, DK, VI, Nr. 20, iulie / Juli 1913 (2)
- *Primăvară timpurie / Vorfrühling*, DK, VII, Nr. 14, aprilie / April 1914 (2)
- *Portret / Bildnis*, DK, VII, Nr. 17, iunie / Junie 1914 (1)
- *Cap de copil / Kinderkopf*, DK, VII, Nr. 24, septembrie / September 1914 (2)
- *Pictură / Gemälde*, *Klingsor*, 11, Nr. 9, septembrie / September 1934
- *Selbstbildnis*, *Kronstädter Zeitung. Festausgabe zum hundertjährigen Bestehen*, Braşov / Kronstadt, 1936

Grafică de carte / Buchgrafik

- Wilhelm Morres, *Stephan Ludwig Roth, der Volksfreund und Held im Pfarrerrock. Ein sächsisches Lebensbild aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898
- Wilhelm Morres, *Johannes Honterus der Reformator des Siebenbürger Sachsenlandes*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898
- Wilhelm Morres, *Der Sachsengraf Markus Pempflinger oder deutsche Treue. Geschichtliche Erzählung aus der Reformationszeit*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898
- Wilhelm Morres, *Michael Weiss, der Stadtrichter von Kronstadt* / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1898
- Wilhelm Morres, *Die deutschen Ritter im Burzenlande. Eine Erzählung aus der Zeit der Sachseneinwanderung in Siebenbürgen*, Braşov / Kronstadt, Heinrich Zeidner (H. Zeidner`s sächsische Volks- und Jugendbibliothek), 1900

ABREVIERI / ABKÜRZUNGEN

DK – Die Karpathen

KZ - Kronstädter Zeitung

SDT - Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt

